Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Minderjarigen in een politiecel of de volwassenenpsychiatrie
Exploratief onderzoek over frequentie en aanpak

Elke Roevens
Prof. dr. Johan Put
Prof. dr. Stefaan Pleysier

Rapport 18 Januari 2019

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Minderbroedersstraat 8 – B-3000 Leuven
Tel 0032 16 37 34 32
E-mail: swvg@kuleuven.be
Website: http://www.steunpuntwvg.be

Publicatie nr. 2019/02
SWVG-Rapport 18
Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Titel rapport: Minderjarigen in een politiecel of de volwassenenpsychiatrie. Exploratief onderzoek over frequentie en aanpak.

Promotoren: Prof. dr. Johan Put
Prof. dr. Stefaan Pleysier

Onderzoekers: Elke Roevens

Coördinatie SWVG: Hilde Lauwers

Administratieve ondersteuning SWVG: Lut Van Hoof, Manuela Schröder

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. De Vlaamse Overheid kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Het consortium SWVG

Deelnemende instellingen	*Dagelijks bestuur*
KU Leuven	
· LUCAS, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy	Prof. dr. Chantal Van Audenhove Prof. dr. Anja Declercq
· Instituut voor Sociaal Recht	Prof. dr. Johan Put
· HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving	Prof. dr. Tine Van Regenmortel
· Leuvens Instituut voor Gezondheidsbeleid	
· Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen	Prof. dr. Erik Schokkaert
UGent	
· Vakgroep Innovatie, Ondernemerschap en Dienstenmanagement	Prof. dr. Paul Gemmel
· Vakgroep Publieke Governance, Management & Financiën	Prof. dr. Joris Voets
· Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg	Prof. dr. An De Sutter
Vrije Universiteit Brussel	
· Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen	Prof. dr. Dominique Verté
Universiteit Antwerpen	
· Centrum OASeS, Departement Sociologie	Prof. dr. Peter Raeymaeckers
Partnerinstellingen	
Universiteit Hasselt	
· Centrum voor Statistiek	
Thomas More Hogeschool	
· Opleiding Toegepaste Psychologie	dr. Peter De Graef
Arteveldehogeschool	
· Dienst onderzoek en dienstverlening	
Hogeschool Gent	
· Faculteit Mens en Welzijn	
UC Leuven-Limburg	
· Groep Gezondheid en Welzijn	

Steunpunt WVG
Minderbroedersstraat 8
B-3000 Leuven
+32 16 37 34 32
www.steunpuntwvg.be
swvg@kuleuven.be

Rapport 18

Minderjarigen in een politiecel of de volwassenenpsychiatrie. Exploratief onderzoek over frequentie en aanpak.

Onderzoeker: Elke Roevens
Promotoren: Prof. dr. Johan Put, Prof. dr. Stefaan Pleysier

Samenvatting

Situering - Dit onderzoeksrapport bestudeert de situaties waarin jongeren een nacht moeten verblijven in een politiecel of gedwongen opgenomen worden in een psychiatrische afdeling voor volwassenen.

Jongeren die van hun vrijheid beroofd worden, worden als meer kwetsbaar beschouwd dan volwassenen. Toch blijkt de overheid niet te beschikken over cijfergegevens met betrekking tot het fenomeen van jongeren die een nacht in de politiecel moeten verblijven. Verder is er onduidelijkheid over de verschillende scenario's waarin jongeren in een cel terecht kunnen komen en zijn er vragen bij de juridische grondslag van een opsluiting in bepaalde gevallen. Daarnaast is er bezorgdheid omtrent het aantal jongeren dat gedwongen opgenomen wordt in een psychiatrische dienst voor volwassenen, gelet op hun erg kwetsbare geestelijke gezondheidstoestand en de nood aan een dienst die hierop afgestemd is.

Doelstelling - Dit onderzoek tracht de problematiek van jongeren in een politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen aan de hand van drie onderzoeksvragen duidelijker in kaart te brengen. Vooreerst wordt het wettelijk kader met betrekking tot noodplaatsingen van minderjarigen in een politiecel of op een volwassen psychiatrische afdeling verduidelijkt. Een tweede doelstelling is het beschrijven van de aard en omvang van de minderjarigen die overnachten in een politiecel of in een bed in de volwassenenpsychiatrie. Tot slot is een derde doelstelling de analyse van de wijze waarop de politie-, justitie- en zorgsector te werk gaan en samenwerken om minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties te beschermen. Deze analyse brengt de belangrijkste obstakels, uitdagingen en verbeterpunten in beeld, met het oog op het formuleren van structurele oplossingen en aanbevelingen naar beleid en praktijk opdat minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties beter beschermd worden en dergelijke overnachtingen van minderjarigen in een politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen tot het verleden kunnen behoren.

Methode - Voor dit onderzoek werden de wettelijke kaders waarbinnen jongeren van hun vrijheid kunnen worden beroofd, bestudeerd. Aan de hand van relevante wetsbepalingen, rechtspraak en rechtsleer wordt een overzicht geboden op welke momenten jongeren voor een nacht in een cel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht kunnen komen, alsook in welke situaties de vrijheidsberoving van minderjarigen juridisch gezien niet (afdoende) gegrond is. Een verkenning van het ruimere landschap van vrijheidsberovingen samen met het aantal beschikbare plaatsen werd aan dit wettelijk kader toegevoegd om een beter zicht te krijgen op dat landschap. Voor de aard en omvang werden er cijfergegevens bij de politiezones en psychiatrische ziekenhuizen opgevraagd. Om ten slotte de huidige (samen)werking en mogelijke uitdagingen en verbeterpunten te kunnen inschatten, werden in iedere Vlaamse provincie focusgroepen georganiseerd met uiteenlopende relevante actoren uit de praktijk. De resultaten van deze focusgroepen werden bovendien vanuit een breder perspectief bekeken en besproken in twee expertpanels ter aanvulling, nuancering en bevestiging.

Resultaten wettelijk kader - Voor de vrijheidsberoving van minderjarigen is er pas een specifiek wettelijk kader voorhanden vanaf de voorleiding voor en beslissing tot verdere aanhouding door de jeugdrechter. Voor de arrestatie en de bestuurlijke aanhouding gelden slechts de algemene regels, die toepassing vinden ongeacht de leeftijd van de betrokken persoon. Inzake de vrijheidsbeneming van kinderen of jongeren in een verontrustende situatie vóór een rechterlijke beslissing, is er zelfs sprake van een wettelijk hiaat.

Een verkenning van de instellingen en locaties die jongeren kunnen opvangen heeft binnen dit onderzoek vooral nut om de ruimere context rond de noodopsluitingen te kunnen vatten. Het aanbod van plaatsen waar minderjarigen opgevangen kunnen worden in een (minder of meer) vrijheids-beperkend regime is zeer breed en niet steeds transparant; ook de toegangswegen ernaartoe zijn verscheiden. Het landschap is bovendien voortdurend in beweging door bijkomende erkenningen en projecten. Er is een kader, maar daarbinnen is er steeds onderhandeling over de inzetbaarheid van de plaatsen. Een eenduidig overzicht kan niet worden opgemaakt, wat het onmogelijk maakt om kwantitatief te bepalen op hoeveel plaatsen jongeren terecht kunnen komen wanneer er nood is aan een vrijheidsberoving voor de eigen of de maatschappelijke veiligheid. Bij gebrek aan deze reguliere vrijheidsbeperkende plaatsen kan het dan zijn dat minderjarigen terecht komen op een niet geschikte plaats, zoals de politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen.

Resultaten aard en omvang - Het blijkt niet mogelijk te zijn de omvang van het probleem celslapers heel precies in kaart te brengen. Na de vaststelling dat de gegevens van overnachtingen in de cel niet nationaal ter beschikking waren, werden de politiezones afzonderlijk gecontacteerd. Verschillende politiezones beschikken niet over de infrastructuur of personeelsmiddelen om in een overnachting te voorzien en moeten in geval van nood een beroep doen op een naburige zone; dit kan formeel vastgelegd of op een meer ad hoc basis zijn. Er werd een selectie gemaakt van een aantal politiezones waarvan vervolgens de registratiegegevens werden verzameld. Uit deze data kan wel afgeleid worden hoeveel jongeren overnachten in de cel, maar opnieuw moest worden vastgesteld dat deze cijfergegevens het niet toelaten om een volledig zicht te geven op de problematiek waarop het onderzoek gericht was. De minderjarigen in verontrustende situaties kunnen niet worden onderscheiden van de MOF-arrestaties. Hoeveel 'onrustwekkende' situaties er zijn, is dus niet gekend.

In de psychiatrische gegevens van 2015 en 2016 konden er respectievelijk 4 en 3 jongeren terug-gevonden worden die jonger waren dan 15 jaar op het moment dat ze opgenomen werden in de volwassenenpsychiatrie en dus opgenomen werden buiten het wettelijk toelaatbare. Slechts één opname hiervan was langer dan 24 uur op voorhand gepland, de rest waren hoogdringende situaties.

Meer algemeen blijkt dat ongeveer de helft van alle hoogdringende gerechtelijke opnames van jongeren terecht komt in de volwassenenpsychiatrie, terwijl dit maar 6% is bij de niet-hoogdringende situaties. In noodsituaties komen de jongeren dus minder makkelijk op de juiste plaats terecht.

Dit onderzoek wees uit dat we noch een zicht hebben op het tekort aan plaatsen, noch een volledig zicht hebben op de grootte van het probleem. Deze onwetendheid maakt het bijzonder moeilijk om het beleid dat jongeren in de toekomst beter moet beschermen, gericht aan te sturen.

Resultaten (samen)werking - De (samen)werking van actoren om een jongere met complexe problematieken te beschermen wordt gekenmerkt door grenzen waarop de actoren stoten. De nood aan opvang wordt meestal in eerste instantie aangevoeld door de politie die met de jongere in een crisissituatie in contact komt. Na uitputting van de mogelijkheden tot overnachting in de thuiscontext en eventueel via het crisismeldpunt, staat de politie met de rug tegen de muur. Wanneer dit zich afspeelt in de vooravond of nacht is instroom in een voorziening moeilijk. Daarenboven wordt buiten de kantooruren het oordeel over de noodzaak tot 'beveiliging' door personen geveld die eventueel minder expertise hebben met betrekking tot minderjarigen. Een overnachting in de cel of een gedwongen opname in de psychiatrie wordt op dat moment een laatste redmiddel.

Wanneer er naar opvang gezocht wordt bij voorzieningen, engageren deze laatsten zich om binnen hun beschikbare capaciteit te zoeken hoe ze mits een extra inspanning de jongeren kunnen helpen, maar zij geven aan dat er een grens bestaat. Ingaan op de vraag tot opname wordt door een aantal zaken belemmerd: indien de voorziening inschat dat de jongere de dynamiek in de leefgroep in gevaar zal brengen, er een risico is op weglopen, de jongere agressie vertoont, de jongere reeds in veel instellingen verbleef, de jongere geen motivatie vertoont en/of de voorziening inschat dat ze geen begeleiding kan geven, zoals bij laagbegaafde jongeren, jongeren die grensoverschrijdend gedrag vertonen, GES+/VAPH-jongeren en jongeren die een combinatie kennen met drugs. Voorzieningen zitten met wachtlijsten die ze niet weggewerkt krijgen en willen vermijden dat ze zich voor de instroom engageren, maar aan hun lot overgelaten worden voor de door- of uitstroom van deze jongeren. Ook bij problemen/crisissen voelen ze zich alleen staan: wanneer de interne opties afwezig of uitgeput zijn, is men afhankelijk van een externe time-out of de *goodwill* van een andere organisatie om de jongere (even) op te nemen. Deze potentiële redder in nood houdt echter om dezelfde redenen graag controle over de instroom.

De 'celslapers' vormen slechts een klein deel van de jongeren, maar het zijn die jongeren waarbij de nood aan hulp onbeantwoord blijft en de problematieken bijgevolg erger worden, die doorheen hun traject in het systeem net die eigenschappen opbouwen die maken dat ze minder welkom zijn bij voorzieningen. Het is pas wanneer hun problematiek zodanig complex is dat er mechanismen in werking worden gezet en ultieme maatregelen worden genomen opdat de jongere uiteindelijk toch beschermd kan worden. De jongere is daardoor echter onnodig vergleden in het systeem: de gepaste begeleiding wordt op dat moment ondergeschikt aan bescherming.

Aanbevelingen - De situaties waarop het systeem op deze manier vastloopt en er een beroep moet worden gedaan op ongepaste, onaanvaardbare noodoplossingen, zijn misschien relatief beperkt in aantal, maar net die situaties wijzen op de aanwezigheid van tekortkomingen en behoeven dus de nodige aandacht.

Om deze situaties in de toekomst beter te voorkomen, wordt op basis van de resultaten van dit onderzoek een aantal aanbevelingen geformuleerd, zowel over de ruimere context als direct verbonden met de onderzochte problematiek. Aanbevelingen die het meest rechtstreeks invloed kunnen hebben op het voorkomen van ongewenste vrijheidsberovingen, zijn de hiernavolgende.

1. Creëer een duidelijke wettelijke basis voor de vrijheidsberoving van jongeren in verontrustende situaties.
2. Bestudeer of er voor een aantal vrijheidsberovingen een specifieke wettelijke regeling voor minderjarigen moet worden gecreëerd.
3. Pas bestaande cellen zo spoedig mogelijk aan de minimumnormen van het KB 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen om beter tegemoet te komen aan de noden van de jongeren of richt deze in waar deze nog niet bestaan.
4. Bekijk of de leeftijdsgrens van 15 jaar om opgenomen te mogen worden in de volwassenen-psychiatrie, kan worden opgetrokken tot 18 jaar.
5. Herbekijk het systeem van de erkenning voor gedwongen opname van ziekenhuizen om meer erkende kinderafdelingen te verkrijgen.
6. Registreer opsluitingen bij de politie op een manier waarop een onderscheid gemaakt kan worden tussen VOS en MOF.
7. Richt gespecialiseerde diensten 'jeugd' binnen de politiezones in indien deze nog niet aanwezig zijn, en maak de kennis van deze (eventueel reeds aanwezige) diensten 24/7 beschikbaar.
8. Ontwikkel een systeem om een beter zicht te krijgen op de plaatsen in voorzieningen die feitelijk beschikbaar zijn, ook al zijn ze formeel gesproken ingenomen.
9. Onderzoek de mogelijkheid om in werkelijke crisissituaties feitelijk beschikbare bedden voor een beperkte duur in te zetten om ongewenste overnachtingen (in politiecel of volwassenen-psychiatrie) te vermijden.
10. Zoek naar een manier om de crisissituatie bij een jongere te laten afkoelen voor bijvoorbeeld 12 uur, zodat er (samen met de jongere) op een rustige manier naar een oplossing gezocht kan worden.
11. Overleg met de private voorzieningen over de mogelijkheid de opnameplicht, die nu slechts zeer uitzonderlijk bestaat, uit te breiden tot bepaalde noodsituaties.
12. Voorzie in opleiding voor het personeel in de omgang met interne crisissen en moedig de uitwisseling van *good practices* hierin tussen de voorzieningen aan.
13. Bouw een soort *rescue*-teams uit om de voorzieningen bij te staan. Deze teams moeten kort op de bal kunnen spelen wanneer de begeleiding van de jongere in crisis dreigt te gaan.
14. Voorzie ondersteuning voor voorzieningen die een plaats zoeken voor jongeren die bij hen een plaats toegewezen kregen, wanneer de interne mogelijkheden uitgeput geraken.
15. Ga na of een verhoging van het aantal aanmeldmomenten voor time-out realiseerbaar is en maak time-out sneller inzetbaar.
16. Laat de hulp aan minderjarigen met complexe problematieken door meerdere voorzieningen tegelijkertijd dragen in plaats van deze naar elkaar door te schuiven.
17. Onderzoek de haalbaarheid van een nieuwe benadering of organisatie van het jeugdhulp-landschap waarbij de nodige expertise gekoppeld wordt aan een bed in plaats van een bed te koppelen aan de aangeboden hulp.
18. Baseer een meer algemeen preventie- en reactiebeleid ten aanzien van weglopers uit instellingen op onderzoek naar de oorzaken, noden en behoeften.
19. Ga in de praktijk bij de weglopers individueel na wat de oorzaken zijn, zoek het meest geschikte antwoord hierop en ga er tijdig mee aan de slag.
20. Een uitbreiding van de besloten plaatsen in de private voorzieningen moet overwogen worden in het licht van het nieuwe jeugddelinquentierecht waarbij de gesloten plaatsen voor VOS-jongeren in de gemeenschapsinstellingen zullen verdwijnen.

Inhoud

Hoofdstuk 1 Situering en onderzoeksvragen 11

1 Situering 11

2 Onderzoeksvragen 14

Hoofdstuk 2 Methode 15

1 Wat is het wettelijk kader met betrekking tot minderjarigen die overnachten in een politiecel en gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie? 15

2 Wat is de aard en omvang van minderjarigen die overnachten in een politiecel en gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie? 15

2.1 Politiecel 15

2.2 Volwassenenpsychiatrie 18

2.3 Beperkingen data 20

3 Hoe werken politie, justitie en zorgsector in Vlaanderen (samen) om minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties te beschermen? En hoe kan de (samen)werking leiden tot een betere bescherming van minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties? 21

3.1 Focusgroepen 21

3.2 Expertpanels 23

3.3 Beperkingen data 23

Hoofdstuk 3 Onderzoeksvraag 1: Wettelijk kader 25

1 Rechtsgronden 25

1.1 Inleiding 25

1.2 Als misdrijf omschreven feit 25

1.3 Verontrustende situatie 29

1.4 Geesteszieke jongere 30

1.5 Bestuurlijke aanhouding 32

1.6 Conclusie 34

2 Landschap vrijheidsberovingen en plaatsingen 34

2.1 Inleiding 34

2.2 Psychiatrische afdelingen 36

2.3 Politiecel 38

2.4 Gemeenschapsinstellingen 40

2.5 Centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd 41

2.6 Vlaams detentiecentrum 41

2.7 Private voorzieningen 42

2.8 GES+-voorzieningen 43

2.9 Crisisnetwerk 44

2.10 Conclusie 46

Hoofdstuk 4 Onderzoeksvraag 2: Aard en omvang 47

1 Inleiding 47

2 Aard en omvang van minderjarigen die overnachten in een politiecel 47

3 Aard en omvang van minderjarigen die *mogelijk* zouden kunnen overnachten in de politiecel 50

4 Aard en omvang van gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie 52

4.1 Gedwongen opnames 52

4.2 Gerechtelijke opnames 53

5 Conclusie 60

Hoofdstuk 5 Onderzoeksvraag 3: (samen)werking in crisissituaties 63

1 Inleiding 63

2 (Samen)werking 63

2.1 Opvang door politie 63

2.2 Redenen beslissing tot overnachting 64

2.3 Zoektocht naar een beschikbare plaats 65

2.4 Beschikbare plaats gevonden 67

2.5 Beschikbare plaats versus geschikte plaats 69

2.6 Gevolgen ontoegankelijkheid 'geschikte' plaats 70

2.7 Gevolgen van huidige werking 72

3 (Samen)werking versterken 73

4 Conclusie 77

Hoofdstuk 6 Algemene conclusie 79

1 Inleiding 79

2 Wettelijk kader 79

3 Aard en omvang 80

4 (Samen)werking 81

4.1 Opvang noodzakelijk 81

4.2 Ruimer systeem 81

Hoofdstuk 7 Aanbevelingen 85

1 Inleiding 85

2 Wettelijk kader 86

3 Gegevens 87

4 (Samen)werking 87

Bibliografie 91

Bijlagen 97

Lijst tabellen en figuren

Tabel 1.	Vertegenwoordigers actoren in focusgroepen	22
Tabel 2.	Overzicht GES+ plaatsen	44
Tabel 3.	Leeftijd celslapers in 2017	48
Tabel 4.	Aantal aanvragen door de rechtbank en percentage gevonden plaatsen (naar provincie, geslacht en leeftijd in 2015-2017)	51
Tabel 5.	Aantal aanvragen en percentage gevonden plaatsen in verhouding met het aantal beschikbare plaatsen* (naar soort plaats in 2015-2017)	52
Tabel 6.	Verdeling aantal opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang type opname	54
Tabel 7.	Aantal opnames (gerechtelijk vs. andere) van minderjarigen in 2015 en 2016	55
Tabel 8.	Aantal gerechtelijke opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang hoogdringendheid	55
Tabel 9.	Aantal opnames (gerechtelijk vs. andere) van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang leeftijd	56
Tabel 10.	Aantal gerechtelijke opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang woonplaats	57
Tabel 11.	Aantal gerechtelijke opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang problemen	58

Figuur 1.	Mogelijkheid overnachting personen in politiezones (beroep op eigen cellen, cellen van een andere zone of beide)	49

Lijst afkortingen

ANG	Algemene Nationale Gegevensbank
CAP	centraal informatie- en aanmeldpunt
CAW	Centrum voor Algemeen Welzijnswerk
CPT	Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing
DISC	Diagnostic Interview Schedule for Children
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FOD	Federale Overheidsdienst
GES	Gedrags- en emotionele stoornissen
GGZ	Geestelijke gezondheidszorg
ISLP	Integrated System for the Local Police
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
MOF	Als misdrijf omschreven feit
MPG	Minimale Psychiatrische Gegevens
OCJ	Ondersteuningscentrum Jeugdzorg
VAPH	Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
VCLP	Vaste Commissie van de Lokale Politie
VK	Vertrouwenscentrum Kindermishandeling
VOS	Verontrustende situatie
WPA	Wet op het politieambt

Hoofdstuk 1
Situering en onderzoeksvragen

1 Situering

De samenleving wordt sporadisch geconfronteerd met minderjarigen, vaak met een complexe problematiek, die een nacht of langer in een politiecel of op een psychiatrische afdeling voor volwassenen moeten verblijven. Op het moment dat de jongere in een crisissituatie zit, en er zowel in de eigen omgeving als in een instelling geen plaats gevonden kan worden, zijn de alternatieven niet breed gezaaid. Op 21 september 2017 berichtte De Standaard over de 'collocatie' door het parket van Oudenaarde van een meisje van 11 jaar in het Psychiatrische Centrum (voor volwassenen) Dokter Guislain. Dat gebeurde na een zwaar incident in de instelling waar het meisje verbleef; er was nood aan een gedwongen opname, maar geen bed vrij in de kinderpsychiatrie.[1] In maart 2015 doet De Standaard het verhaal van een meisje van 17 jaar dat in behandeling was in de kinderafdeling van de ziekenhuispsychiatrie en als een gevaar werd bestempeld voor zichzelf. Het meisje werd overgebracht naar de spoedafdeling van het ziekenhuis en hierop werd gevraagd aan de jeugdrechter om haar een plaats te geven in een gemeenschapsinstelling voor een rustperiode. Daar werd geen plek gevonden. Het kind dat duidelijk nood had aan gepaste zorg, bracht uiteindelijk de nacht door in een doorgangscel van de Lokale Politie.[2] In november 2017 nog, werd een jongen uit een verontrustende situatie bij gebrek aan een veilige mogelijkheid tot opvang noodgedwongen voor een nacht in de cel geplaatst.[3] Ook slachtoffers van tienerpooiers belanden in de cel: in 2015 werd volgens de Standaard een meisje van 14 jaar uit de handen van een tienerpooier getrokken. Door een gebrek aan een veilig onderkomen waarbij zekerheid was dat het slachtoffer niet opnieuw aangetrokken zou worden tot haar pooier, waren enkele nachten cel in afwachting van een plaats in Beernem de enige oplossing. [4] Kortom, er zijn voldoende situaties bekend waarbij de jongere niet de nodige hulp en bijstand krijgt die tot een optimale opvoeding en een re-integratie in de maatschappij zou kunnen bijdragen. Nochtans heeft het huidige jeugdbeschermingsrecht bescherming en hulpverlening voor ogen.[5]

De jongeren die in de cel of in een volwassen psychiatrische dienst terecht komen, hebben allen specifieke profielen en een daarbij horende nood aan een behandeling die beantwoordt aan bepaalde noden en behoeften.[6] Het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing (CPT) meent dat jongeren die van hun vrijheid beroofd worden, ongeacht wat hiervoor de aanleiding is, kwetsbaarder zijn dan volwassenen. Hun fysieke en psychische gezondheid vraagt een bijzondere aandacht.[7] Breder bekeken gaat het dus niet enkel over het gebrek aan 'een' opvang, maar

---

1 F. VAN GARDEREN, "Meisje (11) geplaatst bij volwassen patiënten", *De Standaard* 21 september 2017.

2 N. VANHECKE, "Kinder-psychiatrie dumpt meisje bij Justitiepaleis", *De Standaard* 17 maart 2015.

3 X., "Opnieuw minderjarige in politiecel", *De Morgen* 13 november 2017.

4 A. DEKEYSER, "Mijn dochter kon zich niets herinneren, behalve dat die ene man haar beet", *De Standaard* 23 januari 2016.

5 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 16.

6 CHILD FOCUS, *Slachtoffers van tienerpooiers in Vlaanderen, Een exploratief onderzoek door Child Focus, in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn, naar het bestaan van het fenomeen en de mogelijke aanpak ervan in Vlaanderen*, 2016, 70 p.

7 CPT, *9th General Report on the CPT's activities*, CPT/Inf (99) 12, 12.

over een meer algemeen risico: zolang de jongeren geen gepaste behandeling ontvangen, kan er voor hen op korte en lange termijn een negatief effect optreden.

Als mogelijke gevolgen kan er gedacht worden aan een **traumatiserend effect** door een omgeving die niet aangepast is voor kwetsbare jongeren. De mate van dit traumatiserend effect zal afhangen van de draagkracht van het kind, maar kan desalniettemin blijvende schade aanrichten. In een psychiatrische dienst voor volwassenen kan het kind in contact komen met volwassenen die zware psychische problemen, verslavingen en psychoses hebben.[8] Het is **geen omgeving die bevorderlijk is voor de ontwikkeling van het kind**.[9] De minderjarigen die van hun vrijheid beroofd worden, zouden om die reden gescheiden moeten worden van volwassenen, zo stelt ook het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK).[10]

Een verblijf in een politiecel is voor niemand een aangename ervaring, laat staan voor kinderen.[11] In een onderzoek in Engeland en Wales bij jongeren die opgesloten en verhoord werden door de politie vond men aanwijzingen dat de jongeren **de opsluiting als *straf* ervaarden**.[12] Een cel is niet afgestemd op het ontwikkelingsniveau van jongeren, en het is – zeker voor jongeren die uit een verontrustende situatie komen, opnieuw – **geen warme en beschermende omgeving**. Jongeren in een crisis hebben nood aan extra toezicht. De politie beschikt **noch over de middelen** om zo een opvang te realiseren, **noch over de expertise** en vaardigheden om met minderjarigen om te gaan.[13] Zelfs in de diensten voor volwassenen binnen de psychiatrie beschikt men niet per se over voldoende en geschikt personeel zoals kinderpsychiaters of -psychologen, **mist men de *knowhow*** in huis over crisispsychiatrie bij jongeren[14], eventueel de juiste medicatie hierbij en kan men niet veel meer doen dan de jongere op de kamer houden zonder aangepast programma[15] met een gebrek aan prikkels[16]. Een minder voor de hand liggend, maar niet te onderschatten gevolg kan zijn dat de jongere bovendien het **vertrouwen verliest** in de hulpverlening, politie, consulenten, magistraten, of zelfs volwassenen in het algemeen.[17]

Wat betreft de behandeling door de politie is een jongere die zelf een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd *in se* kwetsbaarder: jongeren die de wet overtreden, worden als minder kwetsbaar aanzien en zijn net daarom kwetsbaarder (ze worden bijvoorbeeld kordater aangesproken, worden wat langer alleen

---

8 Jrb. Antwerpen 2 maart 2015, *TJK* 2015, 193, noot D. RAMOS; V. BEEL, "Een kind opsluiten in volwassen psychiatrie is nooit oké", *De Standaard* 28 september 2017; F. VAN GARDEREN, "Opgesloten in de grotenmensenwereld", *De Morgen* 21 september 2013.

9 KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN VZW, *Kinderen, vrijheidsbeperking en vrijheidsberoving*, Gent, Kinderrechten-forum, 2007(4), 15.

10 Art. 37 VN-Verdrag voor de Rechten van het Kind.

11 R. DEHAGHANI, "'Vulnerable by law (but not by nature)': examining perceptions of youth and childhood 'vulnerability' in the context of police custody", *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2017, 39(4), 465.

12 V. KEMP en J. HODGSON, "England and Wales: Empirical findings" in M. VANDERHALLEN, M. VAN OOSTERHOUT, M. PANZAVOLTA en D. DE VOCHT (Eds.), *Interrogating young suspects II: Procedural safeguards from an empirical perspective*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 149.

13 M. BERGER en C. VAN DER KROON, "Minderjarige verdachten in de politiecel" in S. DE KIMPE, J. NOORDA en H. FERWERDA (eds.), *Jongeren en politie*, Cahiers politiestudies, Antwerpen, Maklu-Uitgevers, 2015(34), (119-143) 139; CPT, *9th General Report on the CPT's activities*, CPT/Inf (99) 12, 15; Y. DESMET, "Standpunt", *De Morgen* 18 maart 2015; N. DESMET, *'t Zitemzo jeugdrecht. Met minderjarigen en de politie*, Lovendegem, Drukkerij De Sonville, 2013, 4, http://www.infojeugdhulp.be/wp-content/uploads/2015/11/Jeugdrecht-politieenminderjarigen-20130909.pdf.

14 Jrb. Antwerpen 2 maart 2015, *TJK* 2015, 198, noot D. RAMOS.

15 V. BEEL, "Verplicht kinderpsychiatrie om jongeren op te nemen", *De Standaard* 28 september 2017; V. BEEL, "Een kind opsluiten in volwassen psychiatrie is nooit oké", *De Standaard* 28 september 2017.

16 F. VAN GARDEREN, "Opgesloten in de grotenmensenwereld", *De Morgen* 21 september 2013.

17 H. DE MUNCK, "Jeugdhulp hoort niet in de cel", *De Standaard* 3 oktober 2014.

in de cel gelaten, hun moeilijk gedrag wordt minder door de vingers gekeken dan bij bijvoorbeeld kinderen die wel als kwetsbaar worden aanzien, …)[18]. Binnen bovenvermeld onderzoek rond het verhoor van minderjarigen in Engeland en Wales (onder andere over het tijdstip van verhoor) illustreerde een advocaat deze **hogere kwetsbaarheid** aan de hand van de volgende uitspraak afkomstig van een agent: "*If it's a night time offence and he's out burgling at midnight then he can be interviewed during the night*."[19]

In 2016 werd door de heer Van Hecke de vraag gesteld aan de minister van Justitie en de minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken of er een zicht is op de omvang van het probleem van "kwetsbare jongeren die bij gebrek aan tijdige en gepaste crisishulp een nacht in de cel moeten doorbrengen". Volgens hem zouden de jeugdrechters aangeven dat het probleem veel groter is dan enkel de gevallen die de media halen. De ministers moesten hier echter een antwoord schuldig blijven. De minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken gaf aan dat de gegevens niet uit de Algemene Nationale Gegevensbank (ANG) van de politie te halen zijn, daarenboven meent hij dat dit een materie is die onder de bevoegdheid van de minister van Justitie valt omdat de politie door de bevoegde magistraat gevorderd wordt om de jongere een nacht te huisvesten. Deze laatste minister moest echter toegeven dat de FOD Justitie evenmin over statistische gegevens beschikt die betrekking hebben op opsluitingen in politiecellen.[20] Naast een gebrek aan zicht op de omvang van het probleem, is er volgens het Kinderrechtencommissariaat – die onder andere een analyse maakte over de signalen van jongeren die opgesloten worden – ook geen zicht op de verschillende situaties en elementen die leiden tot een celplaatsing. Er zijn situaties waarin dit wettelijk verankerd is, maar het Kinderrechtencommissariaat maakt zich zorgen om celplaatsingen die gebeuren, maar minder tot niet juridisch verankerd zijn.[21]

Uit het jaarverslag van Zorginspectie omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen kan worden opgemaakt dat het aantal jongeren dat in 2015 gedwongen opgenomen werd in een psychiatrische dienst voor volwassenen, een bezorgdheid is. Dit omwille van hun erg kwetsbare geestelijke gezondheidstoestand en nood aan een dienst die hiervoor specifiek ingericht is. De diensten voor volwassenen zijn volgens Zorginspectie niet geschikt voor een zorg op maat voor deze jongeren. Ook de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin geeft aan dat een afdeling voor volwassenen niet de garantie kan bieden op een veilig en aangepast leefklimaat waar minderjarigen de optimale hulpverlening krijgen waar ze nood aan hebben.[22] Toch werden er verschillende jongeren gedwongen opgenomen in de volwassenenpsychiatrie: in 2015 was één minderjarige jonger dan 13 jaar, 17 minderjarigen waren 13 of 14 jaar en 91 minderjarigen 15 tot 17 jaar; 49 jongeren hiervan verbleven zelfs op een dienst waar geen kinderafdeling was.[23] Buiten twee jongeren kwamen alle jongeren op de volwassenenpsychiatrie terecht via een spoedprocedure en dus via de procureur des Konings.[24]

---

18 R. DEHAGHANI, 'Vulnerable by law (but not by nature)': examining perceptions of youth and childhood 'vulnerability' in the context of police custody, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2017, 39(4), 466.

19 V. KEMP en J. HODGSON, "England and Wales: Empirical findings" in M. VANDERHALLEN, M. VAN OOSTERHOUT, M. PANZAVOLTA en D. DE VOCHT (eds.*), Interrogating young suspects II: Procedural safeguards from an empirical perspective*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 150. (pp. 127-181)

20 *Vr. en Antw.* Kamer 2015-16, 13 januari 2016 (Vr. nr. 1225 VAN HECKE); *Vr. en Antw.* Kamer 2015-16, 18 april 2016 (Vr. nr. 1204 VAN HECKE).

21 KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT*, Jaarverslag 2016-2017. Waar is mijn thuis?*, 2017, 94.

22 *Vr. en Antw.* Vl. Parl. 2017-18, 1 december 2017 (Vr. nr. 151 V. JANS).

23 ZORGINSPECTIE, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement WVG, 2018, 14.

24 ZORGINSPECTIE, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement WVG, 2018, 19.

2 Onderzoeksvragen

1. Wat is het wettelijk kader[25] met betrekking tot

   (a) minderjarigen die overnachten in een politiecel?
   (b) gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie?

2. Wat is de aard en omvang van

   (a) minderjarigen die overnachten in een politiecel?
   (b) gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie?

3. Hoe werken politie-, justitie en zorgsector in Vlaanderen (samen) om minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties te beschermen? En hoe kan de (samen)werking leiden tot een betere bescherming van minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties?

25 Naast het wettelijk kader wordt er ook bekeken hoeveel plaatsen er beschikbaar zijn om de noden van het landschap te kunnen inschatten (jongeren kunnen onder andere op plaatsen belanden die hiervoor niet geschikt zijn omdat het huidige aanbod geen opvang kan voorzien). Vooraleer er uitspraken gedaan kunnen worden over wat er niét is, moet bekeken worden wat er wél is.

Hoofdstuk 2
Methode

1 Wat is het wettelijk kader met betrekking tot minderjarigen die overnachten in een politiecel en gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie?

Voor deze eerste onderzoeksvraag werden de wettelijke kaders waarbinnen jongeren van hun vrijheid kunnen worden beroofd bestudeerd. De belangrijkste wetgevende kaders die omtrent dit thema van belang zijn, zijn de volgende: het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), de Belgische grondwet, de wet op de voorlopige hechtenis, wet op voorlopige detentie, de jeugdwet, het decreet integrale jeugdhulp, de wet bescherming geesteszieke, de vreemdelingenwet en de wet op het politieambt. Relevante artikels omtrent de vrijheidsberoving werden samen met rechtspraak en andere literatuur verduidelijkt waardoor er een overzicht ontstaat op welke momenten jongeren voor een nacht in een cel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht kunnen komen. Aan de hand van dit overzicht werd vervolgens bekeken in welke situaties de vrijheidsberoving van minderjarigen juridisch gezien niet gegrond is en welke situaties dus niet gewenst zijn.

Het aantal jongeren dat terecht komt in een politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen zonder dat deze wettelijk gegrond is, moet worden gezien in het licht van de ruimere context: jongeren zouden immers op plaatsen kunnen belanden die op een bepaald moment niet geschikt zijn omdat het huidige aanbod dat voorzien is voor deze situaties niet in opvang kan voorzien. Een verkenning van het ruimere landschap van vrijheidsberovingen samen met het aantal beschikbare plaatsen om de noden van het landschap beter te kunnen inschatten, is in dit onderzoek daarom aangewezen. Overzichten van plaatsen waar jongeren van hun vrijheid zouden kunnen beroofd worden, werden op basis van het wettelijk kader beschreven, alsook bevraagd bij Agentschap zorg en gezondheid, Jongerenwelzijn, Commissie van Toezicht van het Kinderrechtencommissariaat, Zorginspectie, VAPH, GES+ en bij de psychiatrisch ziekenhuizen zelf. De beschrijving van deze context wordt als bijkomend onderdeel opgenomen onder de resultaten van deze eerste onderzoeksvraag.

2 Wat is de aard en omvang van minderjarigen die overnachten in een politiecel en gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie?

De tweede onderzoeksvraag beoogt een beschrijving van het aantal minderjarigen die in Vlaanderen in een bepaalde periode één of meerdere nachten in een politiecel of in de volwassenenpsychiatrie dienden te overnachten. Deze onderzoeksvraag bevat twee plaatsen waar de jongeren kunnen overnachten en waar dus registratiegegevens gezocht konden worden.

2.1 Politiecel

Iedere vrijheidsberoving dient volgens artikel 33*bis*, eerste en tweede lid Wet Politieambt ingeschreven te worden in het register van de vrijheidsberovingen. Het koninklijk besluit dat de inhoud en vorm van het register zou moeten bepalen, blijft echter achterwege. Er werd eerder een federaal model uitgewerkt voor

deze registratie en rondgestuurd naar de lokale politiezones in februari 2015.[26] Het is de vraag of de politiezones intussen de vrijheidsberovingen (uniform) registreren, in 2013 oordeelde het CPT immers dat dit nog niet het geval was.[27]

In theorie zou er dus bijgehouden moeten worden wie wanneer opgesloten wordt in een doorgangscel en dus niet meer de vrijheid heeft van komen en gaan. Hiervoor werden papieren registratieboeken ontworpen en iedere zone bezit dit soort boek(en). Er kan genoteerd worden welke bezittingen in bewaring genomen worden, data en uren van aankomst, er wordt afgetekend bij het verlaten van de cel … Sinds het begin van de jaren 2000 werd er een digitaal registratiesysteem voor de politie uitgerold over de verschillende politiezones. In het informaticasysteem ISLP, dat staat voor Integrated System for the Local Police, registreren de lokale politiezones gegevens omtrent uitgevoerde interventies. Alle dossiers worden in dit systeem digitaal bijgehouden.

Een eerste mogelijkheid om deze gegevens nationaal te verzamelen binnen dit onderzoek was de Vaste Commissie van de Lokale Politie (VCLP). Dit is een commissie die de overheid advies verleent inzake het politiebeleid en dus ook centraal over heel wat cijfermateriaal beschikt hiervoor. Na contactname met de VCLP bleek dat de commissie geen toegang heeft tot de gezochte gegevens: deze zijn van een operationeel niveau, worden lokaal beheerd en zijn niet nationaal toegankelijk. De registratie van deze gegevens is een proces dat binnen iedere politiezone anders ingevuld en gestuurd wordt. De politiezones hebben daarenboven alle een verschillende organisatiestructuur, waardoor niet steeds duidelijk is wie zich binnen de zone bezighoudt met problematieken rond minderjarigen of opsluitingen. Nationaal heeft de Vaste Commissie geen zicht op wie welk proces beheert in de lokale zones en een lijst met contactpersonen kon dus evenzeer niet bezorgd worden. Niet enkel de onderlinge vergelijkbaarheid kwam hiermee in het gedrang, ook de praktische haalbaarheid om deze gegevens binnen de vooropgestelde termijn te bekomen werd onmogelijk.

Om de haalbaarheid te verkennen van het verzamelen van de overnachtingen die plaatsvonden in alle politiezones in Vlaanderen, werd nagegaan in welke politiezones deze gegevens voor handen konden zijn. Met andere woorden in welke politiezones er een mogelijkheid bestaat om personen op te sluiten tijdens de nacht en waar er dus cijfergegevens hieromtrent terug te vinden zijn in hun register van vrijheidsberovingen. Een antwoord op deze vraag werd gezocht in de verslagen van het comité P en bevraagd bij de VCLP, maar ook een overzicht in welke zones overnachtingen kunnen plaatsvinden was niet voor handen.

Bijgevolg werd een korte bevraging per e-mail verstuurd naar het algemene contactadres dat vermeld stond op de website van iedere politiezone in Vlaanderen. In deze mail werd kort het doel van de vraag toegelicht waarna eenvoudig in antwoord op de mail kon meegegeven worden aan de onderzoekers of personen in hun zone kunnen overnachten (sommigen hebben wel cellen, maar zijn niet geschikt voor een overnachting doordat ze geen personeel ter beschikking hebben of niet de juiste infrastructuur zoals sanitair). Indien wel, werd het aantal cellen bevraagd alsook een contactadres van de persoon die zou kunnen helpen bij het consulteren van het register van vrijheidsberovingen. Indien niet, werd gevraagd in welke andere politiezone de zone de personen onderbrengt voor een overnachting.

---

26 F. GOOSSENS en H. BERKMOES, “Het CPT en de Belgische politie” in T. DAEMS en S. PARMENTIER (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2018, 60-63.

27 CPT/Inf (2016) 13, nr. 29.

Uit deze bevraging waarop alle 109 politiezones uiteindelijk antwoordden, blijkt dat in 70 politiezones de mogelijkheid bestaat om een persoon te laten overnachten en dus 70 politiezones waar mogelijks een jongere een nacht in de cel zou kunnen doorbrengen. De cijfergegevens van al deze 70 politiezones in kaart brengen kon niet gerealiseerd worden in het voorziene tijdsbestek. Wel werden er per provincie de grootste steden (op basis van bevolkingsaantal) en een aantal kleinere tot middelgrote gemeentes benaderd met de vraag om het aantal vrijheidsberovingen in hun zone in kaart te brengen. Dit om uiteindelijk per provincie steeds een grote en een kleinere zone op te nemen in het onderzoek. Initieel werden enkel de grootste en 25% kleinste steden per provincie aangeschreven, maar bij gebrek aan mogelijkheden om in te gaan op onze vraag werden er uiteindelijk door bestaande contacten ook politiezones van middelgrote steden of gemeenten betrokken in het onderzoek. De gegevens werden hetzij digitaal, hetzij manueel verzameld en er werd steeds voorgesteld door de onderzoekers om dit lokaal te ondersteunen. Alle deelnemende politiezones verkozen de telling zonder hulp van een onderzoeker uit te voeren gezien anders een toestemming om de gegevens te raadplegen vereist was van de bestuurlijke en gerechtelijke overheid, alsook van het parket en de betrokken onderzoeksrechter (gezien er ook opsluitingen zijn waarvan het onderzoek nog lopende is).

Om de lat van de telling niet te hoog te leggen voor de politiediensten werd er zeer gericht naar volgende elementen gevraagd van alle minderjarigen die in 2017 een nacht (tussen middernacht en 8 uur in de ochtend) in de cel doorbrachten:

- Datum opsluiting;
- Leeftijd of geboortedatum;
- Uur van opsluiting;
- Uur van vrijlating;
- Reden opsluiting / aard van het feit;
- Geslacht;
- Verblijfgemeente.

Aan de hand van het uur van opsluiting en vrijlating kan bepaald worden of het over een overnachting gaat en kan het aantal uur van de opsluiting nagegaan worden. Er werd bovendien aan alle politiezones gevraagd of het mogelijk was om een onderscheid te maken naar MOF en VOS-aanhoudingen, maar geen van de deelnemende zones kon hierop ingaan omdat de registratiesystemen niet de mogelijkheid hebben om deze informatie standaard en eenvormig te registreren. Hiervoor zou er telkens een medewerker die betrokken was in het dossier moeten inschatten in hoeverre het ging om een MOF of een VOS. Dit is vanzelfsprekend niet eenvoudig te realiseren en lag dus ook niet binnen de mogelijkheden van het onderzoek.

Op het moment dat vastgesteld werd dat er geen nationale gegevens ter beschikking waren en een eenvormige registratie in alle zones een utopie bleek, werd een parallelle zoektocht opgestart naar bronnen die een deel van het probleem kunnen vatten. Hierbij werd op zoek gegaan naar cijfergegevens omtrent onuitvoerbare beschikkingen, niet toegewezen plaatsen in de Gemeenschapsinstellingen, niet toegewezen plaatsen in het crisisnetwerk, vrijheidsberovingen in het algemeen… en dit bij de diensten die hier een zicht op zouden kunnen hebben zoals het Centraal Aanmeldpunt (heeft een zicht op de capaciteit van de gemeenschapsinstellingen en helpt verwijzers bij het zoeken van een plaats, zie later meer), het Crisismeldpunt (ondersteunt de aanmelder in de zoektocht naar crisishulp, zie later meer), het Coördinatiebureau van de Statistisch Analisten binnen de Steundienst van het Openbaar Ministerie (expertisecentrum dat informatie ter beschikking stelt voor onderzoek), Zorginspectie (inspecteert vanuit het departement Welzijn, Gezondheid en Gezin onder andere vrijheidsbeperking bij jongeren), de Commissie van Toezicht van het Kinderrechtencommissariaat (toezichtsorgaan voor alle gesloten en

besloten Vlaamse instellingen waar jongeren verblijven) … de cijfergegevens die voor handen zijn en relevant zijn voor dit onderzoek worden opgenomen in de resultaten van de tweede onderzoeksvraag.

2.2 Volwassenenpsychiatrie

De minderjarigen waarvoor er door middel van een gedwongen opname een beschermingsmaatregel genomen wordt, worden opgenomen in psychiatrische afdelingen van ziekenhuizen. Op 1 december 2017 waren er in het totaal 27 ziekenhuizen met een machtiging om personen gedwongen op te nemen. Eén hiervan is een algemeen ziekenhuis, de rest zijn specifiek psychiatrische ziekenhuizen. Van deze 27 ziekenhuizen kunnen personen gedwongen opgenomen worden in zowel de volwassen- als kinderdiensten. Echter, slechts acht van deze gemachtigde ziekenhuizen beschikken over een dienst specifiek voor kinderen. Deze hebben samen 169 bedden ter beschikking.[28] Naast de bedden in ziekenhuizen die een erkenning hebben voor gedwongen opnames, zijn er in andere (psychiatrische) ziekenhuizen eveneens bedden voor kinderen beschikbaar. Zie ook het overzicht opgenomen als bijlage.

Een koninklijk besluit bepaalt dat ziekenhuizen de taak hebben om een aantal gegevens te registreren van patiënten die opgenomen worden in de psychiatrische ziekenhuizen en de algemene ziekenhuizen met één of meerdere diensten neuropsychiatrie voor observatie en behandeling, diensten neuropsychiatrie voor behandeling, en diensten neuropsychiatrie voor kinderen.[29] De gegevens worden elektronisch doorgestuurd naar de Minister van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu en vormen de databank voor Minimale Psychiatrische Gegevens (MPG). De gegevens worden onder andere verzameld om de behoeften aan psychiatrische voorzieningen[30] vast te stellen en waren dus nuttig voor dit onderzoek. Het besluit bepaalt tevens aan welke voorwaarden voldaan moet worden om deze gegevens te mogen raadplegen. De nodige toestemming werd verleend door het Directoraat-Generaal Gezondheidszorg. De gegevens die geregistreerd en dus beschikbaar waren voor dit onderzoek kunnen geraadpleegd worden in de bijlage van het besluit.

Bij het opvragen van de nodige gegevens werd er toegezien dat de gegevens geen heridentificatie van de patiënten toelieten. Er werden geen cases aangeleverd door de databankbeheerder, maar anonieme beschrijvende overzichtstabellen (bv. aantal jongeren in de volwassenenpsychiatrie, opgesplitst naar jongens en meisjes). Bijkomend worden de cellen waartoe minder dan 5 patiënten behoren aangeleverd als “<5” om heridentificatie volledig uit te sluiten. Dit kan vooral voorvallen op het moment dat opsplitsingen gemaakt worden per leeftijd, per geslacht, per woonplaats, per leefmilieu … Het is de verantwoordelijkheid van de onderzoekers om deze vertrouwelijkheid te respecteren. Door de specifieke focus op minderjarigen opgenomen in een dienst voor volwassenen, zijn de categorieën vaak klein en kan er moeilijk een zeer gedetailleerd verder onderscheid gemaakt worden. De gebruikers van de gegevens verbinden zich ertoe om de vertrouwelijkheid van de gegevens na te leven en om geen enkele poging te ondernemen om de patiënt te identificeren. De meest recente gegevens die ter beschikking gesteld konden worden, betreffen die van 2015 en 2016. De cijfers van 2017 waren op het moment van het onderzoek niet

28 *Vr. en Antw.* Vl. Parl. 2017-18, 1 december 2017 (Vr. nr. 151 V. JANS).

29 Art. 2 KB 1 oktober 2002 houdende bepaling van de regels volgens welke bepaalde minimale psychiatrische statistische gegevens moeten worden medegedeeld aan de Minister die de Volksgezondheid onder zijn bevoegdheid heeft, *BS* 10 december 2002.

30 Art. 3 KB 1 oktober 2002 houdende bepaling van de regels volgens welke bepaalde minimale psychiatrische statistische gegevens moeten worden medegedeeld aan de Minister die de Volksgezondheid onder zijn bevoegdheid heeft, *BS* 10 december 2002.

voldoende volledig aangeleverd aan de FOD Volksgezondheid om vrijgegeven te kunnen worden voor onderzoek door externen.

De data die aangeleverd werden, werden beperkt tot *minderjarigen* die *van hun vrijheid beroofd* werden (onder wettelijke voorwaarden) en *minstens één nacht* in een psychiatrische afdeling in Vlaanderen doorbrachten in 2015 of 2016.

Volgens artikel 488 Burgerlijk Wetboek is een jongere meerderjarig vanaf de leeftijd van 18 jaar. De grens voor **minderjarigheid** werd in de geconsulteerde data beperkt tot patiënten met de leeftijd tot en met 17 jaar.

Wat betreft het van hun **vrijheid beroofd** zijn, werd gekeken naar de variabele "wijze van opname", deze bestaat uit de volgende onderverdeling:

- ☐ Vrijwillig
  Met wettelijke voorwaarden
  - ☐ Opname ter observatie
  - ☐ Internering
  - ☐ Verderzetting gedwongen verblijf (enkel 2015)
  - ☐ Probatie
  - ☐ Andere juridische voorwaarde
- ☐ Bijstand aan een persoon in nood
- ☐ Andere hierboven niet-gespecifieerd
- ☐ Onbekend

De interesse binnen dit onderzoek gaat uit naar die categorieën van opnames waar de jongere van zijn vrijheid beroofd wordt en dus de wettelijke voorwaarden. Opname ter observatie wordt door de ziekenhuismedewerkers gescoord als gevolg van de toepassing van afdeling 1 van de wet op de bescherming van de geesteszieke waar de persoon opgenomen wordt ter observatie in een psychiatrische dienst middels een rechterlijke beslissing. Internering wordt gescoord als gevolg van de toepassing van de wetten ter bescherming van de maatschappij: het is een uitvoering van een beslissing van de raadkamer of een rechtbank waarbij de patiënt na psychiatrisch onderzoek ontoerekeningsvatbaar wordt verklaard voor strafbare feiten en vervolgens opgenomen wordt in een psychiatrische instelling. Jongeren vanaf 16 jaar kunnen via uithandengeving[31] onder het gewone strafrecht vallen, waarna ook de score 'internering' mogelijk wordt. Onder verderzetting gedwongen verblijf vallen die jongeren die reeds opgenomen werden onder 'observatie' wanneer er beslist wordt dat het verblijf volgens afdeling 2 van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke verlengd wordt. Deze waren voorafgaand voor een periode van 40 dagen van hun vrijheid beroofd en worden dus reeds gescoord onder de observatie. Deze categorie werd daarenboven in 2016 niet geregistreerd door de ziekenhuizen. Om een dubbele telling te vermijden wordt deze daarom buiten beschouwing gelaten. Onder 'andere juridische voorwaarden' worden die cases geplaatst waarbij de jongere geplaatst wordt door de jeugdrechter buiten de gevallen die reeds onder observatie vallen.

Tot slot worden enkel die opnames meegenomen waarbij de jongere **minstens één nacht** in de psychiatrische afdeling moest doorbrengen. Dat betekent dat die jongeren die enkel een deel van de dag opgenomen werden, en geregistreerd werden onder daghospitalisatie, ook buiten de bestudeerde data vallen.

31 Art. 57*bis* Jeugdbeschermingswet.

2.3 Beperkingen data

De data die geanalyseerd worden voor dit onderzoek werden in oorsprong niet geregistreerd met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen van dit onderzoek. De ziekenhuizen en politiediensten registreren gegevens die nodig zijn om de overheid een zicht te bieden op hun werking, niet om op te volgen hoeveel en welke jongeren er op een minder geschikte plaats overnachten.

De gegevens voor de MPG-databank worden geregistreerd door de ziekenhuizen zelf, waaruit vervolgens via de dienst datamanagement van de DG Gezondheidszorg overzichtstabellen – zo goed als mogelijk – op maat van dit onderzoek opgevraagd konden worden. Dit betekent dat er geen controle is op de betrouwbaarheid van de data door de onderzoekers zelf, noch op de dataverzameling, noch op het trekken van data uit de databank. Bij de analyse ging er daarom, indien mogelijk, bijzondere aandacht naar combinaties die kunnen wijzen op onjuistheden in de geregistreerde data. Een bewijs van onjuistheden in de data is een jongere tussen de 12 en 14 jaar die gescoord werd onder de categorie 'internering', terwijl dit in principe niet kan (internering in het volwassenenstrafrecht kan pas na uithandengeving en dit is slechts mogelijk vanaf 16 jaar). Het is onmogelijk te achterhalen waar de fout in de registratie zit: zowel de leeftijd als de wettelijke maatregel kan verkeerd gescoord geweest zijn door het ziekenhuispersoneel.

Wat betreft de politionele gegevens is de registratie sterk afhankelijk van het registratiebeleid en -systeem in die specifieke zone, van diegene die instaat voor de input van de data (namelijk de betrokken inspecteur) en van de contactpersoon die de data in het registratiesysteem verzamelde op vraag van de onderzoekers. Ontbrekende gegevens beïnvloeden zeker de betrouwbaarheid van de resultaten: wanneer de geboortedatum niet geregistreerd is, zal de persoon ook niet als minderjarige geselecteerd kunnen worden en dus niet geteld worden; indien er geen einduur van de vrijheidsberoving geregistreerd werd, kan de totale duur van de opsluiting niet worden nagegaan of kan er niet worden nagegaan of er een aantal uren "tijdens de nacht" plaatsvonden. Daarnaast beïnvloedt ook de definitie van een overnachting gehanteerd in dit onderzoek de resultaten. Iemand heeft in de cel verbleven tijdens de nacht wanneer de uren van opsluiting (ook) vielen tussen middernacht en 8u in de ochtend. Dit wil zeggen dat iemand die de cel mag verlaten om 0u15, alsook iemand die om 7u toekomt, in dit onderzoek als "celslaper" gerekend wordt. Verder moet in het achterhoofd gehouden worden dat de registratiegegevens aangeven welke jongeren er in Vlaamse cellen overnacht hebben, niet welke Vlaamse jongeren er in de cel overnachtten. Vooral in politiezones in de grensstreken kunnen ook opsluitingen geregistreerd staan van jongeren met een woonplaats buiten Vlaanderen.

Naast de politionele gegevens werden er nog andere bronnen geconsulteerd om deels zicht te krijgen op *mogelijke* opsluitingen. Deze bronnen geven natuurlijk niet weer wat het onderzoek beoogt te onderzoeken, namelijk de effectieve opsluitingen. Deze bronnen kunnen enkel een indicatie geven van het tekort van het aantal plaatsen in de praktijk en kan iets leren over in welke regio's of voor welke doelgroepen er een tekort is. De registratie van het Centraal Aanmeldpunt bevat geen informatie over de aanvragen van alle Vlaamse jongeren, maar informatie over de aanvragen van de verschillende rechtbanken. Enerzijds zijn er dus een heel deel jongeren uit Vlaanderen die bijvoorbeeld voor een Brusselse rechtbank verschijnen, we denken hier bijvoorbeeld aan Halle-Vilvoorde, anderzijds zullen er ook niet-Vlaamse minderjarigen voor Vlaamse rechtbanken verschijnen. Het geeft dus meer een indicatie van het tekort aan plaatsen zoals de rechtbanken ze nodig hebben om jongeren te kunnen plaatsen, dan het aantal jongeren waar geen plaats voor gevonden werd.

3 Hoe werken politie, justitie en zorgsector in Vlaanderen (samen) om minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties te beschermen? En hoe kan de (samen)werking leiden tot een betere bescherming van minderjarigen met complexe problemen in crisissituaties?

3.1 Focusgroepen

Om de derde onderzoeksvraag te beantwoorden, werd gekozen te werken met focusgroepen. Iedere actor die relevant is binnen het traject dat een jongere met complexe problemen aflegt, heeft ervaring met de praktijk van een deel van het traject. Door het samen bevragen van de verschillende actoren ontstaat een ruimer beeld over de moeilijkheden die in deze crisissituaties de kop opsteken die door de actoren eventueel meteen aan elkaar gelinkt kunnen worden. Er zijn heel wat actoren die op een bepaald moment in een traject van een jongere een beslissing kunnen nemen ter bescherming van de jongere. Als relevante actoren werden gekozen binnen dit onderzoek: jeugdrechters, substituten Procureurs des Konings, consulenten / teamverantwoordelijken van de sociale dienst jeugdrechtbank, teamverantwoordelijken / medewerkers van het crisismeldpunt, het Centraal Aanmeldpunt, hoofdinspecteurs/eerste inspecteurs van de lokale politie, jeugdadvocaten, verantwoordelijken / begeleiders / directeurs van private jeugd-instellingen, zorgmanagers / medewerkers binnen de psychiatrische ziekenhuizen.

Deze actoren werden per provincie aangeschreven. Daar focusgroepen idealiter bestaan uit tussen de 6 en 10 personen[32] konden niet alle actoren vertegenwoordigd worden in iedere provincie, toch werd een zo maximale bezetting nagestreefd en berustte de uitval eerder op toeval van geen tijd om deel te nemen, niemand om af te vaardigen naar de focusgroep of personen die op het laatste moment verhinderd waren. Ook werd een spreiding binnen de provincies nagestreefd over de verschillende arrondissementen. Dit om te vermijden dat slechts één bepaalde samenwerking belicht zou worden terwijl er binnen één provincie in de verschillende arrondissementen verschillende *good practices* of lokale problematieken kunnen bestaan. De bedoeling van de focusgroepen zijn eerder een zo gevarieerd mogelijk beeld van de praktijk dan het uitdiepen van één bepaalde manier van samenwerking in een bepaalde regio. Hierdoor kunnen de meer algemene pijnpunten en werkwijzen beschreven worden.

Praktisch werden er per provincie een jeugdrechter en substituut-procureur des Konings persoonlijk aangeschreven, waarbij een willekeurige volgende persoon aangeschreven werd wanneer het antwoord negatief was of te lang uitbleef. De balies van alle arrondissementen werden aangeschreven, enkelen gaven de vraag door aan de jeugdadvocaten waaruit een aantal naar voor kwamen die geïnteresseerd waren om deel te nemen. Naar aanleiding van de antwoorden van de verschillende politiezones werd er naar een gevarieerde selectie politiezones gestreefd die over eigen cellen beschikken (er werd geselecteerd op grootte op basis van het bevolkingsaantal en al dan niet onderbrengen van aangehouden personen van andere politiezones in hun cellen) door telkens de respondent op de eerder toegelichte email-bevraging een bijkomende vraag te stellen of ze ook iemand zouden kunnen afvaardigen voor de focusgroep. Wat betreft de sociale dienst jeugdrechtbank werden de teamverantwoordelijken van alle arrondissementen aangeschreven met de vraag of ze iemand konden afvaardigen. Jongerenwelzijn raadde enkele mensen binnen de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) aan die verbonden zijn aan het crisismeldpunt om rechtstreeks te contacteren en kregen zo de vraag tot deelname. De psychiatrisch ziekenhuizen die erkend zijn voor gedwongen opnames met een kinderafdeling werden gecontacteerd voor een korte vragenlijst om

32 D. MORTELMANS, *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*, Leuven, Acco, 2007, 169.

het landschap van de vrijheidsberovingen te schetsen onder de eerste onderzoeksvraag en werden daaropvolgend ook gevraagd om een vertegenwoordiger voor de focusgroep in hun provincie aan te duiden. De instellingen private jeugdhulp werden geselecteerd via de Jeugdhulpwijzer van jongerenwelzijn op het filter “verblijf voor minderjarigen [hoge frequentie]”. Ook hier werd er telkens één willekeurige instelling per provincie aangeschreven en pas de volgende wanneer het antwoord negatief was of te lang uitbleef. Tot slot was er reeds contact met het Centraal Aanmeldpunt voor cijfergegevens en gezien deze niet per provincie maar nationaal georganiseerd is, werd er een medewerker gevraagd om bij een focusgroep naar keuze aan te sluiten.

In iedere provincie werd één focusgroep gehouden in september 2018. De duur van deze focusgroepen was steeds twee uur. De samenstelling van de verschillende actoren binnen de focusgroepen was als volgt. De aanwezige actor werd steeds door één of twee personen vertegenwoordigd.

Tabel 1. Vertegenwoordigers actoren in focusgroepen

	Antwerpen	Gent	Brugge	Limburg	Vlaams-Brabant
Aantal deelnemers	5	6	8	11	5
Jeugdrechtbank	verontsch	x	x	x	x
Advocatuur	x	-	x	-	x
Politie	-	x	x	x	x
Parket	verontsch	x	x	x	-
Sociale dienst JRB	x	x	-	x	x
Psychiatrisch ziekenhuis	-	-	-	x	x
Instelling private jeugdhulp	x	x	x	x	verontsch
Crisismeldpunt	x	x	-	x	-
CAP	-	-	x	-	-

Aan het begin van iedere focusgroep werd iedereen gevraagd om zichzelf voor te stellen, alsook om aan te geven op welke manier ze zelf geconfronteerd worden met jongeren die op een bepaald moment nood hebben aan opvang. Daarna werd aan de hand van verschillende momenten in mogelijke trajecten van jongeren afgetoetst wat er idealiter gebeurt als een jongere nood heeft aan opvang, wat mogelijke redenen zijn waarom de jongere niet de nodige opvang kan krijgen en welke alternatieven voor handen zijn in die situatie. De besproken momenten zijn: een MOF-jongere voor de voorleiding, de start van een dringende VOS voor de jeugdrechter, de plaatsing door een jeugdrechter, de spoedprocedure voor een geesteszieke, een crisis tijdens de plaatsing door jeugdrechter/jongere niet meer welkom en tenslotte het einde van de maatregel. Twee uur waren kort om alle situaties ten gronde te bespreken, de situaties waar dieper op ingepikt werd, waren afhankelijk van het soort actoren die rond de tafel zaten. Bij iedere situatie komt de beslissing en dus de ervaring met de betreffende situatie bij een andere actor te liggen. Zo kwam in het begin van de focusgroep vaker de politie en het parket aan het woord en aan het einde eerder de instellingen en psychiatrische ziekenhuizen. De focusgroepen waren zeer dynamisch en ook voor de deelnemers interessant. Dit maakte de gesprekken moeilijk om te sturen, maar maakte wel dat er in iedere focusgroep redelijk spontaan de manier van werken met de mogelijke pijnpunten van de samenwerking naar boven kwamen.

3.2 Expertpanels

Ter aanvulling van de focusgroepen werden de resultaten vanuit een breder perspectief bekeken en besproken in twee bijkomende panels met experten ter zake. Enerzijds werden de resultaten voorgelegd aan de stuurgroep van het onderzoek. Deze was samengesteld uit vertegenwoordigers van het kabinet Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, het Agentschap Zorg en Gezondheid, Jongerenwelzijn, het VAPH, kinder- en jeugdpsychiatrie/netwerken, de volwassenenpsychiatrie, de jeugdmagistratuur, het Kinderrechtencommissariaat, het jeugdparket, het kabinet Justitie, de politie, het crisismeldpunt, het NICC, en de magistratuur. Anderzijds werd een bijkomend expertpanel georganiseerd waarvoor vertegenwoordigers van private voorzieningen werden uitgenodigd, en waarop vertegenwoordigers van het Vlaams Welzijnsverbond, Zorgnet-Icuro en de kinder- en jeugdpsychiatrie aanwezig konden zijn. In deze expertpanels werden de eerste resultaten voorgelegd waarbij de deelnemers reacties en reflecties formuleerden. Deze werden verwerkt als bevestiging of nuance van de resultaten. In de resultatensectie zal steeds duidelijk aangegeven worden wanneer het om een reactie uit deze expertpanels gaat. Daarnaast werd er in deze expertpanels meer expliciet dan in de focusgroepen nagedacht over mogelijke aanbevelingen die voortvloeien uit de resultaten.

3.3 Beperkingen data

De methode zoals hierboven toegelicht heeft een aantal gevolgen voor de interpretatie van de resultaten.

Vooreerst is de reikwijdte van de gesprekken beperkt in die zin dat het om kwalitatief onderzoek gaat en er gezocht wordt naar manieren van (samen)werken zonder te pretenderen met dit onderzoek alle praktijken exhaustief in kaart te brengen. Er is getracht om binnen iedere provincie een variatie aan arrondissementen en voorzieningen aan het woord te laten. De beperking van het aantal deelnemers maakt dat niet alle arrondissementen en zeker niet alle (types van) voorzieningen binnen een focusgroep vertegenwoordigd kunnen worden. Bijgevolg is het zo goed als zeker dat niet alle variaties in de manier om om te gaan met jongeren in crisissituaties aan bod gekomen zijn. Wel geeft dit onderzoek een indicatie van de actuele praktijken en antwoorden om jongeren in crisis te beschermen en een ideeën over wat mogelijke verbeterpunten zijn.

In dezelfde lijn moet ook worden opgemerkt dat niet alle actoren die waren uitgenodigd, ook aanwezig konden zijn in alle provincies. De samenstelling van de focusgroepen was afhankelijk van de bereidheid tot medewerking en bovendien lieten sommige deelnemers op het laatste ogenblik weten dat zij onverwacht niet aanwezig konden zijn. Over de focusgroepen heen kwamen de verschillende beoogde actoren wel meermaals aan bod. Hiermee samenhangend kan worden vastgesteld dat de verschillende samenstelling van de focusgroepen en dus de verschillende dynamiek tussen de actoren, bepaalde op welke thema's dieper ingegaan werd of welke thema's minder of niet behandeld werden. Dit maakt dat de werking binnen de provincies niet vergeleken kan worden over de provincies heen.

De dynamiek tussen de actoren zorgt ervoor dat thema's meteen vanuit verschillende invalshoeken worden benaderd, maar heeft als nadeel dat de actoren meer sociaal wenselijk zullen antwoorden. Ze zitten namelijk samen met een aantal professionals waarmee ze (nog verder zullen) samenwerken en kunnen misschien minder vrij hun mening geven of werkwijze toelichten.

Een ander nadeel aan de keuze om te werken met focusgroepen ligt in het feit dat de ervaringen van de verschillende actoren afzonderlijk minder diepgaand aan bod kunnen komen in vergelijking met bijvoorbeeld diepte-interviews. Daarenboven is een focusgroep beperkt in tijd. Enerzijds is de tijd van de

actoren beperkt, anderzijds geraken ze ook mentaal uitgeput. Tijdens de focusgroepen werd duidelijk dat twee uur eigenlijk te kort is om alle actoren op alles te laten ingaan. De verzamelde data is dus eerder van meer algemene aard.

Niet enkel de gebruikte methode en de beperktheid in tijd zorgen ervoor dat de resultaten niet steeds erg diepgaand zijn, ook het thema van het onderzoek maakt het bijzonder moeilijk om het gesprek tot de essentie van het vraagstuk te beperken. Enerzijds was het een interessante samenkomst voor alle actoren waardoor de gesprekken zeer geanimeerd verliepen en er tussendoor geïnteresseerd vragen gesteld werden aan elkaar. Anderzijds is de oorzaak van het probleem minstens deels ook verbonden met het voortraject van de jongere waar ook heel wat over te zeggen valt. Dat voortraject hangt nauw samen met de te onderzoeken problematiek en fase in het traject van de jongere, maar maakt dat de gesprekken geregeld 'uitdeinden' naar het hele jeugdhulpsysteem.

Tot slot is een gevolg van de manier van aanschrijven van mogelijke respondenten dat net die personen reageren op de vraag tot medewerking die meer geëngageerd zijn, een bepaalde boodschap hebben of niet tevreden zijn over bepaalde aspecten omtrent het werken met jongeren in crisis. Mede om de mogelijke scheeftrekking waartoe dit kan leiden in te perken, werden de resultaten van de focusgroepen voorgelegd aan de expertpanels, zodat zij vanuit een bredere blik een aantal zaken kunnen nuanceren.

Hoofdstuk 3
Onderzoeksvraag 1: Wettelijk kader

In wat volgt wordt het wettelijk kader van de noodplaatsingen verduidelijkt in die zin dat nagegaan wordt op welke momenten jongeren van hun vrijheid beroofd kunnen worden volgens de wet. Dit kan verduidelijken op welke momenten jongeren voor een nacht in een cel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht kunnen komen. Op basis van dit overzicht kan vervolgens bekeken worden in welke situaties de vrijheidsberoving juridisch gezien niet gegrond is en welke situaties dus niet gewenst zijn.

1 Rechtsgronden

1.1 Inleiding

Een minderjarige kan enkel van zijn vrijheid beroofd worden wanneer dit wettelijk gegrond is. Dit stelt artikel 5 van het EVRM: *"Eenieder heeft recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen behalve in de navolgende gevallen en langs wettelijke weg: (…) d) in het geval van rechtmatige gevangenhouding van een minderjarige met het doel in te grijpen in zijn opvoeding of in het geval van zijn rechtmatige gevangenhouding, ten einde hem voor het bevoegde gezag te geleiden; (…)".* Artikel 37 van het Kinderrechtenverdrag schrijft voor dat *"geen enkel kind op onwettige of willekeurige wijze van zijn vrijheid wordt beroofd. De aanhouding, inhechtenisneming of gevangenneming van een kind geschiedt overeenkomstig de wet en wordt slechts gehanteerd als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur."* Daarenboven moet het kind volgens het Kinderrechtenverdrag waardig behandeld worden en moet men rekening houden met zijn leeftijd.

Een opsluiting in de cel of een opname in een psychiatrische afdeling na de beslissing van een rechter is een vorm van vrijheidsberoving[33] en moet dus steeds wettelijk gegrond zijn. In wat volgt worden de bestaande rechtsgronden toegelicht om een minderjarige in Vlaanderen van zijn vrijheid te beroven. Globaal genomen zijn er vier situaties waarin dit kan: ten gevolge van een als misdrijf omschreven feit, in een verontrustende situatie, een geesteszieke jongere en in het kader van een bestuurlijke aanhouding. Deze worden hieronder achtereenvolgens verkend.

1.2 Als misdrijf omschreven feit

Op het moment dat een jongere een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd, kan deze gearresteerd worden, kan er een voorbereidende fase en een fase ten gronde volgen. In de drie fases beschikt men over de mogelijkheid om de jongere van zijn vrijheid te beroven.

---

33 Over het begrip vrijheidsberoving (in de zin van art. 5 EVRM, toegepast op jeugdinstellingen in België), zie J. PUT, S. PLEYSIER en M. ROM, "Jeugddetentie doorgelicht: een contextuele bespreking van het CPT-rapport over gesloten jeugdinstellingen in België" in T. DAEMS en S. PARMENTIER (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire Pers, 2018, 140-146.

1.2.1 Arrestatie

In België bepaalt artikel 12 van de Grondwet dat de vrijheid van een persoon is gewaarborgd. Behalve bij ontdekking op heterdaad, kan niemand worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter, dat moet worden betekend bij de aanhouding of uiterlijk binnen 24 uur. Recent[34] nog werd deze bepaling aangepast; de nieuwe tekst van artikel 12, derde lid Grondwet luidt: "Behalve bij ontdekking op heterdaad kan niemand worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter dat uiterlijk binnen achtenveertig uren te rekenen van de vrijheidsberoving moet worden betekend en enkel tot voorlopige inhechtenisneming kan strekken." Naar minderjarigen toe is dit een wat ongelukkige formulering, aangezien 'voorlopige inhechtenisneming' een concept is dat veel meer lijkt aan te sluiten bij de figuur van de voorlopige hechtenis in het volwassenenstrafrecht.

De Jeugdwet[35] zelf bevat geen bepalingen die duidelijkheid verschaffen over de mogelijkheid tot vrijheidsberoving van een minderjarige in de fase vooraleer de zaak bij de (jeugd)rechter aanhangig is.

Voor meerderjarigen wordt de vrijheidsberoving geregeld in de Wet voorlopige hechtenis. Voor de fase van de arrestatie tot de rechterlijke beslissing over de (verdere) aanhouding is, bij gebrek aan een afwijkende regeling voor minderjarigen, de regeling in de Wet voorlopige hechtenis eveneens geldig voor minderjarigen.[36] De Wet voorlopige hechtenis bepaalt dat enerzijds een persoon tegen wie ernstige aanwijzingen van schuld aan een misdaad of een wanbedrijf bestaan door de procureur des Konings ter beschikking gesteld kan worden van de rechter voor maximaal 48 uur.[37] Wanneer deze persoon poogt te vluchten of poogt zich te onttrekken aan het toezicht van een politieagent, mogen er hierbij bewarende maatregelen worden getroffen in afwachting dat de procureur des Konings een beslissing neemt.[38] Indien de persoon anderzijds op heterdaad betrapt wordt, wordt deze persoon eveneens voor maximaal 48 uur van zijn vrijheid beroofd en ter beschikking gesteld van de rechter.[39] Dit wil zeggen dat een minderjarige verdachte in hechtenis geplaatst kan worden en ter beschikking gesteld kan worden voor de jeugdrechter voor maximaal 48 uur. Binnen deze termijn moet een met redenen omkleed bevel van de rechter betekend worden opdat de jongere aangehouden mag blijven; deze aanhouding neemt dan de vorm aan van een vrijheidsberovende maatregel zoals geregeld in de Jeugdwet – in de meeste gevallen een plaatsing in een gemeenschapsinstelling (zie 4.2.2.1).

Zonder tussenkomst van de rechter binnen de termijn, moet de minderjarige verplicht in vrijheid gesteld worden. Het Hof van Cassatie stelt dat na het verstrijken van deze termijn - en dus na de invrijheidsstelling van de minderjarige - de rechter geen vrijheidsberovende maatregelen meer mag opleggen voor dezelfde

---

34 Herziening van artikel 12 van de Grondwet 24 oktober 2017, *BS* 29 november 2017.

35 Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

36 Art. 62 Jeugdwet; zie ook Cass. 15 mei 2002, *JLMB* 2003, 1092.

37 Ook in de wet betreffende de voorlopige hechtenis werd eind 2017 de termijn van 24 uur gewijzigd naar 48 uur (Wet 31 oktober 2017 tot wijziging van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, de wet van 7 juni 1969 tot vaststelling van de tijd gedurende welke geen opsporing ten huize, huiszoeking of aanhouding mag worden verricht, de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt en de wet van 19 december 2003 betreffende het Europees aanhoudingsbevel, *BS* 29 november 2017).

38 Art 2, 2° Wet 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.

39 Art 1, 1° Wet 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.

feiten. Hiervoor moeten er eerst nieuwe of ernstige omstandigheden zijn die een nieuwe maatregel noodzakelijk zouden maken. Hij kan wél nog een andere voorlopige maatregel bevelen.[40]

Ook wanneer de jongere vóór het verstrijken van de termijn van 48 uur in vrijheid gesteld wordt, vervalt de mogelijkheid voor de rechter om vrijheidsberovende maatregelen op te leggen.[41] Het valt nog af te wachten of deze rechtspraak in de toekomst enigszins versoepeld wordt. Een vrij recent arrest[42], weliswaar betreffende meerderjarigen, behandelt de situatie waarin een persoon werd gearresteerd en vervolgens vrijgelaten zonder voor de onderzoeksrechter te zijn gebracht. In dat geval, oordeelt het Hof van Cassatie, is het mogelijk om voor hetzelfde feit toch nog voor een onderzoeksrechter te worden gebracht, die de betrokkene onder aanhoudingsbevel kan plaatsen. De termijn van 24 (nu 48) uur loopt dan niet vanaf de eerste arrestatie, maar vanaf de tweede vrijheidsberoving, bevolen op grond van gegevens die tot een nieuwe beoordeling van de vereisten m.b.t. de openbare veiligheid hebben geleid. Het accent lijkt met dit arrest dus te verschuiven van 'nieuwe of ernstige omstandigheden' tot 'nieuwe beoordeling'. Dat komt er eigenlijk op neer dat een nieuwe termijn van 48 uur begint te lopen vanaf elke nieuwe arrestatie, ook voor feiten waarvoor men voordien reeds was gearresteerd, weliswaar zonder voor de rechter te zijn geleid.

1.2.2 Voorbereidende rechtspleging

1.2.2.1 Voorlopige maatregelen

Wanneer een jongere vervolgd wordt wegens een als misdrijf omschreven feit gepleegd voor de volle leeftijd van achttien jaar, neemt de jeugdrechter hier kennis van op vordering van het Openbaar Ministerie.[43] Op dat moment is de Jeugdwet wel van toepassing. De jeugdrechter kan ten opzichte van de jongere voorlopige maatregelen opleggen wanneer de finaliteit van de voorlopige maatregel op geen andere manier kan worden bereikt.[44] De jeugdrechter kan beslissen om de jongere in zijn leefomgeving te laten en hem in voorkomend geval onder toezicht te stellen van de sociale dienst of te onderwerpen aan een aantal voorwaarden opgesomd in artikel 37, §2*bis* Jeugdwet. Daarnaast kan de jeugdrechter een voorlopige plaatsing opleggen bij een betrouwbaar persoon, in een inrichting of in een (open of gesloten afdeling van een) gemeenschapsinstelling.

Voor dit onderzoek zijn enkel de (vrijheidsberovende) plaatsingsmaatregelen van belang, en meer specifiek de plaatsing in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling. De jeugdrechter kan deze maatregel van bewaring enkel opleggen wanneer de jongere blijk geeft van gedrag dat gevaarlijk is voor zichzelf of anderen en er ernstige redenen bestaan dat de jongere zou kunnen recidiveren, vluchten, bewijsmateriaal vernietigen of in contact kan komen met verkeerde personen. Dit kan voor jongeren vanaf 14 jaar en in uitzonderlijke omstandigheden vanaf 12 jaar[45] en dit voor een termijn van drie maanden. Deze kan slechts éénmaal verlengd worden (na kennisgeving van het door de gesloten opvoedingsinstelling opgestelde medisch-psychische verslag én nadat de jongere en zijn raadsman werden gehoord) en daarna slechts onder

40 Cass. 31 augustus 2010, *TJK* 2011, 143, noot P. TRAEST; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 198.

41 Cass. 20 december 2011, *RW* 2012-13, 460, noot B. DE SMET en *T.Strafr.* 2012, 450, noot I. MENNES.

42 Cass. 6 september 2017, P.2017.0927.F.

43 Art. 36, 4° Jeugdwet.

44 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 204.

45 Art. 37, § 2*quater* Jeugdwet.

nog striktere voorwaarden telkens een bijkomende maand verlengd worden (bij beslissing van de jeugdrechter en gesteund op ernstige en uitzonderlijke omstandigheden).[46]

1.2.2.2 Voorlopige detentie

Jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd kunnen sinds 2002 door de jeugdrechter bij wijze van voorlopige maatregel van maatschappelijke beveiliging ook toevertrouwd worden aan een Centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Deze beschermingsmaatregel is duidelijk een vorm van vrijheidsberoving. Tot 2002 bestond de mogelijkheid dat de jongere in de gevangenis opgenomen kon worden voor ten hoogste 15 dagen. Na de afschaffing van deze mogelijkheid ontstond zeer snel de nood aan een alternatief voor dit soort situaties. Daarop werd een specifiek centrum in Everberg opgericht; later kon deze maatregel ook worden uitgevoerd in centra te Saint-Hubert en te Tongeren. Deze zogenaamde "voorlopige detentie" kan enkel worden opgelegd wanneer de minderjarige ouder is dan 14 jaar, er ernstige aanwijzingen van schuld bestaan, het gepleegde feit in het volwassen strafrecht zou leiden tot een straf van meer dan vijf jaar, er dringende, ernstige en uitzonderlijke omstandigheden zijn die betrekking hebben op de vereisten van bescherming van de openbare veiligheid én de plaatsing in een andere instelling (i.h.b. een gesloten gemeenschapsinstelling) als voorlopige maatregel onmogelijk is bij gebrek aan plaats.[47] De maatregel mag maar genomen worden voor een zo kort mogelijke duur en moet worden herzien zodra er plaats vrij komt in een geschikte instelling (lees: een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling).[48] De maatregel kan enkel maar worden genomen als er op geen enkele andere manier een voorlopige maatregel mogelijk is terwijl het wel noodzakelijk is: vrijlating zou een ernstig gevaar voor de openbare veiligheid kunnen opleveren.[49] De maatregel duurt maximum twee maanden en vijf dagen.

1.2.3 Rechtspleging ten gronde

Wanneer de onderzoeksfase is afgerond doet de jeugdrechtbank een uitspraak ten gronde waarbij bekeken wordt of de feiten bewezen zijn en of de minderjarige de feiten heeft gepleegd. Daaropvolgend worden er maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding genomen. Het betreft geen sanctie, maar maatregelen ter bescherming met het oog op de toekomst.[50]

Naast een aantal andere maatregelen die de jeugdrechter kan nemen, kan hij de jongere toevertrouwen aan een betrouwbaar persoon of een geschikte inrichting en kan hij de jongere plaatsen in een gemeenschapsinstelling. Deze laatste plaatsing kan gebeuren in een open of een gesloten opvoedings-afdeling. De plaatsing in een gesloten afdeling kan vanaf 14 jaar en de jongere moet zich in een van de vijf situaties bevinden die in de wet zijn omschreven. Het gaat vooral om het gepleegd hebben van ernstige als misdrijf omschreven feiten, recidive of het zich onttrekken aan voorheen opgelegde maatregelen.

Wanneer de jongere tussen de 12 en 14 jaar oud is, maar deze een ernstige aanslag heeft gepleegd op het leven of op de gezondheid van een persoon en zijn gedrag uitzonderlijk gevaarlijk is, kan deze eveneens beroofd worden van zijn vrijheid en geplaatst worden in een gesloten opvoedingsafdeling.[51]

---

46 Zie voor details verder art. 52quater Jeugdwet.

47 Art. 3 Wet Voorlopige Detentie.

48 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 211.

49 Art. 4 Wet Voorlopige Detentie.

50 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 221.

51 Art. 37, § 2*quater* Jeugdwet.

NB: vanaf 2019 zal de hierboven beschreven situatie grondig wijzigen, aangezien dan – naar alle verwachting – een nieuw (Vlaams) decreet jeugddelinquentierecht in werking zal treden. Gezien de periode waarop dit onderzoek slaat, wordt hierop evenwel niet verder ingegaan.

1.3 Verontrustende situatie

De jeugdrechter of jeugdrechtbank neemt naast situaties waar jongeren een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, ook kennis van jongeren die zich in een verontrustende situatie bevinden.[52] Deze situatie wordt in artikel 2, § 1, 54° Decreet Integrale Jeugdhulp beschreven als "*een situatie die de ontwikkeling van een minderjarige bedreigt doordat zijn psychische, fysieke of seksuele integriteit of die van een of meer leden van zijn gezin wordt aangetast of doordat zijn affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen in het gedrang komen, waardoor het aanbieden van jeugdhulpverlening maatschappelijk noodzakelijk kan zijn*". Deze situaties kunnen tot de jeugdrechter komen na doorverwijzing van een gemandateerde voorziening (Ondersteuningscentrum Jeugdzorg of OCJ en Vertrouwenscentrum Kindermishandeling of VK) of in uitzondering bij hoogdringendheid. In beide situaties gebeurt dit via een vordering van het Openbaar Ministerie. De jeugdrechter beoordeelt op zijn beurt of het om een verontrustende situatie gaat en welke maatregel het meest aangewezen is. Wat betreft de hoogdringendheid ligt de specificiteit vooral in het criterium dat er onmiddellijk nood is aan bescherming tegen lichamelijk of geestelijk geweld, letsels of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik (art. 47, 2°, b Decreet Integrale Jeugdhulp).

Bij deze vasthouding door het Openbaar Ministerie in afwachting van een uitspraak van de jeugdrechter is er geen maximumtermijn voorzien zoals in een MOF-situatie. De wettelijke grondslag tot vrijheidsbeneming van artikel 12 Grondwet en artikel 1 en 2 Wet voorlopige hechtenis betreft alleen misdrijven of als misdrijf omschreven feiten. Dit impliceert dus dat de praktijk om ook in een VOS een parallelle termijn van 24 uur te hanteren om de zaak voor de jeugdrechter te brengen, een wettelijke basis ontbeert.[53]

De jeugdrechter kan zowel in geval van doorverwijzing als van hoogdringendheid een aantal gerechtelijke jeugdhulpmaatregelen opleggen. Daaronder zijn plaatsingsmaatregelen mogelijk, in een private of een gemeenschapsinstelling.[54] Een plaatsing in een 'gesloten inrichting' is slechts uitzonderlijk mogelijk: de jongere moet 14 jaar of ouder zijn; hij of zij moet zich minstens tweemaal onttrokken hebben aan een plaatsing in een pleeggezin of in een open instelling; de plaatsing is nodig voor het behoud van de integriteit van de persoon van de minderjarige. De duurtijd van de vrijheidsberoving op deze grond is ten hoogste drie maanden en kan slechts éénmaal verlengd worden.[55] De verwijzing naar een gemeenschapsinstelling moet door de jeugdrechter gebeuren via een centraal informatie- en aanmeldpunt (CAP) dat de instroom- en capaciteit van de instellingen waar de jongeren terecht kunnen beheert.[56]

52 Art. 47 Decr.Vl. 7 mei 2004 betreffende de integrale jeugdhulp, *BS* 11 oktober 2004.

53 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 431.

54 Art. 48, § 1, 1° tot 13° Decreet Integrale Jeugdhulp.

55 Art. 48, § 1, 12° en art. 51, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp.

56 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Brugge, Die Keure, 2015, 435.

1.4 Geesteszieke jongere

Onafhankelijk of een minderjarige een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd of zich in een verontrustende situatie verkeert, kan een jongere van zijn vrijheid beroofd worden wanneer er een psychiatrische problematiek bij hem vastgesteld wordt. Op basis van de Wet bescherming persoon geesteszieke[57] kunnen er beschermingsmaatregelen genomen worden ten aanzien van een geesteszieke indien zijn toestand zulks vereist, hetzij omdat hij zijn gezondheid en zijn veiligheid ernstig in gevaar brengt, hetzij omdat hij een ernstige bedreiging vormt voor andermans leven of integriteit. Daarenboven mag er op dat moment geen andere geschikte – minder verregaande – behandeling voorhanden zijn.[58] De minderjarige kan in dat geval door de jeugdrechter gedwongen opgenomen worden voor een behandeling in een ziekenhuis.[59] Voor volwassenen zijn er een aantal ziekenhuizen die gemachtigd zijn om personen gedwongen op te nemen.[60] Er worden door de wetgever geen specifieke bedden gereserveerd voor deze gedwongen opname: de ziekenhuizen die een erkenning hebben bepalen zelf welke bedden zij hiervoor voorzien; indien de ziekenhuizen hierover beschikken, kan dit dus een bed op een kinderafdeling zijn. De opname van een minderjarige na een rechtelijke beslissing kan in principe enkel in deze ziekenhuizen. Om het gebrek aan gespecialiseerde hulpverlening voor delinquente jongeren op te vangen kregen sommige ziekenhuizen – ongeacht de erkenningen gedwongen opnames – bijkomende financiering voor de oprichting van forensische units die zich specifiek richten op delinquente jongeren met psychiatrische stoornissen, de zogenaamde For-K –bedden. Ook daar kunnen dus jongeren onder een justitiële maatregel terecht.

In de praktijk gebeurt de opname in K-diensten (kinderpsychiatrische dienst van het ziekenhuis) en voor jongeren vanaf 15 jaar ook in A-diensten (psychiatrische dienst voor volwassenen). In deze laatste mogen volgens de ziekenhuiswetgeving geen minderjarigen worden opgenomen onder de 15 jaar.[61]

Er kan volgens de Wet bescherming persoon geesteszieke op twee manieren een procedure tot gedwongen opname van een minderjarige opgestart worden. Ten eerste is er de *gewone procedure* bij de jeugdrechter: iedere belanghebbende kan een verzoekschrift richten tot de jeugdrechter samen met een omstandig geneeskundig verslag tot gedwongen opname.[62] Binnen 24 uur bepaalt de jeugdrechter een moment om de geesteszieke te bezoeken en zo mogelijk zijn wettelijke vertegenwoordigers te horen. Verder verzamelt de jeugdrechter alle nuttige inlichtingen van medische of sociale aard[63] en doet hij binnen tien dagen na indiening van het verzoekschrift een uitspraak. Wanneer beslist wordt de jongere op te nemen, wordt de aangewezen instelling op de hoogte gebracht waarvan vervolgens verwacht wordt dat ze alle nodige maatregelen treffen om de jongere op te nemen ter observatie.[64] De procureur des Konings vervolgt de tenuitvoerlegging.

---

57 Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990.

58 Art. 2 Wet bescherming persoon geesteszieke.

59 Art. 4 Wet bescherming persoon geesteszieke.

60 MB 8 juli 1997 houdende aanwijzing van psychiatrische diensten die ertoe gehouden zijn de geesteszieke, ten aanzien van wie er een beschermingsmaatregel werd gelast, op te nemen en van de geneesheer-hoofd van de dienst, bevoegd om beschermingsmaatregelen te nemen, *BS* 10 september 1997.

61 Art. 3*bis* KB 23 oktober 1964 tot bepaling van de normen die door de ziekenhuizen en hun diensten moeten worden nageleefd, *BS* 7 november 1964.

62 Art 5 Wet bescherming persoon geesteszieke.

63 Art. 7, § 2 en § 5 Wet bescherming persoon geesteszieke.

64 Art. 8, § 3 Wet bescherming persoon geesteszieke.

Wanneer er sprake is van een spoedeisend karakter kan de procureur des Konings in een *spoedprocedure* beslissen om over te gaan tot een gedwongen opname en de jeugdrechter hiervan inlichten binnen 24 uur. De geesteszieke moet op dat moment volgens het Comité P – dat zich boog over een aantal in de praktijk gerezen juridische kwesties – zo spoedig mogelijk overgedragen worden door de bevoegde overheden naar gespecialiseerde diensten gezien zowel de politiecellen als het personeel niet uitgerust zijn om met geesteszieken om te gaan.[65]

De gedwongen opname komt aan zijn eind wanneer de procureur nalaat de jeugdrechter binnen 24 uur in te lichten via een verzoekschrift, of wanneer deze laatste geen beslissing neemt binnen tien dagen. De termijn van 24 uur van vrijheidsberoving zorgt voor discussie: wanneer een persoon in het weekend of op een feestdag van zijn vrijheid beroofd wordt door het parket voor gedwongen opname, en de griffie op dat moment voor meer dan 24 uur gesloten is, is een rechtsgeldig verzoekschrift praktisch gezien onmogelijk. Uit de voorbereidende stukken van de wet van 1990 kan opgemaakt worden dat het vervalmoment desgevallend verplaatst wordt naar de eerstvolgende werkdag. In 2007 werd dit bevestigd door het Hof van Cassatie.[66] Dit zou betekenen dat de jongere meer dan 24 uur van zijn vrijheid benomen kan worden zonder dat dit bevestigd wordt door de jeugdrechter. De voorwaarden om een spoedprocedure op te starten zijn dezelfde als de gewone procedure behalve het aantonen van het specifieke spoedeisende karakter in het geneeskundig verslag.[67] Hoewel de spoedprocedure initieel voorzien was om een antwoord te bieden in acute situaties, werd de spoedprocedure eerder de regel dan de uitzondering in sommige kantons.[68] Uit het jaarverslag van de gedwongen opnames 2016 van Zorginspectie kan opgemaakt worden dat in de periode 2011-2016 98.2% van de gedwongen opnames bij jongeren via de spoedprocedure verliep; bij volwassenen is dit 86%.[69]

Na de beslissing tot opname tot observatie verloopt de spoedprocedure verder zoals de gewone procedure. De observatie zelf duurt niet langer dan 40 dagen, de geesteszieke wordt in die periode naar de mate van het mogelijke behandeld, onderzocht en bewaakt. Beperkte uitgang kan op beslissing van de geneesheer en na verwittiging van de jeugdrechter, procureur des Konings, indiener van het verzoekschrift, wettelijke vertegenwoordiger of de persoon aan wie het kind is toevertrouwd. Onder dezelfde voorwaarden kan de geneesheer-diensthoofd beslissen dat een opname niet langer gerechtvaardigd is en de observatietermijn stopzetten. Ook de jeugdrechter of procureur des Konings (afhankelijk of de rechter al een beslissing nam) kan de opname stopzetten. De zieke zelf of iedere belanghebbende kan dit verzoeken.[70] Vijftien dagen voor het verstrijken van de termijn van 40 dagen moet door de geneesheer-diensthoofd een verslag gestuurd worden naar de jeugdrechter om op basis hiervan te beslissen of er noodzaak is tot verder verblijf. De rechter stelt de duur van het verder verblijf vast, hetgeen twee jaar niet mag overschrijden.[71]

---

65 Zie ook: COMITÉ P, *Politie en geesteszieken. Standpunten inzake enkele in de praktijk gerezen juridische kwesties (situatie op 15 december 2016)*, 2017, 68 p., www.comitep.be/AdditionalReports/2017-05-04_geesteszieken.pdf.

66 Cass. 7 mei 2007, AR C.07.0053.N; P. SENAEVE en K. HERBOTS, *Het statuut van de geestesgestoorden*, Antwerpen, Maklu, 1999, 148; *Parl. St*. Senaat 1989-1990, nr. 733/2, 76.

67 Art. 9 Wet bescherming persoon geesteszieke.

68 Cass. 7 mei 2007, nr. 228, *RW* 2007-08, 14, noot R. HEPS.

69 ZORGINSPECTIE, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement WVG, 2018, 19.

70 Art. 12 Wet bescherming persoon geesteszieke.

71 Art. 13 Wet bescherming persoon geesteszieke.

Naast de wetgeving betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke kan de minderjarige geesteszieke ook van zijn vrijheid beroofd worden binnen de gerechtelijke jeugdhulpinterventies en binnen de jeugddelinquentiemaatregelen.

De minderjarige in een verontrustende situatie kan via de doorverwijzing van een gemandateerde voorziening of een hoogdringende situatie door het Openbaar Ministerie aanhangig gemaakt worden bij de jeugdrechtbank. Wanneer de jeugdrechter van oordeel is dat een opname noodzakelijk is, kan de jongere geplaatst worden in een psychiatrische inrichting als hulpmaatregel.[72] De jeugdrechter kan dit enkel beslissen na een psychiatrische expertise. Een geneeskundig verslag zoals bij een gedwongen opname in het kader van de wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke is onvoldoende. Deze opname kan maximaal voor één jaar en is verlengbaar. In ieder geval worden de gerechtelijke jeugdhulpmaatregelen geschorst op het moment dat de minderjarige in een psychiatrische inrichting moet verblijven krachtens de wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke.[73]

De Jeugdwet voorzag naar haar aanpassing in 2006 dat een minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd geplaatst kan worden in een jeugdpsychiatrische dienst. Dit kadert in het beleid inzake de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) waarbij initiatieven worden genomen die als doel hebben om voor kinderen en jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en bovendien een GGZ-probleem hebben, een zorgcircuit te realiseren binnen een GGZ-netwerk. Deze bepaling is evenwel nooit in werking getreden, en werd later zelfs opgeheven.[74] Intussen kan de MOF-jongere hoogstens geplaatst worden in een “geschikte inrichting” volgens artikel 37, §2, 7° Jeugdwet. Deze plaatsingen worden zelden bevolen[75] gezien er een onvoldoende residentieel intensief behandelaanbod voorhanden is; in de praktijk worden deze jongeren daarom voornamelijk opgevangen in de gemeenschapsinstellingen, indien de jeugdrechter van oordeel is dat opname noodzakelijk is.[76]

1.5 Bestuurlijke aanhouding[77]

Op basis van de WPA[78] kunnen politieambtenaren indien nodig overgaan tot een bestuurlijke aanhouding van eender welke persoon – dus ook een minderjarige – die hen hindert in het vervullen van hun opdracht het verkeer vrij te houden, de openbare rust daadwerkelijk verstoort, op basis van redelijke gronden

72 Art. 48, § 1, 13° Decreet Integrale Jeugdhulp.

73 Art. 52 Decreet Integrale Jeugdhulp.

74 Residentiële plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst zoals gewijzigd op 13 juni 2006 door de wet tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en afgeschaft door art. 66 van het decreet van 15 juli 2016 houdende diverse bepalingen betreffende het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

75 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 510.

76 Preambule bij het aanhangsel 8 december 2008 bij het protocol gesloten tussen de Federale Regering en de overheden bedoeld in de art. 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van art. 36, 4° en art. 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma voor kinderen en jongeren, *BS* 16 januari 2009.

77 Zie ook art. 1, § 2 Besluitwet 14 november 1939 betreffende de beteugeling van de dronkenschap, *BS* 18 november 1939: een persoon die zich op een openbare plaats in staat van dronkenschap bevindt, kan voor 2 tot 12 uur worden gearresteerd als hij wanorde of schandaal veroorzaakt of een gevaar vormt voor zichzelf of voor een persoon uit zijn omgeving.

78 Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.

verdacht wordt dat hij voorbereidingen treft om een misdrijf te plegen of een misdrijf daadwerkelijk pleegt.[79] Dit kan ook in geval van samenscholingen waar de personen de openbare rust verstoren.[80] De vrijheidsberoving mag in geen geval langer duren dan nodig en kan maximaal voor 12 uur. Bij samenloop met een gerechtelijke arrestatie, kan deze termijn maximaal 48 uur zijn.[81] De agent die de aanhouding verricht registreert deze aanhouding in het register van vrijheidsberovingen.[82]

Een bestuurlijke aanhouding kan ook van geesteszieke personen die ronddwalen en die hun eigen gezondheid en veiligheid, of het leven en de lichamelijke integriteit van anderen in gevaar brengen. De beoordeling van de politiediensten over de geestestoestand van de persoon stoelt niet op een medisch onderzoek, maar op een juridische beslissing dat de persoon zijn gedrag niet kan bepalen én een gevaar voor zichzelf of derde inhoudt.[83] In dat geval kan een spoedprocedure opgestart worden volgens – zoals eerder beschreven – artikel 9 van de Wet bescherming persoon geesteszieke. De procureur wordt in geval van deze aanhouding ingelicht en beslist of de persoon zal worden opgenomen in een psychiatrische afdeling die hij aanwijst. Hij brengt verder de jeugdrechter op de hoogte die binnen 24 uur een beslissing neemt over de opname.

De politiediensten vatten daarnaast ook geesteszieken die in een psychiatrische dienst gehouden werden ter observatie of andere wettelijke redenen en deze ontvlucht hebben. Op dat moment werd reeds bij de oorspronkelijke opname bepaald dat deze persoon een gevaar is om vrij rond te lopen en dus kan de procureur des Konings aannemen dat de persoon als geesteszieke gekwalificeerd is. In dat geval houden ze deze personen ter beschikking van de bevoegde overheden.[84]

Wanneer een persoon bestuurlijk aangehouden wordt, moet zijn identiteit gecontroleerd worden door de politiediensten. Wanneer de persoon weigert of in de onmogelijkheid verkeert om zijn identiteit te bewijzen, mag de persoon worden opgehouden gedurende de nodige tijd om zijn identiteit te verifiëren. Indien de persoon wordt aangehouden om deze reden, moet dit vermeld worden in het register van vrijheidsberovingen. Ook dit mag maximaal voor een periode van 12 uur.[85] Hierop bestaat een uitzondering in de Vreemdelingenwet: de politiediensten kunnen een vreemdeling bestuurlijk aanhouden wanneer hij niet beschikt over documenten om zijn identiteit te bewijzen en dit in afwachting van een beslissing van de minister die bevoegd is voor de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen of zijn gemachtigde. Een aanhouding op deze grond kan langer duren, namelijk 24 uur.[86]

---

79 Art. 31 WPA.

80 Art. 22 WPA.

81 Art. 32 WPA.

82 Art. 33 WPA.

83 COMITÉ P, *Politie en geesteszieken. Standpunten inzake enkele in de praktijk gerezen juridische kwesties (situatie op 15 december 2016)*, 2017, 18, www.comitep.be/AdditionalReports/2017-05-04_geesteszieken.pdf.

84 Art. 18 WPA.

85 Art. 34, § 4 WPA.

86 Art. 74/7 wet 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *BS* 31 december 1980.

1.6 Conclusie

Voor de vrijheidsberoving van minderjarigen is er pas een specifiek wettelijk kader voorhanden vanaf de voorleiding voor en beslissing tot verdere aanhouding door de jeugdrechter. Voor de arrestatie en de bestuurlijke aanhouding gelden dus slechts de algemene regels, die toepassing vinden ongeacht de leeftijd van de betrokken persoon. Inzake de vrijheidsbeneming van kinderen of jongeren in een verontrustende situatie vóór een rechterlijke beslissing, is er zelfs sprake van een wettelijk hiaat.

Een bijkomende vaststelling is dat de niet-uitvoerbaarheid van een plaatsingsbeslissing door een jeugdrechter, nergens een wettelijke grondslag vormt om een aanhouding te verlengen of een vrijheidsberoving te legitimeren.

2 Landschap vrijheidsberovingen en plaatsingen

2.1 Inleiding

Er zijn heel wat plaatsen in Vlaanderen waar een jongere in zijn vrijheid beperkt kan worden na het plegen van een als misdrijf omschreven feit of op het moment dat er nood is aan bescherming voor de omgeving of voor zichzelf. In wat volgt worden de bestaande plaatsen beschreven waar de jongere van zijn vrijheid beroofd kan worden. Het is wanneer er nood is aan een vrijheidsberovende maatregel, maar deze niet voor handen is dat jongeren in de cel of in een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht dreigen komen (de jongere kan niet meer naar een veilige plaats, de jongere heeft een als misdrijf omschreven feit gepleegd …). Vooraleer met dit onderzoek in te gaan op wat ontbreekt in dit landschap van vrijheidsberovende maatregelen is dus een overzicht noodzakelijk van wat er wél voor handen is.

Of een plaats een vrijheidsberovend karakter heeft, is echter niet altijd eenvoudig te bepalen. Eerder werd de definitie van vrijheidsberoving van het EVRM vermeld. Uit analyse van de rechtspraak van het EVRM blijkt dat er over een vrijheidsberoving gesproken kan worden op het moment dat de situatie het gevolg is van een beslissing door een rechter of overheidsinstantie waarbij de bewegingsvrijheid van de jongere beperkt wordt door een streng (dag- en tucht)regime. De instemming van de jongere en/of ouders wordt bij de beoordeling of het om een vrijheidsberoving gaat, buiten beschouwing gelaten.[87] Een andere belangrijke definitie om te bepalen wanneer er gesproken kan worden van een vrijheidsberoving is de definitie die gebruikt wordt in de VN-resolutie 45/113 van 14 december 1990 betreffende "Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their liberty", ook wel de Havana Rules genoemd.[88] Deze resolutie bevat een aantal normen waaraan situaties waarin minderjarigen van hun vrijheid beroofd worden, zouden moeten voldoen.[89] Volgens deze resolutie is een vrijheidsberoving "*elke vorm van inhechtenisneming, gevangenneming of plaatsing van een persoon in een openbare of private instelling, die hij niet gemachtigd*

87 J. PUT, S. PLEYSIER en M. ROM, "Jeugddetentie doorgelicht: een contextuele bespreking van het CPT-rapport over gesloten jeugdinstellingen in België" in T. DAEMS en S. PARMENTIER (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire Pers, 2018, 140-146.

88 M. ROM, K. HERBOTS en J. PUT, *De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationaal perspectief,* Instituut voor Sociaal Recht, Leuven, KU Leuven, 2009, 37.

89 Art. 15 Havana Rules: General Assembly resolution 45/113 14 december 1990, United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty.

is op eigen initiatief te verlaten, bevolen door een gerechtelijke, administratieve of andere autoriteit".[90] Verder geven de Havana Rules aan de jongeren enkele waarborgen tijdens deze vrijheidsberoving.

Over plaatsingen ten gevolge van een als misdrijf omschreven feit in een gesloten afdeling van de gemeenschapsinstellingen is er weinig discussie mogelijk: de jongeren mogen de instelling niet verlaten en deze vallen dus onder de term vrijheidsberoving. Toch kunnen ook plaatsingen in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling gezien worden als een vrijheidsberoving; de plaatsing wordt beslist door de jeugdrechter en het regime is veelal erg vrijheidsbeperkend. Minder duidelijk zijn de plaatsingen in private voorzieningen, wegens een als misdrijf omschreven feit of in het kader van de gerechtelijke jeugdhulp. De redenen voor plaatsing zijn voor de beoordeling of het gaat om een vrijheidsberoving ondergeschikt aan de eerder aangehaalde kenmerken van een vrijheidsberoving (plaatsing door een jeugdrechter en streng regime). Er zou verwacht kunnen worden dat de 'vrijwillige' opnames in de jeugdhulp niet onder deze definitie vallen. Maar ook daar zijn situaties denkbaar waar de instemming niet volledig van harte is, en er opnieuw dicht tegen de grens van vrijheidsberoving aangeleund wordt. Ook binnen de instellingen zelf kan aan de ene jongere meer of minder vrijheidsbeperkende maatregelen opgelegd worden dan aan de andere.

De beschikbare plaatsen zijn dus niet eenduidig vrijheidsberovend van aard. Dit maakt het moeilijk een overzicht te geven van alle plaatsen waar aan vrijheidsberoving wordt gedaan en waar dus door een probleem gegrepen kan worden naar een noodoplossing zoals de politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen. Het CPT (*European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*) benadert iedere situatie in de praktijk om te beoordelen of er sprake is van een vrijheidsberovende situatie en of het dus bevoegd is. Dit staat los van de juridisch technische beoordeling van vrijheidsberoving[91] en is in het bestek van het onderzoek onmogelijk te hanteren.

Voorliggend onderzoek richt zich alleszins *niet* op de *situationele* vrijheidsbeperkende maatregelen waarbij een jongere die binnen een (vrijwillig of gedwongen) instelling verblijft en door omstandigheden, bijvoorbeeld voor de eigen veiligheid of anderen, voor een beperkte tijdspanne afgezonderd wordt in een isolatiecel, afzonderingsruimte … Het onderzoek richt zich wel naar situaties waarin jongeren tijdens hun verblijf structureel sterk beperkt kunnen worden in hun vrijheid.

In navolging van het eerder beschreven wettelijk kader worden de verschillende plaatsen waar jongeren in de praktijk in Vlaanderen van hun vrijheid benomen kunnen worden, verder beschreven zonder te pretenderen een exhaustieve lijst voor te leggen. Een beeld van dit landschap is evenwel nodig om in de verdere onderzoeksfasen de context mee in rekening te brengen.

---

90 Art. 11 Havana Rules.

91 J. PUT, S. PLEYSIER en M. ROM, "Jeugddetentie doorgelicht: een contextuele bespreking van het CPT-rapport over gesloten jeugdinstellingen in België" in T. DAEMS en S. PARMENTIER (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire Pers, 2018, 140-146.

2.2 Psychiatrische afdelingen

Wanneer er tegen een jongere een beschermingsmaatregel genomen wordt in het kader van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, wordt deze gedwongen opgenomen in de ziekenhuizen die hiertoe aangewezen zijn.[92] Op voorstel van de voorziening wordt een geneesheer-diensthoofd aangesteld door de Vlaamse overheid die bevoegd wordt om beschermingsmaatregelen te nemen. Na positief advies van de Medische Raad en de Raad van Bestuur kan het Agentschap Zorg en Gezondheid deze ziekenhuizen samen met de geneesheer-diensthoofden opnemen in bijlage 1 van het MB van 8 juli 1997 houdende aanwijzing van psychiatrische diensten die ertoe gehouden zijn de geesteszieke, ten aanzien van wie er een beschermingsmaatregel werd gelast, op te nemen en van de geneesheer-hoofd van de dienst, bevoegd om beschermingsmaatregelen te nemen.[93] Het betreft doorgaans psychiatrische ziekenhuizen, alhoewel ook algemene ziekenhuizen met een psychiatrische afdeling hiertoe een machtiging kunnen krijgen. De ziekenhuizen die erkend zijn voor gedwongen opname in het kader van de Wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke, beschikken niet standaard over een afdeling kinderpsychiatrie. Als jongeren daar terecht komen, zijn ze dus aangewezen op een afdeling voor volwassenen.[94]

Controle op de gedwongen opnames gebeurt enerzijds door de procureur des Konings en de vrederechter en anderzijds door de artsen-inspecteurs of psychiaters van Zorginspectie. Dit toezicht gebeurt vooral in de vorm van toezicht op de meldingen van gedwongen opnames, maar ook door opvolging van de jaarverslagen die deze ziekenhuizen verplicht moeten opmaken.[95] Het jaarverslag van Zorginspectie, dat deze afzonderlijke verslagen bundelt, toont aan dat het aantal gedwongen opnames van minderjarigen sinds 2012 tot 2015 stijgt (N = 3028 tot 3516), alsook de gedwongen opnames van jongeren in een dienst voor voorzieningen voor volwassenen (N = 87 tot 133). De stijging in het algemeen en de stijging in de psychiatrische afdeling voor volwassenen bij gebrek aan plaats zou ofwel kunnen ontstaan doordat meer jongeren hulp ontvangen, ofwel kunnen ontstaan door een tendens waarbij er sneller overgegaan wordt tot een gedwongen opname. In het Vlaams Parlement wordt er bovendien de bezorgdheid geuit dat er regionale verschillen zijn waarbij men bijvoorbeeld in Limburg meer kans heeft op een gedwongen opname dan in de provincie Antwerpen.[96]

Naast de gedwongen opnames komen jongeren ook ten gevolge van gerechtelijke jeugdhulpinterventies en jeugddelinquentiemaatregelen (zie hoger) terecht in psychiatrische afdelingen. In de tabel toegevoegd als bijlage wordt het aantal bedden per psychiatrische afdeling weergegeven. Hierin worden de erkende plaatsen voor nachthospitalisatie voor kinderen en jongeren (k(n)) en erkende dag- en nachtbedden voor kinderen en jongeren (K(d+n)) weergegeven. Gezien jongeren potentieel ook op de afdelingen voor volwassenen terecht kunnen komen, worden die eveneens weergegeven (a(n) en A(d+n)). Een aantal

---

92 Art. 2 KB 18 juli 1991 ter uitvoering van artikel 36 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 26 juli 1991.

93 *Vr. en Antw.* Vl. Parl. 2017-18, 17 november 2017 (Vr. nr. 127 B. ANSEEUW); MB 8 juli 1997 houdende aanwijzing van psychiatrische diensten die ertoe gehouden zijn de geesteszieke, ten aanzien van wie er een beschermingsmaatregel werd gelast, op te nemen en van de geneesheer-hoofd van de dienst, bevoegd om beschermingsmaatregelen te nemen, *BS* 10 september 1997.

94 ZORGINSPECTIE, *Beleidsrapport. Vrijheidsbeperkende maatregelen bij kinderen en jongeren in kinderpsychiatrische afdelingen van algemene en psychiatrische ziekenhuizen*, Brussel, Departement WVG, 2017, 50.

95 Art. 4 KB 18 juli 1991 ter uitvoering van artikel 36 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 26 juli 1991.

96 *Vr. en Antw.* Vl. Parl. 2017-18, 15 november 2017, nr. 8 (Vr. nr. 60/7 B. ANSEEUW).

bedden voor kinderen en jongeren wordt voorbehouden als crisisbedden. Daarnaast zijn er specifiek voor minderjarigen (crisis) For-K bedden. Deze bedden voor forensische kinderpsychiatrie worden niet erkend, maar gefinancierd door een pilootproject vanuit de FOD Volksgezondheid. De kolom A-bed geeft het aantal bedden weer in de afdeling voor volwassenen die specifiek gereserveerd worden voor jongvolwassenen tussen 15 en 23 jaar.

Er zijn volgens het overzicht waarover het Agentschap Zorg en Gezondheid begin 2018 beschikte 428 bedden specifiek voor jongeren die minstens een nacht moeten doorbrengen in de psychiatrie, 38 bedden zijn hiervan voorbehouden voor crisissituaties. Bijkomend zijn er 47 (+15 crisis) For-K bedden en houden enkele ziekenhuizen in totaal 6 bedden vrij in de afdelingen voor volwassenen voor jongvolwassenen. De provincie Antwerpen heeft het meeste bedden beschikbaar, namelijk 101 (+9 For-K). In Vlaams-Brabant, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen hebben ze respectievelijk 87 (+3 For-K), 81 (+29 For-K) en 80 (+10 For-K) bedden ter beschikking. In Limburg zijn er 64 (+12 For-K) bedden en in het Brussels Hoofdstedelijk gewest 15.

Voor volwassenen zijn er in de algemene en psychiatrische ziekenhuizen in totaal 4667 bedden ter beschikking in Vlaanderen voor personen die nood hebben aan opvang voor minstens één nacht in de psychiatrie. Deze bedden zijn het vermelden waard gezien hier minderjarigen terecht kunnen vanaf de leeftijd van 15, maar (zie verder) dit gebeurt in de praktijk ook op jongere leeftijd. Van deze 4667 bedden zijn er 1124 bedden voor volwassenen in een ziekenhuis waar tevens een afdeling voor jongeren (en dus eventuele specifieke expertise in de buurt) aanwezig is.

Bij het inventariseren van het aantal beschikbare K-bedden dat in Vlaanderen inzetbaar is voor een gedwongen opname werd duidelijk dat er geen of geen vast aantal gereserveerd worden in de ziekenhuizen. Ieder ziekenhuis bepaalt het eigen beleid hieromtrent en kan samenwerkingen aangaan met andere ziekenhuizen. Om die reden werd rondvraag gedaan bij de acht psychiatrische ziekenhuizen die een erkenning hebben voor gedwongen opname én over een K-dienst beschikken. Op die manier werd getracht in beeld te brengen hoeveel K-bedden er bestaan waarop een gedwongen opname effectief *kan* plaatsvinden. Daarnaast werden de redenen bevraagd om een jongere op te nemen in een K-dienst dan wel in een afdeling voor volwassenen. Dat is cruciaal om (de noden in) het aanbod voor jongeren in crisissituaties in te schatten en het beleid hierop af te stemmen.

Zeven van de acht psychiatrische ziekenhuizen bezorgden ons inzicht in hun beleid omtrent de opname van gedwongen opnames. Hieruit blijkt dat de K-diensten doorgaans geen infrastructurele aanpassingen kennen om een jongere in zijn vrijheid te beperken. Men tracht jongeren die gedwongen opgenomen worden doorgaans te plaatsen in een (eventueel For-K-) crisisbed en/of in de mate van het mogelijke te zorgen voor een aangepaste begeleiding en beveiliging. In één ziekenhuis worden er concrete maatregelen vermeld om de jongere extra te beveiligen in de zin van het afsluiten van een leefgroep achter slot.

Slechts in één ziekenhuis geeft men aan steeds te proberen een For-K-crisisbed vrij te houden. De respondent van een ander ziekenhuis geeft aan dat het vrijhouden van een plaats tot gevolg heeft dat er een mogelijkheid gecreëerd wordt om een gedwongen opname te forceren om als ‘een’ oplossing te gebruiken in moeilijke casussen. Dit is meteen ook de reden waarom er standaard geen plaats vrijgehouden wordt en de jongere initieel op een A-dienst wordt opgenomen en later eventueel doorschuift naar een K-bed. Twee ziekenhuizen vermelden dat ze deelnemen aan een wachtdienst waarbij ze samen met een aantal andere ziekenhuizen om de zoveel weken een bed vrijhouden voor een onverwachte patiënt via een gedwongen opname. In vijf van de zeven ziekenhuizen worden geen bedden specifiek vrijgehouden voor een mogelijk onverwachte gedwongen opname, terwijl ze wel verplicht zijn om de opnames uit te voeren.

Ze geven aan dat vrijhouden niets oplevert omdat er dan vaak een bed blijft vrijstaan, terwijl er plaats tekort is voor gewone crisisopnames. Wanneer er toch een gedwongen opname noodzakelijk is, maar er geen bed vrij is, wordt er doorgaans gebruik gemaakt van interne doorschuifsystemen. Binnen één ziekenhuis is er bijvoorbeeld een goede doorstroom van de justitiële bedden; eens een nieuwe patiënt zich aandient, wordt de huidige doorgeschoven naar een regulier bed. Het is binnen dat ziekenhuis slechts uitzonderlijk dat een afzonderingsruimte omgebouwd moet worden tot een kamer om aan de vraag te voldoen, of dat een jongere doorgeschoven wordt naar een A-dienst. Binnen andere ziekenhuizen wordt er overwogen om een jongere in een A-dienst op te nemen wanneer er absoluut geen plaats is in een vorm van K-bed, er nood is aan infrastructurele beveiliging en wanneer de jongere een bedreiging vormt voor het leefklimaat of de dynamiek binnen de K-dienst. De meeste respondenten geven wel aan dat een A-dienst voor een jongere te vermijden valt indien mogelijk en er zo snel mogelijk een doorschakeling moet zijn naar een K-bed. Uitzonderingen hierop zijn de jongeren die bijna meerderjarig zijn en waarvan men al aan de vervolgbegeleiding denkt in de volwassenenpsychiatrie. Eén ziekenhuis geeft aan nooit een jongere te moeten plaatsen in een A-dienst, meestal is er plaats in de justitiële K-bedden en desnoods wordt er gewerkt met een regulier K-bed.

Wanneer de jongeren dan in een A-bed belanden is er steeds een betrokkenheid van de K-dienst voorzien: begeleiding wordt opgenomen door het K-team, de jongere mag de dagbesteding op de K-dienst volgen, of het A-team wordt ondersteund door de expertise van het K-team. De ondersteuning is afhankelijk van de leeftijd. Bij jongeren tegen de meerderjarigheid kan er ook gekozen worden voor een begeleiding op de A-dienst zelf.

Jongeren boven de 15 jaar worden nooit geweigerd in een afdeling voor volwassenen. Eén ziekenhuis vermeldt de druk die vanuit het parket uitgaat om een jongere op te nemen. Wanneer er geen plaats is, moet men op zoek naar 'creatieve' oplossingen zoals het doorschuiven van andere jongeren, zodat er een geschikt bed vrijkomt, of de jongere die gedwongen opgenomen is laten slapen in een afzonderingskamer met de deur open tot er een geschikte plaats vrijkomt.

Zoals verwacht worden dus doorgaans geen K-bedden specifiek gereserveerd voor gedwongen opnames. Ieder bed moet optimaal bezet worden en wanneer het meest geschikte bed niet meteen voor handen is, wordt er intern doorgeschoven waardoor er steeds wel een plek voor handen is. Hoe dan ook blijven gedwongen opnames een zware belasting voor zowel personeel als andere patiënten. Er wordt een aantal keer de opmerking gemaakt dat men personeelsmatig gezien met een tweetal gedwongen opnames op hetzelfde moment tegen de limieten van het mogelijke werkt.

2.3 Politiecel

Wanneer jongeren van hun vrijheid beroofd worden vooraleer ze moeten verschijnen voor de jeugdrechter, wordt dit gedaan in ruimtes in politiekantoren waar personen voor een beperkte periode worden ondergebracht. Dit verblijf in de zogenaamde doorgangscellen of veiligheidskamers van de politie moet sinds het aansporen van het CPT in 1993 en 1997[97] aan een aantal minimumvoorwaarden voldoen. Deze

97 Zie CPT/Inf (98) 11 en CPT/Inf (94) 15.

kunnen teruggevonden worden in artikel 33*sexies* van de Wet op het politieambt (WPA)[98], een omzendbrief van 3 januari 2003[99] en een KB van 14 september 2007[100].[101]

De WPA en de omzendbrief regelen het recht op eten, drinken en sanitair. Iedere persoon die het voorwerp uitmaakt van een vrijheidsberoving heeft tijdens de hele duur van zijn vrijheidsberoving recht op voldoende drinkwater, het gebruik van aangepast sanitair en, rekening houdend met het tijdstip, recht op een maaltijd. Het is de verantwoordelijkheid van de diensten die tot de aanhouding zijn overgegaan, toe te zien op dat de personen te eten en te drinken krijgen.

Het KB van 14 september 2007 gaat in op een aantal ruimtelijke en technische voorwaarden van de gebruikte materialen. Dit KB maakt het onderscheid tussen een politiecel, een wachtcel, een mobiele cel, een collectieve cel, een cellencomplex en een toezichtslokaal. Dit laatste is specifiek bedoeld voor (één of meer) minderjarigen. Het KB specificeert, bovenop de minimumnormen die voor alle opsluitingsplaatsen gelden, enkele bijkomende normen voor deze toezichtslokalen voor minderjarigen. Een cel waar jongeren in opgesloten worden moet afgescheiden zijn van de andere opsluitingsplaatsen[102], heeft minstens vijf vierkante meter vloeroppervlakte[103], een verankerde tafel en zitmogelijkheid[104], agressiebestendig meubilair, een agressiebestendige deur zonder dat deze het uitzicht mogen hebben van een celdeur en er is geen traliewerk toegestaan.[105] Addertje onder het gras is echter dat de cellen pas binnen de 20 jaar na de inwerkingtreding van het KB aan deze normen moeten voldoen. Het CPT maakte hierover de bedenking dat dit te lang duurt.[106]

Het CPT ziet toe op detentie in Europa, en dus ook in België. Het bezoekt periodiek om de vier jaar en soms *ad hoc* plaatsen waar personen van hun vrijheid beroofd worden. Zo ook plaatsen waar mensen voor een korte tijdspanne opgesloten worden zoals de politiecel. Uit de bezoeken waarbij er gesproken wordt met zowel de personen die van hun vrijheid beroofd worden als het personeel ontstaan er bevindingen en daaraan gekoppeld aanbevelingen. De lidstaten kunnen hierop schriftelijk reageren en komen daardoor in dialoog met het CPT. Het doel is om als lidstaat zo goed mogelijk alle situaties te vermijden waar een schending van de mensenrechten mogelijk is. Wat betreft het opsluiten van minderjarigen in een politiecel waarschuwt het CPT na zijn bezoek in 2005 waakzaam te blijven voor mishandeling tijdens de detentie door de politie en *in het bijzonder* in het kader van jongeren die van hun vrijheid worden beroofd. Bijkomende en meer concrete aandachtspunten specifiek voor minderjarigen worden er echter niet meegegeven.[107]

---

98 Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.

99 Omz. 3 januari 2003 betreffende de bevoorrading van personen in arrest, met uitzondering van diegenen die het voorwerp uitmaken van een opsluiting in een strafinrichting, *BS* 28 januari 2003.

100 KB 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen, *BS* 16 oktober 2007.

101 F. GOOSSENS en H. BERKMOES, "Het CPT en de Belgische politie" in T. DAEMS en S. PARMENTIER (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2018, 7-75.

102 Art. 4 KB 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen, *BS* 16 oktober 2007.

103 Een halve vierkante meter groter dan een politiecel waar meerderjarigen voor 24 uur opgesloten kunnen worden.

104 Deze is bij volwassenen beperkt tot een bed, en enkel verplicht wanneer ze opgesloten worden voor meer dan 24 uur; ook de vloeroppervlakte is in dat geval groter, namelijk 7 vierkante meter.

105 Art. 13 KB 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen, *BS* 16 oktober 2007.

106 Art. 17 KB 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen, *BS* 16 oktober 2007.

107 CPT/Inf (2006) 15, nr. 11.

Om de invoeging van de artikelen 33*bis* tot 33*septies* WPA en de publicatie van het KB van 14 september 2007 op te volgen in de praktijk bezochten de commissarissen-auditors van de Dienst Enquêtes P in 2008 69 commissariaten of politieposten waarin doorgangscellen zijn ondergebracht. De cellen worden volgens het verslag zelden 's nachts gebruikt: 's nachts en tijdens het weekend worden personen die bestuurlijk of gerechtelijk aangehouden worden, overgebracht naar een grotere, naburige politiezone. Onderling worden via protocollen regelingen getroffen wat daar tegenover staat (een financiële of personele tegenprestatie). Belangrijk voor dit onderzoek is dat er weinig toezichtslokalen voor jongeren bestaan. Binnen de zones gaven ze aan dat de jongeren doorgaans onder toezicht geplaatst worden in een kantoor in plaats van in een cel. Enkel tijdens de nacht zouden ze opgesloten worden in een cel.[108]

2.4 Gemeenschapsinstellingen

Een gemeenschapsinstelling wordt door het decreet tot oprichting van een Commissie van toezicht met betrekking tot voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren beschouwd als een plaats waar *vrijheidsbenemende* opvang plaatsvindt.[109] Sinds de overheveling van de bevoegdheid omtrent de jeugdbescherming van de federale overheid naar de gemeenschappen[110], is de Vlaamse Regering bevoegd over de gemeenschapsinstellingen. Zij richt de gemeenschapsinstellingen op en bepaalt de maximumcapaciteit van iedere instelling.[111]
De gesloten instellingen opgericht door de Vlaamse Regering zijn in 2018 de volgende:[112]

- De Zande met zetel in Ruiselede met volgende opvoedingsafdelingen:
    - Ruiselede: 53 jongens (open), 10 meisjes (open)
    - Beernem: 34 meisjes (gesloten), 19 meisjes (open)
    - Wingene: 35 jongens (gesloten)
- De Kempen met zetel in Mol met volgende opvoedingsafdelingen:
    - De Markt: 53 jongens (open), 19 meisjes (open), 9 meisjes (gesloten)
    - De Hutten: 42 jongens (gesloten)

Het aantal opgenomen jongeren in 2017 was voor deze afdelingen:

- De Zande:
    - Ruiselede: 86 jongens (open), 10 meisjes (open). Er werden 157 time-outs van meisjes en 209 time-outs van jongens gerealiseerd.
    - Beernem: 86 meisjes (gesloten), 53 meisjes (open)
    - Wingene: 98 jongens (gesloten)
- De Kempen:
    - De Markt: 141 jongens (open), 11 meisjes (open), 9 meisjes (gesloten). Er werden 181 time-outs van meisjes en 194 time-outs van jongens gerealiseerd.
    - De Hutten: 115 jongens (gesloten)

---

108 COMITÉ P., *Amigos, 2008. Doorgangscellen en politielokalen (Syntheseverslag)*, 2008, www.comitep.be/AdditionalReports/2009/NL/Amigos_2008.doc

109 Decr.Vl. 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris en houdende oprichting van een Commissie van toezicht met betrekking tot voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *BS* 7 oktober 1997.

110 J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 28.

111 Art. 47 Decr.Vl. 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand, *BS* 15 april 2008.

112 Zie ook jaarverslag Jeugdhulp 2017 (http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/2017/gemeenschapsinstellingen).

De gemeenschapsinstellingen kenmerken zich door een vrijheidsbeperkende, besloten infrastructuur, veiligheidsprocedures en strikte, eenvormige regels op het vlak van uitgaan en verlof. Een afdeling kan een gesloten of meer open karakter hebben. In een open afdeling kan een jongere sneller toestemming krijgen voor activiteiten buiten de instelling. In principe moet de plaatsing een gezinsgerichte werking mogelijk maken door de afstand tussen de instelling en de woonplaats zo klein mogelijk te houden. Hier kan enkel een uitzondering op gemaakt worden in het belang van de minderjarige.[113]

Zoals eerder toegelicht in het wettelijk kader kunnen momenteel zowel MOF als VOS-jongeren terecht komen in de gemeenschapsinstellingen. Niet alle jongeren worden dus geplaatst om dezelfde reden en alhoewel de finaliteit van de gemeenschapsinstellingen pedagogisch van aard is, is het moeilijk om een evenwicht te vinden tussen veiligheid en de pedagogische finaliteit bij zo een diverse groep jongeren. Er wordt dan ook gepleit voor een scheiding van beide doelgroepen, opdat zij op maat begeleid zou kunnen worden en de veiligheid op maat gegarandeerd kan worden.[114] Daarnaast maakt niet enkel veiligheid vs. pedagogische finaliteit het werk in de gemeenschapsinstellingen moeilijk. Zo wordt aangegeven dat ongeveer 82.9% van de jongens en 94.9% van de meisjes die geplaatst werden in een gemeenschaps-instelling voor minstens één maand in de gemeenschapsinstellingen kampt met minstens één psychiatrische stoornis volgens de *Diagnostic Interview Schedule for Children-IV* (DISC-IV).[115] Dit maakt het werken met deze jongeren nog meer uitdagend.

2.5 Centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd

Het centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, 'De Grubbe' te Everberg, werd opgericht als federale instelling, maar is ten gevolge van de zesde staatshervorming ook overgeheveld naar de Vlaamse Gemeenschap. Momenteel functioneert het als een gesloten gemeenschapsinstelling[116] waar de voorlopige plaatsing op basis van de wet van 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, wordt uitgevoerd.[117] Er is plaats voor 40 jongens tussen 14 en 20 jaar, voor een maximaal verblijf van 2 maand en 5 dagen. In 2017 werden er 351 opnames gerealiseerd.

2.6 Vlaams detentiecentrum

Uit handen gegeven jongeren worden geplaatst in het Vlaams detentiecentrum De Wijngaard te Tongeren. Er zijn daarvoor 15 plaatsen beschikbaar. Het kan zowel gaan om een voorlopige hechtenis als om de uitvoering van een gevangenisstraf na veroordeling. Jongeren verblijven hier tot maximaal 23 jaar; nadien worden zij overgeplaatst naar een gewone gevangenis. In 2017 verbleven er 13 jongeren in dit detentiecentrum, waarvan er twee geplaatst werden onder de Everbergwetgeving[118].

---

113 Art. 38, § 2 Decr.Vl. 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand, *BS* 15 april 2008.

114 *Vr. en Antw.* Vl. Parl. 2016-17, 16 oktober 2016 (Vr. nr. 38 L. PARYS).

115 L. VAN DAMME, O.F. COLINS, W. VANDERPLASSCHEN, "Gender differences in psychiatric disorders and clusters of self-esteem among detained adolescents", *Psychiatry Research*, 2014(220), 993.

116 https://www.jongerenwelzijn.be/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen/gemeenschapsinstellingen/.

117 Zie ook Voorstel van decreet (K. SCHRYVERS e.a.) houdende het externe toezicht en de externe klachtenregeling bij voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *Parl.St.* Vl.Parl. 2015-16, nr. 633/1.

118 Zie ook jaarverslag Jeugdhulp 2017 (http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/2017/gemeenschapsinstellingen).

2.7 Private voorzieningen

Daarnaast kan iedere natuurlijke of rechtspersoon die zich voorneemt om minderjarigen in het kader van het decreet op te nemen of te begeleiden door de Vlaamse regering erkend worden.[119] Ook hier kunnen zowel MOF als VOS-jongeren terecht komen. Er bestaat een divers gamma aan private voorzieningen, die mobiele, ambulante en residentiële hulp aanbieden. Bovendien is dit landschap volop in beweging.

Bijzondere vermelding kan gemaakt worden van een aantal afdelingen van organisaties voor de bijzondere jeugdzorg die door de decreetgever zijn bestempeld als 'vrijheidsbenemende opvang'. Dit gebeurde ter gelegenheid van de invoering van een extern toezichtsmechanisme (Commissie van toezicht, opgericht bij het Kinderrechtencommissariaat, en maandcommissarissen).[120] Naast de gemeenschapsinstellingen, het centrum te Everberg en het Vlaams detentiecentrum betreft het de volgende afdelingen[121]:

- De Switch in Leuven[122] als afdeling van De Wissel: proeftuinproject voor 10 meisjes uit Limburg, Antwerpen of Vlaams Brabant die in een ernstige verontrustende situatie verkeren en nood hebben aan een gesloten setting.
- Jez11 in Ieper[123] als afdeling van de Vereniging Ons Tehuis : proeftuinproject voor 10 meisjes Oost- en West-Vlaanderen die in een ernstig verontrustende situatie verkeren waarbij delinquent gedrag symptomatisch op de voorgrond treedt en nood hebben aan een gesloten setting.
- De Overstap in Antwerpen[124] als afdeling van Wingerdbloei: proeftuinproject voor 24 jongens die bij opname tussen de 14 en 17 jaar zijn. Zij verblijven in een residentiële setting wanneer een jeugdrechter deze maatregel oplegt omwille van het plegen van als misdaad omschreven feiten. Toegang gebeurt via de intersectorale toegangspoort.
- De Leemwinning in Mechelen[125] als afdeling van Emmaüs: proeftuinproject met een residentiële start voor 10 jongens tussen 12 en 17.5 jaar met een ernstig delinquent en/of antisociaal gedrag uit regio Mechelen en een deel van Antwerpen en Vlaams-Brabant. Toegang gebeurt enkel via de jeugdrechter en de intersectorale toegangspoort.

---

119 Art. 48 Decr.Vl. van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand, *BS* 15 april 2008; B.Vl.Reg. 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, *BS* 10 december 1994.

120 Decr.Vl. 3 februari 2017 houdende wijziging van het decreet van 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris, van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, met het oog op de organisatie van het externe toezicht en de externe klachtenregeling bij voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *BS* 10 maart 2017.

121 Art. 2, 6° Decr.Vl. 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris en houdende oprichting van een Commissie van toezicht met betrekking tot voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *BS* 7 oktober 1997.

122 https://www.wissel.be/site/index.php/afdelingen/de-switch.

123 http://www.votjeugdhulp.be/voorstelling-JEZ11.

124 https://wingerdbloei.be/werking/de-overstap/.

125 http://www.jeugdzorgemmaus.be/WebFiles/NZ%20Jeugdzorgemmaus/Documents/Folders%20voorzieningen/22_De%20Leemwinning/180506_Folder_LW.pdf.

2.8 GES+-voorzieningen

In de parlementaire voorbereiding van het decreet dat de Commissie van toezicht opricht voor voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, is er naast de voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren sprake van een mogelijke uitbreiding van het toepassingsgebied naar de opvang van jongeren met zeer ernstige gedrags- en emotionele stoornissen (GES+-jongeren) en naar voorzieningen die behoren tot het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH).[126] Dit zijn dus eveneens voorzieningen waar jongeren opgevangen zouden kunnen worden, waar een plaatstekort zou kunnen optreden ten gevolge waarvan de jongeren in de cel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht zouden kunnen komen.

Voor minderjarigen met extreme gedrags- en emotionele problemen (GES+) volstaat de basisondersteuning vaak niet. Deze minderjarigen worden gekenmerkt door een extreem gedragspatroon (internaliserend en externaliserend) dat niet los staat van nog een aantal andere problematieken, mogelijk in combinatie met een handicap. Deze jongeren hebben hierdoor nood aan een continue, meer individuele begeleiding en de reguliere leefgroepwerkingen kunnen hierop geen antwoord bieden.[127] Daarom bestaat er in Vlaanderen aangepaste residentiële opvang in gespecialiseerde voorzieningen; einde 2017 waren er zijn 78 plaatsen beschikbaar. De instroom kan vrijwillig, maar ook via de jeugdrechter. In de loop van 2018 werden er over heel Vlaanderen 51 bijkomende plaatsen gecreëerd om de gemeenschapsinstellingen van deze specifieke doelgroep met nood aan bijkomende zorg te ontlasten. In de tabel hieronder wordt de capaciteit voor deze groep minderjarigen weergegeven per provincie. De bijkomende capaciteit in 2018 wordt apart weergegeven omdat deze plannen tijdens het onderzoek nog uitgerold worden en deze exacte verdeling in de praktijk niet officieel is.

Een jongere kan vrijwillig opgenomen worden op deze plaatsen, maar kan ook door een jeugdrechter geplaatst worden.

126 Voorstel van decreet (K. SCHRYVERS e.a.) houdende het externe toezicht en de externe klachtenregeling bij voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *Parl.St.* Vl.Parl. 2015-16, nr. 633/1.

127 https://www.vaph.be/nieuws/51-extra-plaatsen-voor-jongeren-met-een-handicap-met-complexe-problemen.

Tabel 2. Overzicht GES+ plaatsen[128]

Voorziening	Capaciteit 2017	Bijkomende capaciteit 2018
Antwerpen	**22**	**2**
Begeleidingscentrum Dennenhof	2	
Ter Elst	2	
O.C. Clara Fey	2	
MPI Oosterlo	6	2
Openluchtopvoeding	10	
Vlaams-Brabant	**12**	**18**
Terbank MPC	6	
Sint-Franciscus	6	6
Marguerite-Marie Delacroix		6
Levenslust		6
Limburg	**12**	**6**
O.C. Sint-Ferdinand	5	
VZW Begeleidingscentrum Sint-Elisabeth	3	
Bethanië	4	
Ter Heide		6
Oost-Vlaanderen	**20**	**7**
O.C. Sint-Gregorius	2	4
De Hagewinde	6	2
Capelderij	1	
De Triangel	8	1
Wagenschot	3	
West-Vlaanderen	**12**	**18**
Huize Tordale	4	2
Sint-Idesbald	6	6
Vrij Orthopedagogisch Centrum De Rozenkrans	1	5
De Lovie	1	5
	72	51

2.9 Crisisnetwerk

De jongeren die dreigen op een minder geschikte plaats terecht te komen kunnen jongeren zijn waar de hulpverlening op vast loopt en geen uitweg vindt. Binnen de jeugdhulp is er daarom een programma crisis-jeugdhulp werkzaam.

In iedere regio organiseert jeugdhulp een crisismeldpunt. Wanneer een jongere zich in een crisissituatie bevindt, wordt er door deze meldpunten een oplossing gezocht bij de hulpprogramma's crisis. Een aanmelding gebeurt bij voorkeur door een hulp- of dienstverlener omdat deze vaak het best kan inschatten of een aanmelding een oplossing kan bieden, maar de aanmelding kan ook door een magistraat of – uitzonderlijk – door de jongere zelf of zijn ouders gebeuren. De bereidheid tot gesprek door het cliëntsysteem is een belangrijke voorwaarde opdat het crisismeldpunt kan ingrijpen; jeugdhulpverlening kan immers enkel worden verleend met instemming van de betrokken personen.[129] Toch getuigt de nota over de samenwerking tussen de crisisjeugdhulp en de magistratuur in 2013 dat een volledige vrijwilligheid niet altijd bereikt kan worden. Men werkt eerder met 'de bereidheid om in gesprek te gaan' en 'de

128 Op basis van gegevens verkregen van het VAPH dd. 22 mei 2018.

129 Art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp.

bereidheid tot medewerking'. Een duidelijke, ondubbelzinnige instemming is niet altijd te verkrijgen.[130] Een magistraat kan oordelen dat crisishulp een voldoende reactie is op de situatie wegens het principe van subsidiariteit in plaats van het nemen van meer ingrijpende maatregelen. Een aanvraag bij het crisismeldpunt kan door de magistraat niet gebeuren voor jongeren die enkel een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd of voor jongeren die reeds in een residentiële setting verblijven. Minderjarigen die wegloopgedrag vertonen en bijvoorbeeld al onder een maatregel van de jeugdrechter staan, kunnen dan weer wel aangemeld worden bij het crisismeldpunt.[131]

Jongeren waarvoor de situatie minstens toegeschreven kan worden aan een verontrustende situatie en waar er nood is aan opvang (ter bescherming voor zichzelf of ten opzichte van zijn of haar omgeving) kan door een magistraat dus aangemeld worden bij het crisismeldpunt. Een overzicht van de crisisplaatsen zouden het landschap meer volledig kunnen maken. Deze kunnen dan wel niet gedwongen opgelegd worden, maar een jongere kan er om de één of andere reden niet meer terecht kunnen en bij gebrek aan alternatief uiteindelijk toch in de cel terecht komen. Het Rekenhof heeft echter moeten vaststellen in zijn analyse van niet-beantwoorde hulpvragen dat het aanbod kwantitatief vaststellen moeilijk bleek. Een verklaring die hiervoor gegeven wordt, is dat er door de medewerkers van het meldpunt steeds in overleg met de betrokken voorzieningen bekeken moet worden of de nodige hulp wel geboden kan worden.[132] Andere interessante bevindingen uit deze analyse voor dit onderzoek zijn (1) dat sommige crisismeldpunten aanvoelen dat ze er steeds minder in slagen om de meest gepaste crisishulp aan te bieden door de complexere problematieken en de verhoogde instroom.[133] De aanbeveling was dan ook om een aanbod uit te bouwen voor de groep minderjarigen die nergens terecht kan. Hiervoor zijn voorzieningen nodig die geen tegenindicaties hanteren en voorzieningen die een besloten en veilige omgeving aanbieden waar wegloopgedrag voorkomen zou kunnen worden.[134] Hierbij denkt men onder andere aan de opvang van slachtoffers van tienerpooiers.[135] (2) Dat de sociale dienst jeugdrechtbank, jeugdrechter en parket samen instaan voor ongeveer een derde van de aangemelde minderjarigen.[136] Jeugdrechters doen praktisch enkel beroep op het meldpunt voor het zoeken van crisisopvang en amper voor begeleiding, interventie of consult.[137] (3) Dat het aanbod in Vlaams-Brabant en Antwerpen het laagst blijkt, terwijl Limburg een vrij hoog aantal plaatsen ter beschikking heeft.[138]

---

130 VLAAMSE OVERHEID, *Nota aan het managementcomité over de samenwerking crisisjeugdhulp – magistratuur*, doc nr. 20131216_07, 2.

131 VLAAMSE OVERHEID, *Nota aan het managementcomité over de samenwerking crisisjeugdhulp – magistratuur*, doc nr. 20131216_07, 2.

132 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 56.

133 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 32.

134 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 80.

135 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 62.

136 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 44.

137 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 71.

138 REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 58.

2.10 Conclusie

Een verkenning van de instellingen en locaties die jongeren kunnen opvangen heeft binnen dit onderzoek vooral nut om de ruimere context rond de noodopsluitingen te kunnen vatten. Het aanbod van plaatsen waar minderjarigen opgevangen kunnen worden in een (minder of meer) vrijheidsbeperkend regime is zeer breed en niet steeds transparant; ook de toegangswegen ernaartoe zijn verscheiden. Het landschap is bovendien voortdurend in beweging door bijkomende erkenningen en projecten. Er is een kader, maar daarbinnen is steeds onderhandeling over de inzetbaarheid van de plaatsen. Een eenduidig overzicht kan niet opgemaakt worden, wat het onmogelijk maakt om kwantitatief te bepalen op hoeveel plaatsen jongeren terecht kunnen komen wanneer er nood is aan een vrijheidsberoving voor de eigen of voor de maatschappelijke veiligheid. Bij gebrek aan deze reguliere vrijheidsbeperkende plaatsen kan het dan zijn dat ze uit noodzaak terecht komen op een niet geschikte plaats, zoals de politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen.

Hoofdstuk 4
Onderzoeksvraag 2: Aard en omvang

1 Inleiding

Voorgaand werden de juridische gronden bepaald waarop jongeren van hun vrijheid beroofd kunnen worden in een psychiatrische afdeling voor volwassenen van een ziekenhuis of de politiecel. Dit gaf meteen zicht op de situaties waar er géén juridische grond is om een jongere op deze plaatsen van hun vrijheid te beroven. Dit is van belang om mee te nemen naar de tweede onderzoeksvraag waar de aard en omvang van de jongeren die op deze plaatsen terecht komen in kaart gebracht wordt. Er werd gezocht naar het aantal jongeren in de politiecel, alsook naar het aantal jongeren in een psychiatrische afdeling voor volwassenen. Een deel van deze jongeren komt hier -naar juridische normen- gerechtvaardigd terecht, voor een ander deel van de jongeren kan ervan uit gegaan worden dat dit niet de meest geschikte opvang is. In de derde onderzoeksvraag wordt dan verder nagegaan op welke manier deze situaties ontstaan.

2 Aard en omvang van minderjarigen die overnachten in een politiecel

In de methodensectie werd reeds toegelicht dat de cijfers van de celslapers op nationaal niveau niet beschikbaar zijn en er op zoek gegaan moest worden naar een methode om een zicht te krijgen op de aard en omvang. In eerste instantie werd er bekeken in welke zones cijfergegevens ter beschikking konden zijn gezien niet alle zones over de mogelijkheid beschikken om personen te laten overnachten in de eigen zone. Aan de zones werd gevraagd of aangehouden personen in de eigen zone kunnen overnachten of overgebracht worden naar een andere zone en zo ja dewelke. Dit geeft een beeld zoals zichtbaar in figuur 1. De groene zones beschikken zelf over een mogelijkheid tot het laten overnachten van personen, de rode ook, maar brengen soms ook mensen over naar een andere zone. De gele zones beschikken niet over eigen overnachtingsmogelijkheden en brengen de aangehouden personen naar een naburige zone. De cijfergegevens zijn dus terug te vinden in de groene en rode zones.

Het overzicht laat tevens zien dat toch heel wat zones afhankelijk zijn van een andere zone voor de overnachting van personen en er ook een heel aantal zones zijn die personen voor een andere zone opvangen. Geen enkele zone geeft aan geen beroep te kunnen doen op een andere zone in geval van gebrek aan eigen mogelijkheden. In de praktijk is er dus wel wat samenwerking op te merken omtrent de opvang van personen. Buiten gebrek aan infrastructuur is een spontaan vernoemde reden van deze samenwerking dat het personeel efficiënt ingezet moet worden: wanneer er een interventieploeg de hele nacht toezicht moet houden op het cellencomplex, is er een interventieploeg minder op de baan. Zones die dus beperkte middelen (capaciteit of personeel) hebben doen ofwel standaard beroep op een andere zone, ofwel spreken ze met andere zones een beurtrol af waarbij ze bijvoorbeeld om beurt een week van wacht zijn. Deze samenwerkingen worden veelal vastgelegd in protocollen tussen de zones. Niet alle zones hebben een structurele samenwerking. Ze roeien naar eigen zeggen met de riemen die ze hebben en zoeken op het moment zelf een gepaste oplossing die vaak in dezelfde buurzone kan worden gevonden. Opgemerkt wordt in enkele bijkomende telefonische contacten dat de opvang van minderjarigen meer personeel en middelen vergt dan meerderjarigen. De politiezone zelf heeft geen keuze: indien het parket beslist dat de jongere niet vrijgelaten mag worden, zijn de zones genoodzaakt om een oplossing voor deze jongere te vinden.

Binnen het bestek van het onderzoek was het onmogelijk om alle zones waar personen kunnen overnachten en waar dus gegevens teruggevonden kunnen worden in het register van vrijheidsberovingen, te bevragen.

Per provincie werd een kleinere en grotere politiezone (op basis van bevolkingsaantal) benaderd om cijfergegevens op te vragen met als doel te exploreren welke gegevens op grotere schaal verzameld zouden kunnen worden in verder onderzoek. Alhoewel telkens aan de contactpersoon binnen de politiezone gevraagd werd om indien mogelijk ook een onderscheid te maken tussen MOF en VOS, kon het registratiesysteem hier niet aan beantwoorden.

Dit maakt dat een zicht op het aandeel minderjarigen dat in de cel terecht kwam zonder rechtsgrond, met dit beperkt onderzoek niet gevat kan worden. Meer algemeen kunnen er door de bevraging van de politiezones wel cijfers gegeven worden over het aantal jongeren die in de cel overnachtten in 2017, samen met profiel van deze jongeren (leeftijd, geslacht, aantal uur in de cel, bestuurlijk vs. gerechtelijk). Hieronder worden de cijfergegevens van zeven politiezones gebundeld, verspreid over alle Vlaamse provincies met een variatie aan grootte op basis van het bevolkingsaantal. Van de volgende politiezones werden cijfergegevens opgevraagd: Zaventem, Aarschot, Neteland, Gent, Vlaamse Ardennen, Tongeren-Herstappe en Antwerpen. In deze zones konden 331 cases geselecteerd worden van jongeren die met zekerheid een deel van de tijd tussen middernacht en 8 uur in de ochtend in de cel verbleven. Een groot aantal cases werd niet meegenomen omdat enkel het uur waarop men in de cel wordt geplaatst, en niet dat van vrijlating, bekend was in het registratiesysteem. Jongeren die bijvoorbeeld om 22 uur aangehouden werden, maar waar geen einduur van bekend is, werden niet mee opgenomen wegens onzeker of deze al dan niet in de cel verbleven tijdens de nacht.

In 93 cases was de aanhouding bestuurlijk, in 233 cases was deze gerechtelijk. In drie cases was het een combinatie van beide en in één case was de reden van aanhouding onbekend. In 242 aanhoudingen waren het jongens en in 58 aanhoudingen meisjes; in 31 aanhoudingen was het geslacht onbekend. De kortste aanhouding was 11 minuten, de langste 23 uur 25 minuten en het gemiddelde was 12 uur 44 minuten. De verdeling over de verschillende leeftijden is terug te vinden in volgende tabel; de gemiddelde leeftijd is 16 jaar.

Tabel 3. Leeftijd celslapers in 2017

Leeftijd	N	%
1	1	0.3
8	1	0.3
9	1	0.3
10	1	0.3
11	1	0.3
12	5	1.5
13	24	7.3
14	35	10.6
15	55	16.6
16	100	30.2
17	107	32.3
	331	100

Het wettelijk kader liet zien dat er bij een zuivere VOS geen juridische grondslag is om een jongere van zijn vrijheid te beroven. Er moet besloten worden dat enkel een totaalbeeld gevonden kan worden in de registratiegegevens zonder een mogelijkheid om de VOS'ers te isoleren van de MOF'ers. Datgene van waaruit de vraag tot dit onderzoek ontstond, namelijk de verontwaardiging van het opsluiten van jongeren die niet in de cel thuishoren, kan niet concreet gemaakt worden in cijfergegevens. De omvang van de praktijk zonder juridische grondslag valt niet uit de politionele registratiegegevens te filteren.

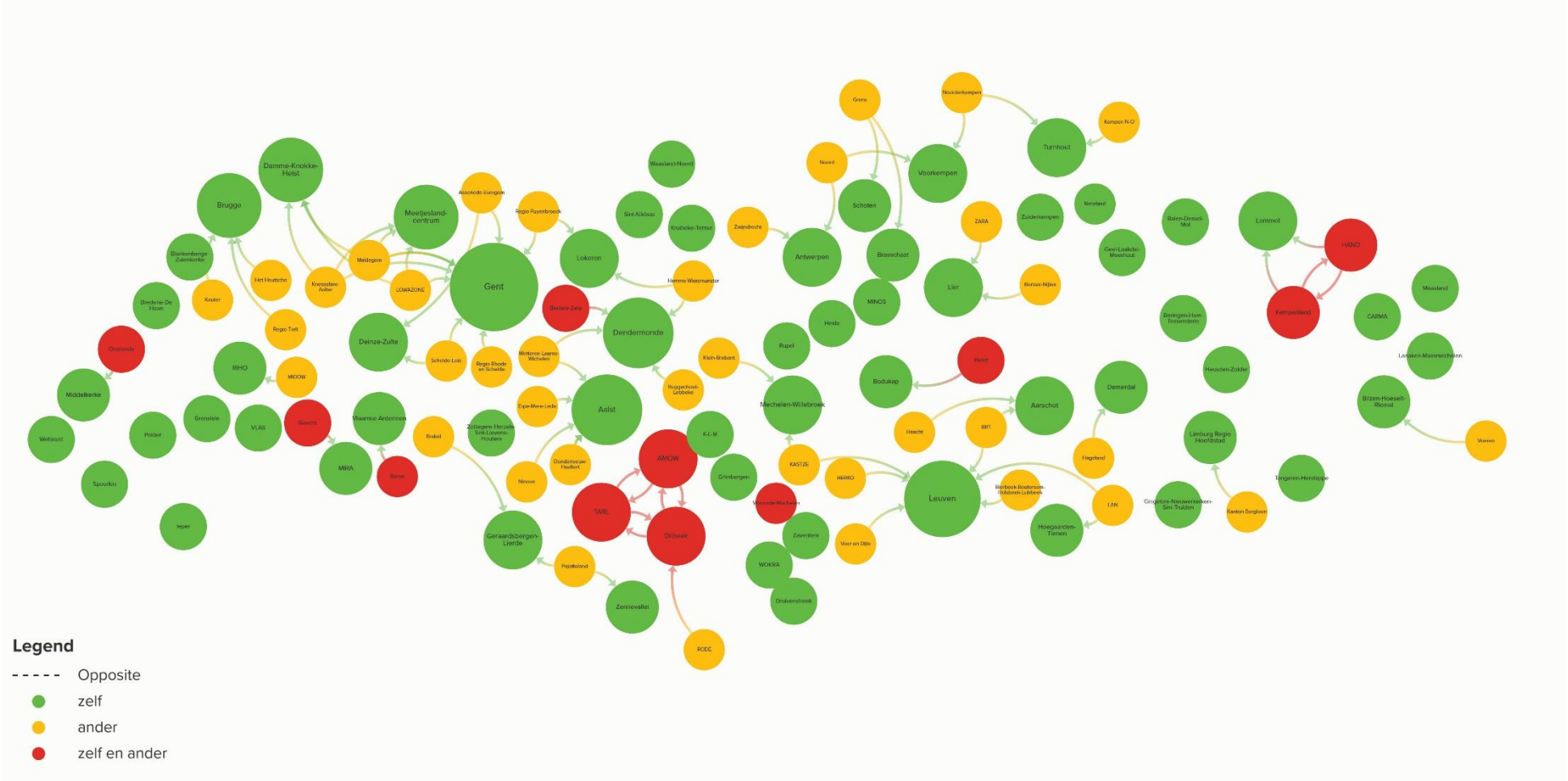

Figuur 1. Mogelijkheid overnachting personen in politiezones (beroep op eigen cellen, cellen van een andere zone of beide)

3 Aard en omvang van minderjarigen die *mogelijk* zouden kunnen overnachten in de politiecel

Zoals eerder aangegeven verliep de zoektocht naar cijfergegevens over opsluitingen van minderjarigen in de politiecel eerder moeizaam. Tijdens deze zoektocht werd er parallel naar cijfergegevens gezocht die kunnen wijzen op *mogelijke* celplaatsingen. Jongeren waarvoor er na voorleiding een plaats in de gemeenschapsinstellingen gezocht wordt door jeugdrechters, worden aangemeld bij het Centraal Aanmeldpunt (CAP). Het aanmeldpunt werd in het leven geroepen om een optimaal gebruik van de beschikbare plaatsen te waarborgen waarbij het aanmeldpunt steeds een zicht heeft op de capaciteitsbezetting van de gemeenschapsinstellingen. Dit aanmeldpunt bundelt heel wat informatie en heeft dus een beeld van het aantal jongeren waarvoor geen geschikte plaats gevonden wordt. Het niet vinden van een geschikte plaats wil zéker niet zeggen dat de jongere in de cel terecht komt, wel kan dit een indicatie zijn van de vraag naar plaatsen in de praktijk. Wanneer er een aanvraag gedaan wordt, zijn er een aantal mogelijke scenario's. Een eerste scenario is dat de plaats goedgekeurd wordt en de jongere opgevangen kan worden in een gemeenschapsinstelling. Een tweede is dat er besloten wordt dat er geen plaats is voor de jongere. Een derde scenario is dat de aanvraag onontvankelijk is omdat de aanvraag onvolledig is of fouten bevat. Een vierde is dat de aanvraag door de aanvrager ingetrokken wordt vooraleer een antwoord gegeven wordt door het meldpunt omdat het niet meer nodig blijkt en een laatste scenario is dat de aanvraag goedgekeurd is, maar dat er niet ingegaan wordt op de plaats.

Voor dit onderzoek is in eerste instantie het aantal aanvragen waarvoor geen plaats gevonden werd belangrijk. De aanvragen waarvoor geen oplossing gevonden kon worden binnen het aanbod van de gemeenschapsinstellingen kan in verhouding gezien worden tot het aantal aanvragen waar wel een plaats voor gevonden werd.

In 2017 bereikten er 2587 aanvragen voor een plaats het CAP. Hiervan werden er 183 onontvankelijk verklaard en werden er 153 ingetrokken vooraleer er een toewijzing kon gebeuren. Van de 2251 aanvragen die niet werden ingetrokken en ontvankelijk werden verklaard, werden er uiteindelijk 1629 plaatsen toegewezen (72.4%), waarvan er vervolgens 228 in overleg geannuleerd werden[139]. Voor de overige 622 (27.6%) aanvragen werd er geen beschikbare plaats gevonden binnen dit systeem.

In 2016 bereikten er 2329 aanvragen voor een plaats het CAP. Hiervan werden er 127 onontvankelijk verklaard en werden er 149 ingetrokken vooraleer er een toewijzing kon gebeuren. Van de 2053 aanvragen die niet werden ingetrokken en ontvankelijk werden verklaard, werden er uiteindelijk 1613 plaatsen toegewezen (78.6%), waarvan er vervolgens 264 in overleg geannuleerd werden. Voor de overige 440 (21.4%) aanvragen werd er geen beschikbare plaats gevonden binnen dit systeem.

In 2015 bereikten er 2425 aanvragen voor een plaats het CAP. Hiervan werden er 147 onontvankelijk verklaard en werden er 164 ingetrokken vooraleer er een toewijzing kon gebeuren. Van de 2114 aanvragen die niet werden ingetrokken en ontvankelijk werden verklaard, werden er uiteindelijk 1550 plaatsen toegewezen (73.3%), waarvan er vervolgens 245 in overleg geannuleerd werden. Voor de overige 564 (26.7%) aanvragen werd er geen beschikbare plaats gevonden binnen dit systeem.

139 Wat niet noodzakelijk wil zeggen dat de plaats niet meer nodig is: de jongeren kan onder andere niet tijdig aangetroffen worden, de vraag naar een plaats blijft voor die jongeren eventueel wel bestaan.

Over de drie jaren heen kan dus vastgesteld worden dat het aantal toegewezen plaatsen in 2016 steeg, terwijl dit in 2017 weer daalde. Als de opsplitsing naar de verschillende rechtbanken gemaakt wordt, valt het op dat er in de provincie Antwerpen procentueel gezien het vaakst geen beschikbare plaats gevonden werd terwijl er het meest aanvragen vanuit gaan. In Vlaams-Brabant werden minder aanvragen gedaan, en werd ook het minst vaak geen plaats gevonden door het CAP. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat een deel van de Vlaams-Brabantse jongeren voor de rechtbank in Brussel verschijnt, en deze aanvragen niet mee werden opgenomen in dit onderzoek. Het is op basis van deze gegevens onbekend hoeveel jongeren woonachtig in Vlaanderen voorgeleid worden voor een niet-Vlaamse rechtbank waarvoor er door de jeugdrechter een plaats gezocht wordt.

Voor meisjes stijgt het aantal aanvragen in 2016 en verder in 2017, en ook het percentage dat een plaats toegewezen kreeg steeg. Voor jongens is er in 2016 een daling van het aantal aanvragen en een stijging in het percentage toewijzingen. In 2017 zien we een omgekeerde beweging, namelijk een stijging van het aantal aanvragen en een daling van het percentage toegewezen plaatsen. In de trends zichtbaar bij de indeling naar leeftijdscategorie valt voornamelijk de stijging van het percentage toegewezen plaatsen vanaf 2017 op in de leeftijd 10-14 jaar.

Tabel 4. Aantal aanvragen door de rechtbank en percentage gevonden plaatsen (naar provincie, geslacht en leeftijd in 2015-2017)

	2015		2016		2017	
	# aanvragen	toegewezen	# aanvragen	toegewezen	# aanvragen	toegewezen
Antwerpen	888	67.3%	930	75.7%	942	68.7%
Oost-Vlaanderen	452	79.6%	436	79.8%	602	74.1%
West-Vlaanderen	362	76%	350	79.1%	342	70.8%
Limburg	315	75.9%	233	8 1.1%	248	79.8%
Vlaams-Brabant	93	81.7%	103	91.3%	115	82.6%

	2015		2016		2017	
	# aanvragen	toegewezen	# aanvragen	toegewezen	# aanvragen	toegewezen
Vrouw	534	69.3%	567	78.8%	630	78.1%
Man	1580	74.7%	1486	78.5%	1621	70.1%

	2015		2016		2017	
	# aanvragen	toegewezen	# aanvragen	toegewezen	# aanvragen	toegewezen
0-4j	1	100%	0		0	
5-9j	1	0%	0		0	
10-14j	322	70.5%	304	82.9%	374	78.1%
15-19j	1786	74%	1749	77.8%	1877	71.2%
20-24j	1	0%	0		0	
25-29j	0		0		0	
Onbekend	3	0%	0		0	

In onderstaande tabel worden er een aantal gegevens samengevoegd. Het aantal aanvragen per vorm van opvang wordt niet enkel bekeken naast het aantal toegewezen plaatsen in die soort van opvang, maar ook bekeken in het licht van het aantal plaatsen dat er in dat jaar van dat soort aanwezig waren. In dit overzicht zijn er enkele zaken vast te stellen. Over het algemeen bewegen vraag en aanbod samen: wanneer het aanbod groter werd, werd ook de vraag naar bepaalde plaatsen groter. Wanneer het er minder plaatsen

ter beschikking waren, daalt ook de vraag naar deze plaatsen. Dit doet vermoeden dat het aanbod de vraag stuurt.

Het aanbod gesloten plaatsen voor jongens blijft redelijk constant over de jaren heen, de vraag daalt even in 2016 en zorgt ervoor dat er procentueel vaker een plaats beschikbaar is. Daarna daalt het percentage aanvragen dat ook daadwerkelijk een plaats toegewezen kreeg opnieuw.

Het aantal plaatsen voor gesloten opvang voor meisjes daalt over de drie jaren, alsook de vraag: ieder jaar zijn er minder aanvragen voor een gesloten plaats. Opvallend is dat het aantal aanvragen in 2017 nog maar een vierde is van het aantal aanvragen van 2015.

Het open aanbod voor jongens daalt, terwijl de aanvragen stijgen. Dit heeft als gevolg dat er minder aanvragen daadwerkelijk een plaats toegewezen krijgen.

Het open aanbod voor meisjes stijgt over de drie jaren en – in tegenstelling tot de aanvragen voor het gesloten aanbod – stijgt de vraag naar open plaatsen spectaculair.

Tabel 5. Aantal aanvragen en percentage gevonden plaatsen in verhouding met het aantal beschikbare plaatsen* (naar soort plaats in 2015-2017)

	2015			**2016**			**2017**		
	#aanvragen	toegewezen	#plaatsen	#aanvragen	toegewezen	#plaatsen	#aanvragen	toegewezen	#plaatsen
gesloten jongens MOF	723	71.9%	116	649	79.5%	118	728	69.1%	117
gesloten jongens VOS	20	75%		23	73.9%		15	66.7%	
gesloten meisjes MOF	88	81.8%	56	71	80.3%	44	56	80.4%	43
gesloten meisjes VOS	398	74.4%		284	77.8%		97	48.5%	
open jongens MOF	198	70.2%	126	206	74.8%	126	229	67.7%	106
open jongens VOS	639	79.2%		608	78.8%		649	72.3%	
open meisjes MOF	3	0%	10	8	62.5%	30	27	63%	43
open meisjes VOS	45	4.4%		204	80.4%		450	85.1%	

* volgens de jaarverslagen jeugdhulp 2015-2017.

4 Aard en omvang van gedwongen opnames van minderjarigen in de volwassenenpsychiatrie

4.1 Gedwongen opnames

De jaarverslagen 2015 en 2016 van Zorginspectie omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen toont cijfergegevens van de gedwongen opnames. Deze cijfergegevens zijn gebaseerd op het verplichte jaarverslag dat de psychiatrische diensten moeten opstellen met een lijst van patiënten die opgenomen worden als gevolg van een beschermingsmaatregel[140]. Dit betreft enkel de gedwongen opnames in het kader van de Wet ter bescherming van de persoon van de geesteszieke zoals ook toegelicht in het antwoord op de eerste onderzoeksvraag.

In 2015 werd één jongere jonger dan 13 jaar gedwongen opgenomen, 24 jongeren tussen 13 en 14 jaar en 108 jongeren tussen 15 en 17 jaar (5 jongeren jonger dan 15 jaar kwamen in een dienst zonder K-dienst

140 Art. 4 KB 18 juli 1991 ter uitvoering van artikel 36 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 26 juli 1991.

terecht; 57 jongeren tussen 15 en 18 jaar in een dienst zonder K-dienst; 131 jongeren via spoedprocedure via de procureur des Konings; één jongere via de gewone procedure).

In 2016 werd eveneens één jongere jonger dan 13 jaar gedwongen opgenomen, 17 jongeren tussen 13 en 14 jaar en 91 jongeren tussen 15 en 17 jaar (4 jongeren jonger dan 15 jaar kwamen in een dienst zonder K-dienst terecht; 45 jongeren tussen 15 en 18 jaar in een dienst zonder K-dienst; 105 jongeren via spoed-procedure via de procureur des Konings; twee jongeren via de gewone procedure).

Jongeren die via de jeugdrechtbank instroomden leidden vooral aan relatie/aanpassings-/posttraumatische stressstoornis (2015 en 2016: 28%), stoornis in de kinderjaren (2015: 15.9% en 2016: 16.8%), stemmings-stoornissen (2015: 13.6% en 2016: 10.3%) en gedrags-/impulscontrolestoornissen (2015: 13.6% en 2016: 15%). Bij 15.9% (2015) en 21.5% (2016) van de jongeren is er sprake van middelenmisbruik waarbij een combinatie van alcohol, medicatie en drugs mogelijk is. Het belangrijkste criterium waarop het gevaar voor de jongere beoordeeld wordt wanneer hij of zij gedwongen opgenomen wordt is de eigen veiligheid (2015: 54.6% en 2016: 49.5%) en de eigen gezondheid (2015: 24.2% en 2016: 28%).[141]

4.2 Gerechtelijke opnames

Het jaarverslag van Zorginspectie zoals hierboven weergegeven beperkt zich enkel tot de gedwongen opnames. In de databank Minimale Psychiatrische Gegevens (MPG) gaat breder en worden er meer en andere gerechtelijke opnames geregistreerd dan de gedwongen opnames (zie methode voor de categorieën). De gegevens in de databank worden aangeleverd door de ziekenhuizen, in 2015 waren er 69 ziekenhuizen met een afzonderlijk erkenningsnummer waarvan er 68 ziekenhuizen data aanleverden (16 met minstens een kinderafdeling; 52 met enkel een volwassenenafdeling zonder kinderafdeling). In 2016 fuseerden het Psychiatrisch ziekenhuis St. Franciscus met Kliniek De Pelgrim en dus leverden 67 zieken-huizen data aan (16 met minstens een kinderafdeling; 51 met enkel een volwassenenafdeling zonder kinderafdeling). Eén psychiatrische dienst voor volwassenen leverde voor beide jaartallen géén informatie aan de databank, de opnames van deze dienst worden dus ook niet gevat binnen dit onderzoek.

4.2.1 Gerechtelijke versus niet-gerechtelijke opnames

De verkregen data uit de MPG laat, in tegenstelling tot de data van Zorginspectie, niet toe om het aantal gedwongen opnames eruit te filteren. Deze databank registreert breder alle mogelijke maatregelen waarbij een jongere van zijn vrijheid beroofd wordt. Om een idee te geven over welk aandeel dit gaat op het totaal aantal opnames geeft onderstaande tabel de verdeling weer over alle types van opnames die geregistreerd werden in de MPG-databank in 2015 en 2016.

Het aantal minderjarigen dat opgenomen werd in een psychiatrische afdeling voor kinderen of voor volwassenen was resp. 2931 en 2897. In beide jaren gebeurde 89% van de opnames vrijwillig. Nog geen tien procent (resp. 9.3 en 8.2%) van de opnames van minderjarigen gebeurt als gevolg van toepassing van wettelijke regelingen (opname ter observatie, internering en andere juridische voorwaarden).

141 ZORGINSPECTIE, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement WVG, 2018.

Tabel 6. Verdeling aantal opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang type opname

		2015			2016		
		volwassen afdeling	kinderafdeling	totaal	volwassen afdeling	kinderafdeling	totaal
Vrijwillig	N	568	2038	2606	511	2067	2578
	%	83.2	90.6	88.9	83.4	90.5	89
Opname ter observatie	N	66	45	111	48	28	76
	%	9.7	2	3.8	7.8	1.2	2.6
Internering	N	-	5	5	-	1	1
	%	-	0.2	0.2		0	0
Andere juridische vwd	N	14	141	155	20	141	161
	%	2	6.3	5.3	3.3	6.2	5.6
Bijstand in nood	N	27	11	38	26	6	32
	%	4	0.5	1.3	4.2	0.3	1.1
Ander niet gespecifieerd	N	2	-	2	1	17	18
	%	0.3	-	0.1	0.2	0.7	0.6
Onbekend	N	4	10	14	7	24	31
	%	0.6	0.4	0.5	1.1	1.1	1.1
		681	2250	2931	613	2284	2897

De opnames ten gevolge van een rechtelijke beslissing vormen de kern van het onderzoek en worden hieronder verder verkend.

In 2015 werden er in totaal 2931 patiënten jonger dan 18 jaar opgenomen in de Vlaamse Psychiatrische afdelingen. Van de jongeren waarvan het type opname bekend is, werden 271 (9.3%) jongeren minstens voor één nacht opgenomen ten gevolge een beslissing van de rechter (opname ter observatie, internering en andere juridische voorwaarden). Hiervan werd er voor 70.5% van de jongeren een plaats gevonden in een daarvoor voorziene kinderafdeling (41.4% meisjes; 58.6% jongens). Bijna 30% van de jongeren kwam terecht in een afdeling voor volwassenen (51.3% meisjes; 48.8% jongens).

In 2016 werden er 2897 jongeren opgenomen in een psychiatrische dienst. Wanneer het type opname geregistreerd werd, werden 238 (8.3%) jongeren voor minstens één nacht opgenomen ten gevolge van de beslissing van een rechter. Na deze beslissing kwam 71.4% van de jongeren (47.6% meisjes; 53.4% jongens) terecht in een daarvoor voorziene kinderafdeling en 28.6% in een afdeling voor volwassenen (47% meisjes; 53% jongens).

Uit een chi-kwadraat test ter vergelijking van de verdeling over volwassen- en kinderafdelingen tussen de gerechtelijke en andere opnames, blijkt zelfs dat in beide jaren bij een wettelijke opname een significant hoger percentage in de volwassen afdelingen terecht komt dan bij de andere niet-gerechtelijke opnames ($\chi^2 = 6.6776$; $p<.05$ en $\chi^2 = 8.5866$; $p<.05$).

Uit de situering in dit rapport blijkt dat een volwassen afdeling binnen een ziekenhuis waar ook een kinderpsychiatrische afdeling voor handen is, beroep zou kunnen doen op de expertise voor jongeren in huis. Volwassen afdelingen in een ziekenhuis waar géén kinderafdeling huist, zouden doorgaans minder in de mogelijkheid kunnen zijn om aangepaste expertise voor de opvang van jongeren in te zetten. In die optiek zou een opname in een volwassen dienst met een kinderafdeling in de buurt te verkiezen zijn boven een opname in een volwassen dienst waar geen kinderafdeling voor handen is. Vanuit deze logica wordt verder een aantal keer de opsplitsing in beide volwassen diensten gemaakt. Hieruit blijkt dat het merendeel van de jongeren in 2015 en 2016 (68.8% en 73.3%) die in een volwassen afdeling belanden, in een omgeving terecht komen waar standaard geen kinderpsychiatrische afdeling aanwezig is. Een chi-kwadraat test leert

hier dat wanneer een jongere bij een niet-gerechtelijke opname terecht komt in een volwassen afdeling in 2015, dit in verhouding vaker in een afdeling is zonder K-dienst dan bij een gerechtelijke opname (χ^2 = 5.3954; p<.05). In 2016 wordt er geen verschil tussen beide gevonden.

Tabel 7. Aantal opnames (gerechtelijk vs. andere) van minderjarigen in 2015 en 2016

		Gerechtelijke opname			Andere opname		
		volwassen afdeling		K-dienst	volwassen afdeling		K-dienst
		met K-dienst	zonder K-dienst		met K-dienst	zonder K-dienst	
2015	N	25	55	191	119	478	2049
	%	9.2	20.3	70.5	4.5	18.1	77.4
	N		271			2646	
	%		9.3			90.7	
2016	N	18	50	170	117	421	2090
	%	7.6	21	71.4	4.5	16	79.5
	N		238			2628	
	%		8.3			91.7	

4.2.2 Hoogdringendheid

Als er hoogdringend geplaatst wordt (de opname is minder dan 24 uur op voorhand gepland) is de verdeling over kinder- en volwassenenafdelingen ongeveer gelijk; in 2015 was er een klein overwicht bij opnames in de volwassen afdelingen (47.1% vs. 52.9%). Binnen de volwassen afdelingen komen de jongeren in beide jaren bij hoogdringendheid meer dan dubbel zo vaak terecht in volwassen afdelingen zonder K-dienst in het ziekenhuis.

Wanneer de plaatsing meer dan 24 uur op voorhand gepland is, gebeurt ze hoofdzakelijk (94% en 88%) in een kinderafdeling. Wanneer er dus geen hoogdringendheid is en er tijd is om een oplossing op maat te zoeken gebeurt dit ook in een daarvoor voorziene afdeling.

Tabel 8. Aantal gerechtelijke opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang hoogdringendheid

			volwassen afdeling		K-dienst	totaal
			met K-dienst	zonder K-dienst		
2015	gepland minder dan 24u	N	21	51	64	136
		%	15.4	37.5	47.1	100
	gepland meer dan 24u	N	4	4	127	135
		%	3	3	94.1	100
2016	gepland minder dan 24u	N	15	37	52	104
		%	14.4	35.6	50	100
	gepland meer dan 24u	N	3	13	118	134
		%	2.2	9.7	88.1	100

4.2.3 Leeftijd

Jongeren onder de 15 jaar mogen volgens de ziekenhuiswetgeving niet opgenomen worden in diensten voor volwassenen.[142] Boven de 15 jaar is het dus wettelijk mogelijk om een jongere op te nemen in de volwassen afdelingen. Daarom worden de gegevens in onderstaande tabel opgesplitst naar leeftijd. In de gerechtelijke opnames komen er in verhouding minder 0-14-jarigen voor dan in de andere opnames. In 2015 zijn er vier en 2016 zijn er drie jongeren onder de 15 die na een rechterlijke beslissing geplaatst worden in een volwassen afdeling, vijf zelfs in een ziekenhuis zonder K-dienst. De twee komen wel op een K-dienst terecht. Ook wanneer het gaat om niet gerechtelijke opnames komen er een aantal minderjarigen onder de 15 jaar terecht op een dienst voor volwassenen.

Tabel 9. Aantal opnames (gerechtelijk vs. andere) van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang leeftijd

			Gerechtelijke opname			Andere opname		
			volwassen afdeling		K-dienst	volwassen afdeling		K-dienst
			met K-dienst	zonder K-dienst		met K-dienst	zonder K-dienst	
2015	0-11j	N	-	-	16	1	-	459
		%	-	-	100	0.2	-	99.8
	12-14j	N	1	3	43	4	9	561
		%	2.1	6.4	91.5	0.7	1.6	97.7
	15-17j	N	24	52	132	114	469	1029
		%	11.5	25	63.5	7.1	29.1	63.8
			N=271			N=2646		
2016	0-11j	N	-	-	9	4	-	454
		%	-	-	100	0.9	-	99.1
	12-14j	N	1	2	33	3	5	571
		%	2.8	5.6	91.7	0.5	0.9	98.6
	15-17j	N	17	48	128	110	416	1065
		%	8.8	24.9	66.3	6.9	26.1	66.9
			N=238			N=2628		

4.2.4 Woonplaats

De jongeren woonachtig in de provincies Antwerpen en Limburg werden het meest opgenomen door een rechterlijke beslissing. In deze provincies waar meer jongeren opgenomen worden, is er ook meer kans dat ze terecht komen in een kinderafdeling: in Limburg kwam zowel in 2015 als 2016 praktisch 100% van de jongeren terecht in een kinderafdeling, in Antwerpen in beide jaren bijna 70%. Over beide jaren heen kwam een vijfde van de jongeren woonachtig in Antwerpen terecht in een dienst voor volwassenen zonder K-dienst in het ziekenhuis.

Jongeren woonachtig in West-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen worden minder jongeren gerechtelijk opgenomen in een psychiatrische afdeling. Jongeren van West-Vlaanderen hebben wel bijna 65% tot 80% en van Oost-Vlaanderen bijna 56% tot 82% kans om in een volwassen afdeling geplaatst te worden. Jongeren uit deze beide provincies komen bovendien ook meestal terecht in een volwassen

142 Art. 3bis KB 23 oktober 1964 tot bepaling van de normen die door de ziekenhuizen en hun diensten moeten worden nageleefd, *BS* 7 november 1964.

afdeling van een ziekenhuis zonder kinderafdeling. Jongeren uit Vlaams-Brabant komen wel overwegend (58% tot 77.5%) in een kinderafdeling terecht.

Opvallend is het hoge aantal opnames van Limburgse kinderen en jongeren terwijl Limburg in de bevolkingsstatistieken net de provincie is met, in absolute aantallen, het laagste aantal minderjarigen.[143]

Tabel 10. Aantal gerechtelijke opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang woonplaats

			volwassen afdeling		kinderafdeling	totaal
			met K-dienst	zonder K-dienst		
2015	Antwerpen	N	4	14	42	60
		%	6.7	23.3	70	100
	Brussel-hoofdstad	N	1	1	-	2
		%	50	50	-	100
	Limburg	N	3		100	103
		%	2.9	-	97.1	100
	Oost-Vlaanderen	N	5	19	19	43
		%	11.6	44.2	44.2	100
	Vlaams-Brabant	N	7	6	18	31
		%	22.6	19.4	58.1	100
	West-Vlaanderen	N	5	15	11	31
		%	16.1	48.4	35.5	100
2016	Antwerpen	N	3	11	30	44
		%	6.8	25	68.2	100
	Brussel-hoofdstad	N	-	1	1	2
		%	-	50	50	100
	Limburg	N	-	-	104	104
		%	-	-	100	100
	Oost-Vlaanderen	N	7	16	5	28
		%	25	57.1	17.9	100
	Vlaams-Brabant	N	5	2	24	31
		%	16.1	6.5	77.4	100
	West-Vlaanderen	N	3	19	5	27
		%	11.1	70.4	18.5	100

143 Antwerpen: 364.772 minderjarigen; Vlaams-Brabant: 228.154 minderjarigen; West-Vlaanderen:212.583 minderjarigen; Oost-Vlaanderen: 288.433 minderjarigen; Limburg: 160.707 minderjarigen.

4.2.5 Psychosociale en omgevingsproblemen

Bij aanmelding van een jongere in een psychiatrische afdeling wordt er een inschatting gemaakt van de aanwezige psychosociale en omgevingsproblemen die de diagnose, behandeling en prognose van psychische stoornissen kunnen beïnvloeden. Ze registreren die problemen die volgens hen duidelijk bijgedragen hebben aan de psychische stoornis of die een reden voor behandeling zijn geworden. Er kunnen meerdere problemen per jongere geregistreerd worden, en dus ligt het totaal aantal N hoger dan in voorgaande tabellen.

Tabel 11. Aantal gerechtelijke opnames van minderjarigen in 2015 en 2016 naargelang problemen

	2015				2016			
	volwassen afdeling		K-dienst		volwassen afdeling		K-dienst	
	N	%	N	%	N	%	N	%
geen problemen	3	3.8	1	0.5	-		2	1.2
binnen primaire steungroep	71	88.8	183	95.8	59	86.8	164	96.5
gebonden aan sociale omgeving	51	63.8	88	46.1	45	66.2	97	57.1
opvoedingsproblemen	36	45	156	81.7	33	48.5	140	82.4
werkproblemen	8	10	6	3.1	9	13.2	3	1.8
woonproblemen	16	20	4	2.1	15	22.1	3	1.8
financiële problemen	6	7.5	5	2.6	4	5.9	1	0.6
met toegankelijkheid van gezondheidsdiensten	12	15	13	6.8	13	19.1	15	8.8
met politie/justitie of misdaad	23	28.8	26	13.6	16	23.5	17	10
andere psychosociale en omgevingsproblemen	6	7.5	18	9.4	9	13.2	23	13.5

De groep jongeren die in de afdelingen voor kinderen terecht komen hebben volgens de registratie voornamelijk problemen binnen de primaire steungroep[144], problemen die verbonden zijn aan de sociale omgeving[145] en opvoedingsproblemen[146]. De jongeren die in de kinderafdeling terecht komen hebben duidelijk vaker problemen binnen de primaire steungroep en opvoedingsproblemen dan jongeren die in een volwassen afdeling terecht komen. De problemen waarmee deze laatste groep jongeren kampen zijn dan weer meer divers van aard. Ook zij hebben voornamelijk problemen binnen de primaire steungroep, de sociale omgeving en met de opvoeding, maar woonproblemen[147], problemen met de toegankelijkheid

144 Bijvoorbeeld overlijden van een gezinslid; gezondheidsproblemen in het gezin; het uiteenvallen van het gezin door scheiding of vervreemding; het huis verlaten; hertrouwen van een ouder; seksueel of lichamelijk misbruik; overbescherming door de ouders; verwaarlozing van een kind; tekortschietende discipline; onenigheid tussen de kinderen; geboorte van een broertje of zusje.

145 Bijvoorbeeld overlijden of verlies van een vriend(in); tekortschieten van maatschappelijke steun; alleenwonen; problemen met de aanpassing aan een andere cultuur; discriminatie; aanpassing aan nieuwe levensfase.

146 Bijvoorbeeld analfabetisme; studieproblemen; onenigheid met leraren of klasgenoten, ongeschikte schoolomgeving.

147 Bijvoorbeeld dakloosheid; slechte behuizing; onveilige buurt; onenigheid met buren of huisbaas.

van gezondheidsdiensten[148] en problemen met politie/justitie of misdaad[149] zijn in beide jaren duidelijk vaker aanwezig binnen deze groep.

Als de groep jongeren die opgenomen zijn door de beslissing van een jeugdrechter vergeleken wordt met de groep jongeren die een andere opname kenden, valt op dat de jongeren die in beide jaren gerechtelijk opgenomen werden vaker problemen hebben binnen de primaire steungroep (80.4-80.5% vs. 93.7%), kampen met opvoedingsproblemen (55.2-56.7% vs. 72.7-70.8%), woonproblemen (3.2-3.3% vs. 7.4-7.6%), problemen met de toegankelijkheid van gezondheidsdiensten (1.6-1.9% vs. 9.2-11.8%) en problemen met politie/justitie of misdaad (2.8-3.3% vs. 13.9-18.1%).

4.2.6 Leefmilieu

In de MPG-databank wordt ook het leefmilieu op het moment van opname geregistreerd. Er zijn echter 22 categorieën mogelijk en de aantallen gerechtelijke opnames zijn eerder klein. Veel van die categorieën hebben hierdoor een frequentie "<5" waardoor een verdeling in tabelvorm niet veelzeggend is. Toch kunnen we een aantal opvallende vaststellingen meegeven. De onderstaande cijfergegevens geven steeds een range aan over beide jaren 2015-2016. Door de categorie "<5" wordt er gewerkt met een range in de percentages, aangegeven met een ±-teken.

Algemeen is wel duidelijk dat jongeren die niet-gerechtelijk opgenomen worden overwegend uit een ouderlijk gezin komen (79.5 en 78.3%). Jongeren die gerechtelijk opgenomen worden komen veel minder uit een ouderlijk gezin (34 en 41%) en komen vaker uit andere leefmilieus. De grootste categorieën zijn een ander gezins- of gezinsvervangend milieu[150] (gerechtelijk 2015-2016: ±14-16% vs. niet-gerechtelijk 2015-2016: 7-7.3%), een instelling voor gehandicaptenzorg (gerechtelijk: 10-±10.5% vs. niet-gerechtelijk: 1.4-2.2%), een instelling afhankelijk van justitie (gerechtelijk: ±10-13.4% vs. niet-gerechtelijk: 1.1-2.2%) en een ander therapeutisch milieu[151] (gerechtelijk: ±5.2-±8% vs. niet-gerechtelijk: 1.8-2.5%). Het is dus duidelijk dat jongeren die een gerechtelijke opname kennen, uit meer diverse milieus komen dan jongeren die een gewone opname kennen.

4.2.7 Jongeren <15 jaar op een volwassen afdeling

Vier minderjarigen die jonger waren dan 15 kwamen in 2015 in een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht (drie jongens en één meisje). De opnames van deze minderjarigen waren minder dan 24u op voorhand gepland. De jongeren waren woonachtig in Antwerpen (2), Vlaams-Brabant (1) en West-Vlaanderen (1). Ze kwamen uit een ander gezinsmilieu (1)[152], uit de gehandicaptenzorg (1), uit een instelling afhankelijk van justitie (1) of een andere collectieve woonvorm (1)[153]. De vier jongeren kampten op het moment van hun opname met problemen binnen de primaire steungroep en binnen de sociale omgeving, opvoedingsproblemen, woonproblemen, problemen met toegankelijkheid tot gezondheidsdiensten en problemen met politie/justitie of misdaad. Ontslag uit de psychiatrische afdeling gebeurde bij twee

148 Bijvoorbeeld tekortschieten van gezondheidsdiensten; niet beschikbaar zijn van vervoer naar gezondheidscentra; te lage ziektekostenverzekering.

149 Bijvoorbeeld arrestatie; gevangen zitten; in een proces betrokken zijn; slachtoffer van een misdrijf zijn.

150 Anders dan een eigen gezin, het ouderlijk gezin of inwonend/samenwonend.

151 Anders dan een psychiatrisch of algemeen ziekenhuis, een PAAZ-afdeling, een psychiatrisch verzorgingstehuis, beschut wonen, gezinsverpleging of alternatieve psychiatrische opvang.

152 Anders dan een eigen gezin, het ouderlijk gezin of inwonend/samenwonend.

153 Anders dan een instelling voor gehandicaptenzorg, een opvangcentrum voor thuislozen, gemeenschapsverband of een instelling afhankelijk van justitie.

jongeren met wederzijds akkoord, de twee andere door de beslissing van verderzetting van gedwongen verblijf of andere wettelijke maatregelen. Twee jongeren verblijven nadien in een instelling afhankelijk van justitie, de andere komen in het gezinsmilieu[154] en in een psychiatrische afdeling.

Drie minderjarigen die jonger waren dan 15 jaar kwamen in 2016 in een psychiatrische afdeling voor volwassenen terecht (één jongen en twee meisjes). De opname van twee van hen was minder dan 24u op voorhand gepland, één was reeds langer gepland. De jongeren waren woonachtig in Vlaams-Brabant (1) en West-Vlaanderen (2). Twee jongeren komen uit het ouderlijk gezin, de andere uit een ander gezinsmilieu[155]. Ze hadden bij de aanvang van hun opname problemen binnen de primaire steungroep, problemen gebonden aan de sociale omgeving, problemen met de opvoeding en andere problemen. De drie jongeren werden ontslagen uit de afdeling met wederzijds akkoord. Twee kwamen in het ouderlijk gezin terecht, eentje verbleef verder onder toezicht in een instelling afhankelijk van justitie.

5 Conclusie

Een deel van de jongeren komt zonder juridische grondslag in de cel terecht en moet er blijven voor een overnachting. We kunnen ervan uitgaan dat dit geen gewenste situatie is. Het onderzoek had tot doel een zicht te krijgen op de omvang van dit probleem. Er moest echter vastgesteld worden dat cijfergegevens over overnachtingen in de cel niet nationaal beschikbaar zijn. Uit contact met alle Vlaamse politiezones, om na te gaan in hoeverre een beeld over heel Vlaanderen mogelijk was, blijkt dat niet iedere zone over geschikte opvangmogelijkheden beschikt. Een in de mate van het mogelijke aangepaste opvang van minderjarigen vergt bovendien heel wat politiecapaciteit.

Er werden in dit onderzoek zeven politiezones benaderd om de beschikbare gegevens nader te bestuderen. Hieruit blijkt dat het onmogelijk is om onder de ‘celslapers’ de VOS’ers te onderscheiden van de MOF’ers. Dit onderscheid is echter noodzakelijk om de eerder verontrustende opsluitingen zonder juridische grondslag te kunnen onderzoeken.

Daarnaast werd nagegaan of er cijfergegevens voorhanden zijn over situaties waarin opvang noodzakelijk is, maar niet gevonden kan worden. De bedoeling hiervan is een inschatting te maken over hoeveel jongeren potentieel gevaar lopen om bij gebrek aan alternatief in de cel terecht te komen. Hiervoor gaven enkel de gegevens over de jongeren waarvoor plaats in een gemeenschapsinstelling werd aangevraagd bij het Centraal Aanmeldpunt, maar deze niet kregen, een indicatie. In de periode 2015-2017 werd er voor gemiddeld 21.4 tot 27.6% van de aanvragen geen plaats gevonden binnen de gemeenschapsinstellingen. Dit betekent niet noodzakelijk dat er geen alternatief voor deze jongeren gevonden werd buiten de politiecel. Dat is uit de geraadpleegde gegevens immers niet op te maken.

Wat betreft de opnames van jongeren in de volwassenenpsychiatrie kunnen de belangrijkste cijfers geraadpleegd worden in de infogrammen die toegevoegd zijn als bijlage. Er werden 271 jongeren in 2015 en 238 jongeren in 2016 opgenomen in een psychiatrische afdeling ten gevolge van een beslissing van de rechter (opname ter observatie, internering en andere juridische voorwaarden). Hiervan belandde telkens ongeveer 30% in een afdeling voor volwassenen. Bovendien belandt 70% van deze jongeren in een afdeling voor volwassenen in een psychiatrisch ziekenhuis waar geen kinderafdeling met de nodige expertise in huis is. Opvallend is dat het percentage dat in een afdeling voor volwassenen terecht komt én het percentage

154 Anders dan een eigen gezin, het ouderlijk gezin of inwonend/samenwonend.

155 Anders dan een eigen gezin, het ouderlijk gezin of inwonend/samenwonend.

dat in een afdeling terecht komt zonder kinderafdeling in het ziekenhuis significant hoger ligt bij gerechtelijke dan bij de niet-gerechtelijke opnames. Daarnaast is het vermelden waard dat wanneer een plaatsing meer dan 24 uur op voorhand gepland werd, ze hoofdzakelijk in een kinderafdeling gebeurt, terwijl bij een hoogdringende opname iets meer dan de helft in een afdeling voor volwassen terecht komt. Slechts 3 en 4 jongeren onder de 15 jaar belandden in 2015 en 2016 in een afdeling voor volwassenen.

Hoofdstuk 5
Onderzoeksvraag 3: (Samen)werking in crisissituaties

1 Inleiding

In voorgaande werd het wettelijk kader geschetst van jongeren die overnachten in de cel of in een psychiatrische afdeling voor volwassenen, en werden de beschikbare gegevens over de aard en omvang van deze overnachtingen geanalyseerd. De derde onderzoekvraag gaat na hoe alle actoren (politie, justitie en zorgsector) (samen)werken om deze minderjarigen met vaak complexe problemen te beschermen in crisissituaties. Bijzondere aandacht gaat er naar wat nodig is om de (samen)werking te versterken met het oog op een betere bescherming voor deze jongeren in crisissituaties. Waar liggen met andere woorden de belangrijkste obstakels, uitdagingen en waar is er ruimte voor verbetering in de (samen)werking zoals deze momenteel verloopt?

Zoals toegelicht in de methode werd er aan de hand van focusgroepen over de vijf provincies gesproken met 35 personen. Deze hebben allen in hun dagelijkse praktijk ervaring met minderjarigen in crisissituaties die bij gebrek aan opvang het gevaar lopen om voor minstens een nacht opgevangen te worden in een cel of op een psychiatrische afdeling voor volwassenen. Aan hen werd gevraagd op welke manier er gewerkt wordt om deze jongeren hiertegen te beschermen. Vervolgens werden de resultaten voorgelegd aan twee expertpanels waaruit enkele aanvullingen, nuanceringen of een expliciete bevestiging naar voor kwamen. De resultaten zijn veelal een weergave van de resultaten van de focusgroepen; wanneer een aanvulling vanuit de expertpanels toegevoegd wordt, wordt dit duidelijk vermeld.

2 (Samen)werking

2.1 Opvang door politie

Een jongere in een crisissituatie komt steeds in eerste instantie in contact met de politie. De inspecteurs van dienst zullen eerst de context van de jongere verkennen en nagaan of er daar opvang voor de jongere gevonden kan worden. De voorkeur gaat altijd naar de minst ingrijpende actie met de minst verregaande gevolgen, hetgeen volgens de deelnemers aan de focusgroepen inhoudt dat indien mogelijk een vrijheidsberoving wordt vermeden. Vanaf het moment dat de jongere een ervaring van vrijheidsberoving heeft gehad, is de eerste schade naar hun zeggen immers aangericht en is er geen weg meer terug. Indien de jongere de volgende dag voorgeleid moet worden en een vaste woonplaats heeft waar hij of zij naartoe kan, wordt de voorkeur gegeven aan de thuiscontext om te overnachten, ongeacht VOS of MOF. De aanwezigheid van inspecteurs en in uitbreiding parketmagistraten die de situatie op dat moment goed kunnen inschatten, is van cruciaal belang. In grotere politiezones kan een cel jeugd aanwezig zijn die eventueel permanentie heeft buiten de kantooruren. In kleinere zones is de permanentie moeilijker te waarborgen, of is er zelfs geen cel met een specialisatie jeugd. Ook de parketmagistraat van wacht buiten de kantooruren kan minder vertrouwd zijn met het dossier van een bepaalde jongere, of minder voeling hebben met de toch wel specifieke problematiek. In dat geval vergroot volgens de respondenten de kans dat er uit veiligheidsoverwegingen sneller overgegaan wordt tot een vrijheidsberoving en de jongere dus een nacht in de cel moet overnachten.

Wanneer de context onvoldoende soelaas brengt (vaak in situaties waar de thuissituatie problematisch is) en een overnachting bij de politie zich toch lijkt op te dringen, kan de politie in samenspraak met het parket contact opnemen met het crisismeldpunt. In de gevallen dat er geen MOF gepleegd werd, kan het crisismeldpunt naar opvang zoeken binnen het crisisnetwerk. Daarbij wordt de nuance gemaakt dat het crisismeldpunt ook voor jongeren die lichte feiten hebben gepleegd en waarbij de hoofdproblematiek overduidelijk een VOS is, een opvangplaats zou kunnen zoeken. Dit is een grens waarbij het crisismeldpunt de vrijheid heeft te beslissen hoe ver het hierin gaat. Dat is niet transparant op voorhand en kan volgens de respondenten voor de nodige frustratie zorgen bij de aanvrager die op dat moment het liefst snel en zeker een oplossing heeft.

Indien de jongere dan uiteindelijk toch in de cel moet overnachten, is de mate van geslotenheid van deze overnachting afhankelijk van een aantal factoren. Vooreerst vinden de deelnemers een opsluiting van een MOF minder verontrustend dan een opsluiting in het kader van een VOS. Bij een VOS blijft de cel veelal open, gebruikt men een slachtofferruimte, verhoorlokaal, bureauruimte, wordt er gezorgd voor toezicht … Indien die mogelijkheden er zijn, probeert men de jongere alleszins niet in een cel te laten verblijven die niet geschikt is voor jongeren. Dit kwam niet enkel uit de focusgroepen naar voor, maar ook uit de talrijke contacten met alle politiezones in het kader van de tweede onderzoeksvraag. Indien de jongere bijgehouden moet worden door de politie, probeert men dit zo kort mogelijk te houden. Als het over jongeren gaat – zo wordt aangegeven – is het parket altijd zeer snel bereikbaar en actief om een oplossing te vinden.

Sinds 2017 bestaat de mogelijkheid om een jongere (ingeval van MOF) langer dan 24 uur vast te houden. Een reden om de jongere tot 48 uur van zijn vrijheid te beroven wordt gevonden in de situatie wanneer men ervan overtuigd is dat de jongere niet meer vrij gelaten mag worden, er binnen 24 uur geen plaats vrij is in een voorziening en de kans op een plaats wel bestaat wanneer de voorleiding tot na 24 uur uitgesteld wordt. Een andere reden is omdat het soms handig blijkt om het onderzoek meer grondig te kunnen uitvoeren. Men is het er alleszins over eens dat deze langere termijn amper gebruikt wordt in de praktijk. Zo blijkt ook uit de opgevraagde gegevens van de zeven politiezones die in dit onderzoek betrokken werden: in geen van de zones wordt de jongere meer dan 24 uur van zijn vrijheid beroofd.

2.2 Redenen beslissing tot overnachting

De hoofdreden waarom noodgedwongen overgegaan wordt tot een overnachting is beveiliging. Het gaat dan om beveiliging die nodig is voor ofwel de jongere ofwel de maatschappij. Het is aan het parket om hierin een beslissing te nemen. Er zijn situaties waarin jongeren volgens de respondenten gewoon niet aan hun lot overgelaten mogen worden, en zeker niet tijdens nachtelijke uren.

> *“Je kiest toch steeds voor het beschermingsbeginsel: je zal ze maar ’s nachts afzetten, een meisje van 15 jaar, op straat en stel dat ze verkracht wordt, dan is de wereld toch te klein?” - parketmagistraat*

Bij een MOF is het duidelijk: jongeren die ’s avonds of ’s nachts aangehouden worden en de volgende dag voorgeleid moeten worden, overnachten in de cel. Wanneer er nood is aan gesloten opvang in een gemeenschapsinstelling, en deze op dat moment niet beschikbaar is, is er volgens de respondenten de mogelijkheid om te wachten met de arrestatie. Door de arrestatietermijn van 48 uur pas later te laten starten, vergroot men de kansen om de jongere in een gemeenschapsinstelling geplaatst te krijgen. Indien de arrestatie reeds plaats vond en er op het moment van de voorleiding geen plaats voor handen was, wordt er soms bewust gewacht op nieuwe feiten om dan alsnog kans te maken op een plaats. De maatregel

die dan genomen wordt, is volgens de respondenten op dat moment niet steeds in verhouding met het feit dat dan gepleegd werd. Voor de jongeren komt dit zeer arbitrair over (zie later meer).

Daarnaast kwam er ook een aantal werkwijzen naar boven met de bedoeling om de jongere zo goed mogelijk te beschermen (lees: om ervoor te zorgen dat de jongere kans heeft op een opvangplaats), maar waarbij vragen gesteld kunnen worden bij de juridische rechtsgrond.

De meest gangbare is een VOS. Voor deze jongeren probeert men in eerste instantie een plaats te vinden binnen de context of via het crisismeldpunt. Wanneer die zoektocht onsuccesvol is, er pas de volgende dag plaats is of de zoektocht te lang duurt en men eventueel overweegt om de volgende dag over te gaan naar een hoogdringende VOS met voorleiding bij de jeugdrechter, is een overnachting onvermijdelijk.

Een andere werkwijze vindt plaats bij jongeren die reeds een plaats hebben binnen een instelling, maar deze ontvluchten en opnieuw gevat worden door de politie. Zij worden ook vastgehouden bij de politie in twee situaties: (1) wanneer er op dat moment geen plaats meer is in de instelling waar ze voordien verbleven en er opnieuw op zoek gegaan moet worden naar een plaats; (2) wanneer ze opgepikt worden op een moment dat de politie niet kan instaan voor de overdracht naar de instelling (wegens personeelstekort tijdens de nacht, eventueel in verhouding met de af te leggen afstand) en ook de instelling de jongere niet kan komen halen.

Tot slot kwam er nog een werkwijze naar boven in een focusgroep die betrekking heeft op jongeren die een risico op weglopen vertonen, terwijl ze de volgende dag voor de jeugdrechter moeten verschijnen. Wanneer er het aanvoelen is dat de jongere zou vluchten de avond voordien, wordt hij of zij alvast opgepikt uit de (open) voorziening en kan de overnachting onder toezicht van de politie gebeuren zodat de voorleiding zéker kan plaatsvinden. Een parketmagistraat in een focusgroep duidt op de noodzaak van deze werkwijze wanneer men zicht zou hebben op een meer geschikte plaats voor deze jongere na voorleiding. Gezien de afwezigheid van de rechtsgrond wordt deze praktijk vanuit het expertpanel in vraag gesteld. Tegelijkertijd geven deze deelnemers aan dat bij vermoeden van wegloopgedrag uit de eigen (thuis)context de avond voordien, het preventief uithalen van de jongere een praktijk is die zich eveneens voordoet.

2.3 Zoektocht naar een beschikbare plaats

2.3.1 Opvang voor zo ver mogelijk

Voor de voorleiding voor de jeugdrechter wordt er reeds door politie en parket, eventueel in samenwerking met het crisismeldpunt, gezocht naar een beschikbare plaats in de vrijwilligheid voor een jongere waarvan geoordeeld wordt dat er nood is aan opvang. In de fase van de voorleiding zullen ook de jeugdrechter en de consulenten van de sociale dienst jeugdrechtbank op zoek gaan naar een beschikbare plaats. De bekommernis wordt geuit dat iedereen uiteindelijk grotendeels in hetzelfde aanbod moeten zoeken. De gemeenschapsinstellingen zijn dan, mede gelet op hun opnameplicht, voor de jeugdrechter een bijkomende en laatste mogelijkheid. De zoektocht wordt vooral overheerst door een algemeen gevoel van schaarste aan plaatsen.

Zowel de voorzieningen als de afdelingen in psychiatrische ziekenhuizen die aanwezig waren in de focusgroepen geven aan dat ze doen wat ze kunnen binnen de middelen die hen gegeven zijn. Ze proberen naar eigen zeggen geen bedden vrij te laten staan, en indien er op dat moment nog iemand extra opgenomen moet worden, wordt het mogelijke gedaan om een bed bij te creëren. Dit kan door een isolatiekamer om te bouwen tot een tijdelijk bed of door intern jongeren te verschuiven wanneer het om

grotere voorzieningen gaat met verscheidene groepen of afdelingen. De bezetting van de beschikbare bedden is dus een dynamisch gegeven waarin geprobeerd wordt om alles maximaal te benutten.

> *"Je neemt dat erbij hé. Je krijgt soms de opmerking van je personeel 'Het is hier nog niet druk genoeg? En ze gaan er hier nog ene binnenduwen?' Maar dat doe je uit maatschappelijke noodzaak: die jongen heeft wel recht op de best mogelijke hulp." - private instelling*

In de expertpanels wordt opgemerkt dat het feit dat voorzieningen hun uiterste best doen versterkt kan zijn door de methodologie van het onderzoek. Het zouden net die voorzieningen kunnen zijn die hun uiterste best doen die ook deelnemen aan de focusgroepen; bovendien zouden de voorzieningen reden kunnen hebben om door de andere aanwezige actoren in de focusgroep niet in hun kaarten te laten kijken. In de praktijk merkt men immers op dat het vaak dezelfde voorzieningen zijn die tot het uiterste gaan, en er blijkbaar in slagen om samen met het personeel veel mogelijk te maken. Daarentegen merken ze ook op dat er vaker dan gewenst bedden vrij staan in voorzieningen omwille van het interne beleid (zie ook verder); instellingen zonder opnameplicht bepalen immers tot op bepaalde hoogte de eigen instroom.

Uit de focusgroepen komt het voorbeeld van een regeling tussen drie ziekenhuizen in Vlaams-Brabant om via een wachtdienst steeds ergens een bed ter beschikking te hebben. Doorgaans houden de ziekenhuizen niet graag standaard een bed vrij voor gedwongen opnames op het moment dat ze de aanvraag krijgen tot een reguliere opname en er misschien zelfs geen gedwongen opname komt.

> *"Een bed leeghouden omdat we denken dat er misschien iemand…, dat vind ik een lastige. Als je geen aanvragen hebt ok, maar als je aanvragen hebt en je weet dat er plaats is? Je moet het maar kunnen uitleggen van 'ja neen sorry, die moeten we leeg houden', met het risico op wat dan?" [uitspraak in kader van een aanvraag bij suïcide] - psychiatrisch ziekenhuis*

Tot slot geven de voorzieningen aan niet enkel zo dynamisch mogelijk om te springen met de beschikbare plaatsen, maar ook soms buiten hun mogelijkheden te gaan qua problematieken (doelgroepen). Dat is dan uiteraard met de nuance dat dit niet meer mag voorvallen dan dat de instelling aankan; ook hier heeft de voorziening de instroom tot op zekere hoogte zelf onder controle.

De ruimte om te beslissen over de instroom heeft volgens de expertpanels tot gevolg dat er een verschil is tussen de 'bezetting' en 'benutting' van een bed. Er zouden bedden zijn die officieel 'bezet' zijn, en dus niet vrij verklaard worden door de voorziening, maar in de praktijk niet noodzakelijk 'benut' is. In de psychiatrische afdelingen van de ziekenhuizen zou bezetting wel meer gelijk staan aan benutting. Er zijn altijd jongeren die in het weekend naar huis kunnen of meer ambulant begeleid worden dan residentieel, maar er moet wel rekening mee worden gehouden dat de jongere die ambulant begeleid wordt in geval van noodzaak residentieel opgenomen moet kunnen worden. De 'bezette' bedden die niet altijd benut zijn, zouden volgens de deelnemers aan de expertpanels wel meer efficiënt ingezet kunnen worden.

2.3.2 Redenen om niet op te vangen

Voorzieningen hebben heel wat mogelijkheden om dynamisch om te springen met de beschikbare plaatsen, maar geven aan dat er ook een grens is. In eerste instantie moeten ze aanvragen weigeren wanneer er eenvoudigweg géén plek meer te creëren valt. Ten tweede wordt steeds aangegeven dat jongeren waarvan ingeschat wordt dat ze de dynamiek van de leefgroep in gevaar zullen brengen, niet welkom zijn. Ze vrijwaren hierdoor de hulp de ze aan de andere jongeren kunnen bieden.

> *"Je kan zeggen van 'we gaan dat proberen!', maar je moet opletten met beginnen met iets wat je niet aankan: je doorbreekt en hypothekeert het traject van je andere jongeren. Met wat ben je dan*

bezig? Je hebt de één niet geholpen en je hebt er misschien drie die je terug naar af brengt." - private instelling

Ten derde is men weigerachtig ten opzichte van jongeren waarvan geweten is dat er een risico is op weglopen. Met deze jongeren is het doorlopen van een begeleidingstraject moeilijk omdat het steeds onderbroken wordt, wat zowel voor de voorziening als de politie belastend is. Na het weglopen start standaard een administratieve procedure op, de jongere wordt geseind en de jongere moet opnieuw opgespoord worden. Ten vierde zijn de instellingen weigerachtig ten opzichte van jongeren die buiten hun doelgroep vallen. Dat zijn vaak de meer complexe problematieken: jongeren die agressie vertonen en gewelddadig kunnen zijn naar de andere jongeren of begeleiding, laagbegaafd zijn, grensoverschrijdend gedrag vertonen, GES+/VAPH-jongeren, een combinatie kennen met drugs of jongeren die een gebrek hebben aan motivatie (dit wordt voornamelijk vernoemd als tegenindicatie voor opname in de psychiatrie). Ten vijfde zijn voorzieningen meer weigerachtig ten opzichte van jongeren die al meerdere verblijven in instellingen achter hen hebben liggen.

Verder zijn instellingen terughoudend om zomaar op alle vragen in te gaan gezien ze zelf ook graag de bestaande wachtlijst zouden afwerken. Dit wordt onmogelijk indien er steeds jongeren met een meer dringend profiel voorrang krijgen. De instellingen zijn ook terughoudend om een jongere op te nemen die in eerste instantie niet tot hun doelgroep behoort omdat ze weten dat ze er alleen voor staan op het moment dat de jongere bij hen opgenomen is en de begeleiding moeilijk zou lopen (zie ook verder). Een laatste reden volgens de voorzieningen om zich terughoudend op te stellen is het feit dat er meestal geen zicht is op een vlotte overgang naar vervolghulp en de instellingen al op voorhand aanvoelen dat de jongere langer dan voorzien opgevangen zal moeten blijven. Ze engageren zich voor de instroom, maar zijn vaak onzeker over de door- of uitstroom.

In de focusgroepen is er een algemene consensus dat een plaats voor een jongere pas gevonden wordt op het moment dat de problematiek ernstig of dringend genoeg is waardoor de principes van of bescherming door de voorziening opzij geschoven kunnen worden, maar ook niet té complex of zwaar waardoor ze de boot zeker afhouden.

"De kwalificatie werkt langs twee kanten: soms heb je een MOF nodig om iemand geplaatst te krijgen en soms is het feit dat het een MOF een belet om iemand geplaatst te krijgen." - parketmagistraat

Het is volgens de deelnemers van de focusgroepen vaak een kwestie van 'verkopen' van de jongere door de aanvrager aan de voorzieningen en hierbij de juiste gevoelige snaar raken bij de persoon die moet beslissen over de opname.

2.4 Beschikbare plaats gevonden

Wanneer uiteindelijk een plaats gevonden is waar de jongere opgevangen kan worden, is dit geen zekerheid op een verder vlekkeloos parcours. Ook op dat moment kunnen er nog situaties ontstaan waarbij opnieuw op zoek gegaan moet worden naar opvang. In de focusgroepen kwamen twee mogelijke scenario's naar boven die maken dat een gevonden plaats in gevaar dreigt te komen.

Een eerste mogelijk gevaar is het moment waarop de begeleiding moeilijk loopt of de situatie met een jongere onhoudbaar wordt binnen de leefgroep. Hierbij kan de veiligheid van het personeel of andere jongeren in het gedrang komen en kan het zijn dat de voorziening zeer acuut op zoek moet gaan naar een alternatief. Indien de organisatie voldoende groot is, kan men een interne oplossing zoeken bij een andere leefgroep of afdeling, en met andere woorden in een soort van interne time-out voorzien. Wanneer de

interne opties afwezig of uitgeput zijn, is men afhankelijk van een externe time-out in een andere private voorziening of de psychiatrie. Tijdens deze zoektocht zijn informele contacten van belang om de jongere succesvol ergens anders onder te brengen. In de focusgroepen wordt toegegeven dat ook hier inspelen op het gevoel en het principe van geven en nemen van belang is. Op het crisisnetwerk kan men op dat moment immers geen beroep doen, gezien de jongere in se beschikt over een opvangplaats. Verder kan een externe time-out via de jeugdrechter georganiseerd worden in een gemeenschapsinstelling.

Indien bovenstaande mogelijkheden geen uitweg bieden, zit er voor de voorziening vaak niet veel meer op dan uiteindelijk verder te roeien met de riemen die ze in huis hebben. Voorzieningen geven aan dat ze het gevoel hebben weinig ondersteuning te hebben van buitenaf in deze situaties en veelal op zichzelf aangewezen zijn. De voorziening neemt een risico, maar de samenleving zou dit mee moeten kunnen dragen. In de expertpanels wordt dit gevoel beaamd, alsook het feit dat deze wetenschap er mede voor zorgt dat er een terughoudendheid ontstaat om jongeren zomaar op te nemen, zoals eerder aangehaald.

Een tweede situatie die maakt dat de gevonden opvang niet vlekkeloos verloopt is in het geval van weglopers. Indien een jongere wegloopt moet dit na bepaalde tijd aangegeven worden bij de politie die op haar beurt de jongere opnieuw moet vatten. Dit maakt het niet alleen belastend voor een voorziening die moeilijk met de jongere een begeleidingstraject kan lopen, maar ook voor de politie. Op het moment dat de politie de jongere snel kan vatten en terugbrengen, is de opvang van de jongere meestal wel nog gewaarborgd in dezelfde instelling. Zeker bij de eerste keren dat de jongere wegloopt, wordt er door de politie kort op de bal gespeeld. Hoe vaker een bepaalde jongere wegloopt, hoe minder geneigd de politie is om steeds (de beperkte) politionele capaciteit te hypothekeren om deze terug op te sporen. Dit terwijl volgens een onderzoek in opdracht van Child Focus blijkt dat net de recidiverende weglopers (waarbij vaker een psychische of persoonlijke problematiek als oorzaak gevonden worden) minder vaak vanzelf terugkomen[156] en ze dus eigenlijk net om een meer actieve opsporing vragen. Uit het onderzoek blijkt tevens dat 25-30% van de jongeren in instellingen weglopen. Weglopers worden ook in de focusgroepen als in de expertpanels als enorm belastend voor het politionele systeem ervaren: de politie moet de jongeren opsporen, deze terugbrengen (intussen eventueel laten overnachten in de cel indien de jongere pas laat op de dag/in de nacht aangetroffen wordt en er onvoldoende personeel is om de jongere te vervoeren), om even later vaak het bericht te krijgen dat de jongere – wegens het open karakter van de instelling – opnieuw weggelopen is. De politie kent na een tijd deze jongeren, weet vaak ook waar ze zich bevinden, weet dat deze soms vanzelf terug naar de instelling willen, maar laat ze door andere prioriteiten binnen haar functie op een gecontroleerde manier lopen zolang ze geen gevaar vormen of zelf gevaar lopen. In het expertpanel wordt het voorbeeld gegeven dat in Brussel de politie zelfs niet meer de feitelijke mogelijkheid heeft om de jongeren op te sporen. Op het moment dat de jongere dan wel weer aangetroffen wordt en naar de instelling gebracht kan worden, is de plaats vaak reeds ingenomen en begint de zoektocht naar opvang weer van vooraf aan bij de politie die geen pasklare oplossing heeft.

"De politie krijgt de jongere cadeau als niemand anders nog weet waar ermee naartoe."
- parketmagistraat

156 G. VAN DE WATER en N. VETTENBURG, *Weglopen: weg ... van wat? Studie over het profiel en de ervaringen van weglopers in België*, Antwerpen, Maklu-Uitgevers, 2004, 194 p., childfocus.be/sites/default/files/manual_uploads/weglopen.pdf

2.5 Beschikbare plaats versus geschikte plaats

Afgaand op het voorgaande hebben alle actoren de handen vol met het zoeken naar een 'beschikbare' opvangplaats om de jongere te beschermen tegen zichzelf of anderen, of om de maatschappij te beschermen tegen de jongere. Dit terwijl ze de jongere eigenlijk graag terecht zouden zien komen op de meest 'geschikte' plaats.

> *"Je zoekt wel naar de meest geschikte plaats, maar dat traject naar die geschikte plaats… dat is wat anders, de weg daarnaartoe kan wel een aantal jaar duren. Probeer de jongere intussen maar gemotiveerd te houden." - consulent sociale dienst jeugdrechtbank*

> *"Het vraagstuk van de geschikte plaats durven we ons al niet meer stellen. Is er een plaats die beschikbaar is en zo ja, is die geschikt? Hopelijk wel." - parketmagistraat*

Er zijn volgens de data in de focusgroepen twee redenen te onderscheiden die maken dat jongeren niet (voldoende snel) op de meest geschikte plaats terecht komen.

Ten eerste zijn er situaties waarbij de respondenten het gevoel hebben dat de geschikte opvang eenvoudigweg *niet bestaat*. Dit geldt vooral voor de jongeren met het profiel dat eerder beschreven werd als reden voor de voorziening om de aanvraag tot opvang liever niet te aanvaarden. Er lijken zeer weinig voorzieningen over de juiste mogelijkheden te beschikken om zich te ontfermen over de doelgroep met die (combinatie aan) problemen. Deze jongeren vinden bijgevolg overal moeilijk een plaats. In de gesprekken komt bovendien sterk naar voor dat men bij die jongeren soms genoodzaakt is geduld uit te oefenen tot wanneer de situatie escaleert. Op dat moment worden beveiliging en een gedwongen parcours een optie en gaan er meer deuren open. De jongere kan dan onder andere terecht in een gemeenschapsinstelling. Ook dat is vaak niet de meest geschikte plaats, maar lijkt de enige oplossing om de jongere te beschermen tegen zichzelf, anderen of de maatschappij of om de maatschappij te beschermen tegen de jongere. In deze gevallen heeft men het gevoel dat men noodgedwongen moet kiezen voor beveiliging in plaats van begeleiding.

Ten tweede zijn er situaties waar *de geschikte opvang bestaat, maar ze bezet is*. Hier kan de jongere op de wachtlijst gezet worden. Deze kan oplopen tot maanden of zelfs jaren. De wachtlijsten voor geschikte plaatsen zijn er enerzijds omdat er capaciteitstekort is en anderzijds omdat er jongeren op de bestaande plaatsen 'geparkeerd' staan terwijl ook zij niet op de juiste plaats zitten. Om van de wachtlijst naar een plaats in de voorziening te geraken moet de jongere een speciale status verworven hebben. De 'gewone' jongeren op de wachtlijst mogen pas opgenomen worden wanneer de jongeren met deze speciale status verder geholpen zijn.[157] Voor voorzieningen betekent dit hier dan weer een beperking op hun eigen intakebeleid.

---

157 De aanvragen die voorrang krijgen op de 'gewone' wachtlijst zijn:
- Prior: Een geprioriteerde hulpvraag verschijnt bovenaan de instroomlijst van een voorziening, dit wordt beoordeeld door de Intersectorale Toegangspoort.
- Fase 2 en 3: wanneer beslist wordt dat er in een dossier niet tijdig de gepaste hulp komt, kan het een nog hogere prioritering krijgen, namelijk fase 2 en 3. Dan wordt een aantal voorzieningen en partners rond de tafel gezet door de Intersectorale toegangspoort om te zoeken naar een oplossing. Hoogdringende maatregelen van de jeugdrechter worden onmiddellijk 'fase 3'. Deze hebben voorrang op de 'priors'.
- VIST: een versnelde indicatiestelling crisis door het crisismeldpunt voor een crisisverblijf.
- Tijdelijke prior: aanvragen voor jongeren die een verder verblijf vragen via de Intersectorale Toegangspoort.

"Het is triest om te zeggen, maar als je op de wachtlijst staat, ben je eigenlijk je kans al kwijt." - private instelling

"Je komt op de wachtlijst en ik raad aan hoe meer toeters en bellen dat je hebt, hoe sneller dat je kan instromen." - private instelling

De respondenten hebben het gevoel dat de wachtlijsten de laatste jaren enkel maar gegroeid zijn. Verklaringen die hiervoor worden gegeven zijn dat sinds de integrale jeugdhulp er meer ingezet is op ambulante begeleiding waarvoor een aantal residentiële plaatsen zijn afgebouwd en dat de instroom stijgt terwijl de capaciteit dit niet volgt. De ontoegankelijkheid van de geschikte opvang heeft een aantal gevolgen die vernoemd werden in de gesprekken, deze worden hierna verder toegelicht.

2.6 Gevolgen ontoegankelijkheid 'geschikte' plaats

De ontoegankelijkheid van de geschikte opvang verhoogt de kans op situaties waarin er naar een noodoplossing gegrepen moet worden. Het effect is misschien minder rechtstreeks, maar de ontoegankelijkheid van de geschikte plaats lijkt naast het gebrek aan opvang een meer onderliggende voedingsbodem te zijn van de problematiek van jongeren die uit noodzaak op een ongewenste plaats terechtkomen. De ontoegankelijkheid van de geschikte opvang lijkt dus mede de 'celslapers' in de hand te werken. Vandaar dat dit in de resultaten enige aandacht behoeft.

Een minderjarige die niet op de juiste manier geholpen wordt, kan volgens de respondenten logischerwijze geen vooruitgang maken. Opvang is één aspect, maar een juiste begeleiding is cruciaal om de jongere te ondersteunen om een bepaalde situatie te kunnen overwinnen. Wanneer *opvang* volgens eerder beschreven stappen gevonden wordt, impliceert dit niet per sé dat de jongere ook de geschikte *begeleiding* kan ontvangen. Bij jongeren die niet op de geschikte manier geholpen worden, verhoogt ontegensprekelijk de kans op crisissen, en dit op korte termijn. Bij crisissen start telkens de zoektocht naar opvang zoals eerder beschreven, met opnieuw op verschillende momenten de kans op een overnachting in de cel of opname in een psychiatrische afdeling voor volwassenen. Deze crisissen door gebrek aan geschikte opvang belasten het systeem volgens de respondenten enorm. Het systeem geraakt overbelast door het steeds weer opnieuw moeten blussen van brandjes zonder dat het probleem ten gronde aangepakt wordt.

"Hoe meer wachtlijsten je hebt, hoe meer crisissen je zal krijgen en hoe meer het soort problemen voor hetgeen dat we nu hier [focusgroep binnen onderzoek naar celslapers] zitten." - parketmagistraat

De nuance moet gemaakt worden dat er heel wat jongeren wél verder geholpen kunnen worden, maar er is een kleiner deel jongeren waar heel wat energie naartoe gaat zonder dat men het gevoel heeft veel te bereiken.

Jongeren die van crisis naar crisis gaan bij gebrek aan de geschikte opvang mét de nodige begeleiding, bouwen een aaneenschakeling van voorzieningen op en dit vaak zonder succeservaring. De jongere verliest op die manier kansen in de hulpverlening: eerder werd immers aangegeven dat voorzieningen meer weigerachtig staan ten opzichte van jongeren die al verbleven in een aantal voorzieningen. Een verleden van crisissen en opvangplaatsen verkleint de kansen van de jongeren om opgevangen en vergroot de kans dat er uit nood beslist moet worden om de jongere op te vangen in een cel of volwassenenpsychiatrie.

Het behoeft geen betoog dat een jongere die van voorziening naar voorziening verhuist en geen geschikte begeleiding ontvangt, een steeds meer complexe problematiek ontwikkelt. Daarenboven verliest de

jongere zijn vertrouwen in de hulpverlening waardoor de motivatie daalt. Ook dit maakt de zoektocht naar (geschikte) opvang niet makkelijker. Een jeugdrechter benoemt dit sprekend als "*crisisnetwerkschade*" en in de focusgroepen is men het erover eens dat het pijnlijk is aan te zien hoe de jongere schade oploopt door het disfunctioneren van het systeem.

> *"Wanneer je het probleem gedetecteerd hebt kom je op een wachtlijst en ben je een jaar aan het wachten. Ondertussen groeit en groeit en groeit dat en tegen dat je plaats hebt, is de boel vaak al verloren." - consulent sociale dienst jeugdrechtbank*

Contradictorisch, maar werkelijkheid: de deelnemers aan de focusgroepen geven toe dat ze soms geduld moeten uitoefenen tot een problematiek dermate ernstig wordt, dat er een aantal bijkomende mogelijkheden aan maatregelen ter beschikking komen. Alles is afhankelijk van het 'ticketje' waarover de jongere beschikt om toegang te krijgen tot bepaalde hulp.

> *"We hebben nu een jongere in de psychiatrie die echt gebaat zou zijn met een opname bij [X], maar ja, hij heeft geen ticketje, dus doen we maar verder." - psychiatrisch ziekenhuis*

Er wordt opgemerkt dat men soms een uitweg ziet in het afwachten tot het moment dat een dossier omgevormd kan worden tot een jeugdrechtbankdossier, maar de jeugdrechters geven op hun beurt meteen aan dat ook dat niet de ultieme oplossing is. Eerder bleek reeds dat zij in dezelfde *pool* aan opvangplaatsen zoeken en dus ook zij afhankelijk zijn van wachtlijsten. Zelfs wanneer er gekozen wordt voor een opname in een gemeenschapsinstelling, gaan de jeugdrechters eerst na of er een plek vrij is. Indien niet, moeten ze een andere oplossing zoeken. Ze kunnen hierdoor geen beslissing nemen die naar hun gevoel de meest geschikte oplossing is, en zijn eveneens beperkt door de beperkingen van het systeem en aanbod.

> *"Ik maak meer en meer beschikkingen en vonnissen waar ik expliciet zeg dat het een totaal inadequate maatregel is, maar dat de jeugdrechter zich gebonden voelt door de regels van de Vlaamse overheid en dat we niet anders kunnen dan een inadequate maatregel nemen." - jeugdrechter*

Een uitspraak van een politie-inspecteur die aanvoelt dat de jongere door ongeschikte maatregelen steeds terug tot bij de politie komt, luidt als volgt:

> *"Ik heb soms de indruk dat we op een klavier spelen en dat klavier krimpt altijd maar tot je bij de jeugdrechter komt en die nog drie toetsen heeft en moet zeggen van 'ik kan niet anders, ik ga deze nemen'." - politie*

Jeugdrechters hebben een moeilijke positie. Zij moéten op een bepaald moment een beslissing nemen en volgens de voorzieningen komt de goede verstandhouding met de aanbodzijde die hen vaak niet kan bieden wat ze op dat moment nodig hebben, in gevaar.

Daarenboven geeft een jeugdrechter aan dat niet enkel het aanbod bepalend is voor de mogelijkheden voor hen om een geschikte plaats toe te wijzen: de wetgeving zelf staat dit soms in de weg. De meest geschikte maategel in de ogen van de jeugdrechter behoort niet altijd tot de mogelijkheden waaruit ze kunnen kiezen. Concreet wordt hier gedacht aan situaties waar een gesloten opvang gewenst is, maar dat er (in VOS-zaken) eerst andere maatregelen uitgesproken geweest moeten zijn vooraleer gesloten opvang een optie wordt. De onmogelijkheid om meteen de geschikte maatregel op te leggen laat de schade aan de jongere intussen ongewild oplopen.

"We hebben daar ook een beetje de wetgeving tegen ons he, we moeten al plaatsingen geprobeerd hebben vooraleer we bv. naar een gesloten plaats kunnen. Een kind dat in het prostitutiemilieu zit en dat we eindelijk gevonden hebben, maar ze is nog nooit geplaatst geweest? Dan kunnen we niet naar een gesloten instelling." - jeugdrechter

Men lijkt soms genoodzaakt om de situatie ten koste van het kind eerst te laten ontsporen vooraleer bepaalde zwaardere opties een mogelijkheid worden. Niet enkel ten koste van het kind (en later de maatschappij), maar uiteraard ook ten koste van de energie van alle actoren die het kind proberen te beschermen. Intussen verhoogt de kans op een minder geschikte oplossing in noodsituaties.

"De meest snelle manier om een minderjarige op een relatief geschikte plaats of in een reguliere plaats te krijgen is het extreem zwaar in crisis laten gaan, waardoor dat alle noodmechanismen in gang komen en waardoor dat je dan een plaats hebt op relatief korte termijn. Maar dat kan niet de bedoeling zijn." - consulent sociale dienst jeugdrechtbank

2.7 Gevolgen van huidige werking

2.7.1 Impact actoren

De sector wordt omschreven als zwaar door het weekend- en nachtwerk, het werken met kinderen, het werken met agressie en de confrontatie met jongeren die in moeilijke of gevaarlijke situaties verkeren waarvoor men soms te weinig kan betekenen. Toch doen alle actoren van politie, parket, sociale dienst jeugdrechtbank, jeugdrechters tot de begeleiding hun uiterste best om de jongere zo goed mogelijk te beschermen binnen de mogelijkheden die voorhanden zijn. Dit terwijl het zeer frustrerend is te zien dat jongeren vaak losgelaten moet worden zonder dat er verbetering in zicht is voor hen. Deze werk-omstandigheden hebben volgens de respondenten als gevolg dat er veel personeelsverloop is in de sector en er wel wat burn-outs zijn. Een gevoel van structureel personeelstekort werkt dit verder in de hand. Een neveneffect daarvan is opnieuw dat vooral binnen voorzieningen men liever het personeel niet te veel belast en dus weigerachtiger zal staan ten opzichte van het opnemen van moeilijkere dossiers.

"Out of the box denken helpt om een systeem op te bouwen rond een jongere, maar om dat te kunnen doen moet je de ruimte hebben in je voorziening en in tijden van schaarste gaat iedereen een beetje terugplooien en toch wat afbakenen om zijn personeel te beschermen". - crisismeldpunt

2.7.2 Impact jongere

Doorheen de focusgroepen valt vaak de bezorgdheid op dat de jongere het slachtoffer is van het systeem dat niet goed loopt en de respondenten nemen de jongeren het dan ook niet kwalijk dat ze verder verglijden in een problematische situatie.

"En dan verschieten ze ervan dat die jongeren agressief worden. Hoe zou je zelf niet agressief worden in dit systeem? Dan zijn ze nog braaf." - parketmagistraat

"De jongere hoort overal dat hij het niet goed doet, is nergens welkom, moet maanden tot jaren wachten op hulp en intussen moet hij maar braaf zijn." - parketmagistraat

De manier waarop het systeem om de jongeren te beschermen werkt heeft als gevolg dat de jongere in een aantal situaties kan belanden die voor hem of haar zeer onrechtvaardig kunnen overkomen. Volgens de respondenten is dit nefast voor het geloof in een rechtvaardige maatschappij, met als gevolg dat de jongere het nut niet meer inziet om 'braaf' te zijn.

Een eerste situatie die dit als gevolg heeft is de volgende. De wachtlijsten hebben tot gevolg dat een jongere tijdens het wachten reeds terug op het rechte pad terecht gekomen kan zijn en na enkele maanden plots moet instromen in een instelling. Voor de jongere komt dat op dat moment over als een onterechte straf. De grens tussen bescherming en bestraffing vervaagt in de ogen van de jongere.

Hetzelfde gevoel overvalt de minderjarige in een tweede situatie op het moment dat hij of zij eerder een aantal keer vrijgelaten werd om de achterliggende reden dat er geen plaats gevonden werd op dat moment, maar dan voor een kleiner feit wél opgenomen wordt in een instelling. Op dat moment bleek er toevallig plaats.

Het systeem zorgt er volgens de deelnemers aan de focusgroepen voor dat de jongere net het omgekeerde kan overkomen van wat hij of zij nodig heeft.

De jongeren met complexe problemen hebben vaak in hun context geen structuur of sterke sociale banden. In het systeem dat de jongere moet ondersteunen komt hij of zij opnieuw in contact met heel wat actoren waarbij er binnen die actoren ook nog eens personeelswissels en vervangingen zijn. Dit is opnieuw een ingrijpende situatie terwijl de jongere eigenlijk vaak nood heeft aan rust, hechting, een vertrouwens-persoon en veiligheid.

Door gebrek aan de geschikte opvang kan de jongere in een gedwongen parcours terecht komen terwijl dat niet per se de beste oplossing is. Op korte termijn is het doel beveiliging, maar de jongere geraakt hierdoor meer in de problemen: de minderjarige komt in een milieu terecht met slechte *peers*, draagt de rest van het leven de stempel van een 'instellingskind', krijgt een afkeer van de hulpverlening waardoor een natraject in de vrijwilligheid vrijwel uitgesloten is …

"Eens je er in zit, kom je er zelden beter uit." - jeugdrechter

Door schaarste en gebrek aan middelen valt er geen traject op maat te creëren. Op het moment dat de jongere in het systeem terecht komt zijn er gesprekken met de advocaat, ouders, jeugdrechter en kan er een zekere motivatie bij de jongere ontstaan. Tegen dat de wachtlijst een opname toelaat, is de motivatie volgens de respondenten echter alweer ver te zoeken. In principe moet er kort op de bal gespeeld kunnen worden om te beantwoorden aan de actuele vraag van de situatie. Bij complexe problemen moet iedere situatie individueel bekeken kunnen worden en volgens een parketmagistraat is dat net wat het systeem niet toelaat:

"Als je iets niet in werkprocessen kan steken, is het onze sector, want ieder kind heeft zijn eigen oplossing nodig. Het zou maatwerk moeten zijn, terwijl we bezig zijn met confectiekledij." - parketmagistraat

3 (Samen)werking versterken

Tijdens de gevoerde gesprekken was er aandacht voor zaken die de (samen)werking zouden kunnen versterken met het oog op een betere bescherming voor deze jongeren in crisissituaties. De belangrijkste obstakels, uitdagingen en ruimte voor verbetering worden vanuit de inzichten uit praktijk hieronder verder beschreven.

Overnachtingen in de cel of volwassenenpsychiatrie kunnen volgens de respondenten soms het gevolg zijn van een gebrek aan kennis over crisissituaties of gebrek aan kennis over het specifieke dossier waarin een beslissing genomen moet worden. Eigen aan crisissituaties is dat deze vaak voorvallen buiten de kantooruren. Op dat moment zijn er in kleinere politiezones of arrondissementen een inspecteur van de

politie van de interventieploeg (zonder specifieke kennis over minderjarigen) of parketmagistraat van wacht aanwezig die een beslissing moet nemen in het dossier. De reflex in een crisissituatie neigt vaak eerder naar beveiliging in plaats van het risico lopen dat er iets erger voorvalt. Betere ondersteuning van de personen die beslissingen moeten nemen over het al dan niet bijhouden van de jongere kan een aantal overnachtingen vermijden. Heel concreet wordt het voorbeeld gegeven in een focusgroep dat bepaalde politiezones, zeker buiten de kantooruren, te weinig kennis hebben over de mogelijkheid om het crisismeldpunt in te schakelen wanneer ze een oplossing zoeken voor een jongere. Vanuit de expertpanels wordt de suggestie gedaan om de personen die beslissen over de opvang van een jongere niet enkel beter op te leiden, maar zelfs te laten bijstaan door iemand die hen hierin kan ondersteunen met kennis van zaken. Hier ging het specifiek om het voorstel om de jeugdrechter te laten bijstaan door iemand die mee kan beslissen over de noodzaak tot psychiatrische opvang.

Bij uitbreiding is er nood aan een pijler binnen de politie die zich specialiseert in jeugd. Momenteel is dit niet in alle politiezones het geval, gezien iedere korpschef zijn eigen team organiseert en dit niet steeds als prioriteit ziet. Vooral in de kleinere politiezones ontbreekt deze gebundelde kennis in een team. Moest deze prioriteit van overheidswege aangemoedigd worden, zou dit wel meer ingang kunnen vinden waardoor onnodige opsluitingen vermeden kunnen worden.

Verschillende respondenten kaarten het probleem aan dat het aantal werkelijk beschikbare plaatsen tijdens de zoektocht naar opvang niet transparant is. Eerder werd duidelijk dat voorzieningen redelijk autonoom kunnen bepalen wanneer ze een plaats vrij verklaren. Daarnaast zijn er volgens de expertpanels residentiële plaatsen die op een aantal momenten omgezet worden in een ambulante werking, waardoor er theoretisch minder bedden vrij zijn dan dat dit in de praktijk het geval is (de betrokken voorzieningen moeten wel de ambulante jongeren steeds kunnen opvangen wanneer dit nodig blijkt). Volgens de respondenten zou de zoektocht naar een plaats alleszins efficiënter kunnen verlopen wanneer het aanbod meer transparant zou zijn. Advocaten geven aan dat wanneer zij ook een zicht zouden hebben op de beschikbare plaatsen, zij meer zouden kunnen aansturen op de minst ingrijpende oplossing en deze ook beter zouden kunnen kaderen naar de jongere toe. Naast de advocaten kaarten ook de consulenten van de sociale dienst jeugdrechtbank dit probleem aan: bij een zoektocht naar een plaats in de private instellingen moeten zij heel wat instellingen afbellen om na te gaan waar er plaats is. Dit is het resultaat van het feit dat de instellingen de inzetbaarheid van hun plaatsen zelf bepalen en er vaak onderhandelruimte blijkt om de jongere toch nog op een plaats te krijgen. Sinds de toegangspoort en interCAP[158] is het belang van informele contacten afgenomen, maar om echt iets verwezenlijkt te krijgen, geeft men toe informeel nog steeds het verschil te kunnen maken. Het belang van deze informele contacten verschilde van focusgroep tot focusgroep van “héél belangrijk” tot “tegenwoordig minder belangrijk”. Alleszins kost de zoektocht door de niet-transparantie, formeel of informeel, voor iedereen tijd en energie.

Wanneer letterlijk gevraagd wordt wat de oplossing van de problematiek ‘celslapers’ zou zijn, wordt er in iedere focusgroep volmondig geantwoord dat er meer capaciteit moet zijn. Een parketmagistraat deelt het inzicht dat de maatschappij over de jaren heen steeds meer wenst in te grijpen in situaties, maar dat de capaciteit deze evolutie niet volgt. Naast een algemene uitbreiding van capaciteit denkt men meer specifiek aan capaciteit tijdens het weekend, meer besloten (crisis)plaatsen, meer plaatsen in de psychiatrie en meer plaatsen voor complexe problematieken. Wat betreft de besloten plaatsen is vooral de politie vragende partij: zij verliezen veel capaciteit aan het opsporen en terugbrengen van weglopers die de dag nadien opnieuw de open instelling buiten stappen. In de expertpanels wordt de bedenking gemaakt dat meer

158 Systeem voor elektronische aanmelding van jongeren bij de gemeenschapsinstellingen.

capaciteit voor de jongeren met complexe problematieken niet per se de oplossing is. Men zou meer moeten evolueren naar een meer doorgedreven samenwerking en het gebruik van netwerken om tussen elkaar te schakelen wat betreft expertises.

De actoren in de focusgroepen geven aan dat er capaciteit zou moeten bestaan voor jongeren die zelf niet meteen een psychiatrische hulpvraag hebben, maar deze wel zouden kunnen gebruiken. De actoren uit de psychiatrie beklemtonen het belang van de motivatie van een cliënt. Door het gewoon opvangen van een jongere zonder motivatie kan er geen waardevolle begeleiding opgestart worden. Wel moet de nuance gemaakt worden dat er meestal geen eigen motivatie is, en deze vaak enkel aanwezig is in de context van de jongere. Belangrijker is dat er geen actief verzet is; passief verzet kan overwonnen worden. In de expertpanels stelt men een tussenoplossing voor waarbij er middelen nodig zijn bij de K-diensten om mensen outreachend naar de instellingen te laten gaan om een motivationeel traject aan te gaan met de jongeren. Zo kan op termijn bereikt worden dat de jongere zelf vragende partij is voor psychiatrische hulp. Voorlopig is daar geen ruimte voor. Een jongere hiervoor rechtstreeks in de psychiatrie plaatsen kan alleszins een omgekeerd effect hebben.

In de focusgroepen gaan er stemmen op om de plaatsen voor crisisopvang op een andere manier te organiseren.

Ten eerste is er nood aan een plaats waar de jongere even tot rust kan komen terwijl er gezocht wordt naar een geschikte plaats of indicatiestelling en van waaruit een vlotte doorstroom gerealiseerd zou kunnen worden. Een plek om tot rust te komen voor bijvoorbeeld twaalf uur zou voor de jongere in veel gevallen de crisis al doen afvlakken of verdwijnen. Deze nood komt vooral vanuit de psychiatrie vóór de beslissing tot gedwongen opname, maar zou volgens de deelnemers in iedere crisissituatie een goede aanpak zijn. In die zin is een rustmoment in de cel goed, maar de deelnemers zien de cel niet als ideale locatie voor deze rust. De meningen over de concrete uitwerking zijn verdeeld. Enerzijds zou er specifiek een buffercapaciteit binnen de instellingen voorzien kunnen worden voor dit eerste moment van opvang. Anderzijds zou dit buiten de reguliere opvang gerealiseerd moeten worden zodat deze ontlast wordt en zij zich meer zou kunnen concentreren op de begeleiding van jongeren. In de expertpanels wordt de idee waarbij er een duidelijker onderscheid bestaat tussen begeleiding en verblijf gesteund. Zo zouden er plaatsen moeten zijn waar de jongere tot rust kan komen en verblijven waarbij er intussen uitgekeken kan worden naar een goed begeleidingstraject, en daarnaast plaatsen waar er met de jongere daadwerkelijk aan de slag gegaan kan worden.

Ten tweede zouden deze crisisplaatsen transparant beschikbaar moeten zijn zodat het rondbellen en onderhandelen over een plaats niet meer nodig is. Dit doet zich vooral voor op het moment dat het crisismeldpunt niet meteen een oplossing kan vinden, of wanneer de instelling de jongere opgevangen heeft maar tijdelijk een andere oplossing zoekt.

Ten derde zou er een soort crisisopvang moeten bestaan voor de jongeren die geen opvang vinden via het bestaande crisisnetwerk. Hieronder vallen vooral de meer complexe problematieken en jongeren die een MOF-kwalificatie hebben.

Volgens de deelnemers aan de focusgroepen moet worden vermeden dat de jongere bij iedere crisis binnen een instelling uit de setting gehaald wordt om daarna weer opgenomen te worden. Uit de eerdere resultaten blijkt dat voorzieningen na uitputting van de interne doorschuifmogelijkheden op zoek moeten gaan naar externe oplossingen mits eventueel informele contacten, maar er uiteindelijk vaak alleen voor staan. Voor de jongere is een externe time-out of overplaatsing steeds een afwijzing en een breuk in de hulpverlening. Voor de instellingen heeft dit als gevolg dat ze minder geneigd zijn om jongeren met

moeilijkere dossiers op te vangen. Instellingen zouden zelf intern over meer handvatten moeten beschikken om meer flexibel om te gaan met crisissen. Enerzijds kan uitbreiding en opleiding van het personeel hiertoe bijdragen, anderzijds geven ze aan dat het inroepen van externe psychiatrische hulp op korte termijn, zonder dat de jongere de instelling hiervoor moet verlaten, moet worden vergemakkelijkt. In de focusgroep in Limburg wordt er gesproken over de mobiele *care teams* van Ligant[159] die zorgtrajecten ambulant mee kunnen bewaken, wat als een meerwaarde wordt ervaren. Ook in de expertpanels wordt dit idee gesteund, zeker de versterking van begeleidingsteams in geval van crisis en agressie.

Meer algemeen zijn volgens de expertpanels en de focusgroepen de voorzieningen vragende partij voor meer samenwerking tussen voorzieningen wat betreft complexere doelgroepen. Wanneer een jongere binnen de voorziening geplaatst is, hebben ze het gevoel er verder alleen voor te staan. Niet iedere voorziening kan de perfecte mix van expertise in huis hebben. Men zou graag sneller kunnen schakelen tussen een aantal vaste voorzieningen die zich mee engageren tot de begeleiding voor een jongere en dus een beroep doen op externe expertise voor een bepaalde problematiek. Deze signalen worden vooral opgevangen met betrekking tot psychiatrie: ambulante GGZ met outreachende teams die de begeleiding in een voorziening zouden kunnen versterken zouden een meerwaarde kunnen bieden.

Een andere vorm van samenwerking die momenteel gemist wordt, is deze van actoren die beslissingen nemen omtrent de jongeren. Een samenwerking tussen de politie, parket, jeugdrechtbank en hulpverleners op het gebied van beslissingen over cruciale ingrepen op het traject van een jongere, zou kunnen zorgen voor een meer gedragen of gedeelde verantwoordelijkheid omtrent een traject zodat iedereen naar hetzelfde doel toe werkt.

Er worden ook enkele wensen geuit omtrent de huidige time-out regeling. Per instelling zijn er een aantal vaste instroomdagen, terwijl een crisis volgens de respondenten geen vaste momenten kent. De mogelijkheden om in te stromen zouden herbekeken moeten worden. Idealiter kan een time-out worden ingeschakeld op het moment dat aangevoeld wordt dat het tijd wordt om de jongere even uit de groep te halen. Daarenboven wordt vermeld dat voor sommige jongeren een één-op-één time-out ongetwijfeld het verschil zou kunnen maken voor een jongere, maar dat dit aanbod in de praktijk te beperkt is.

Een nood die aangegeven wordt vanuit de psychiatrie in de expertpanels en niet ter sprake kwam in de focusgroepen, is de wens om ook de jongeren boven de 15 jaar uit de volwassenenpsychiatrie te houden. Er zou eigenlijk een aparte regeling moeten zijn voor *alle* minderjarigen wat betreft een opname in de kinderafdeling in een psychiatrisch ziekenhuis, en niet enkel tot 15 jaar.

Afsluitend kan worden vermeld dat zowel in de focusgroepen als in de expertpanels de oplossing vaak gezocht wordt in een meer effectieve hulp vóóraleer jongeren in een traject terecht komen waar opvang zich onvermijdelijk opdringt. Er zijn mogelijkheden om de jongere te beschermen tegen die crisis waardoor de zoektocht naar opvang start, maar die buiten het onderzoek vallen. De bezorgdheid over een totaalsysteem dat er niet in slaagt om deze (en volgende) generaties te beschermen tegen meer ernstige problemen, is alleszins groot.

> *"In het begin heb je een jonger waarvan de rugzak nog hanteerbaar is, maar naarmate ze volwassen worden is die rugzak niet meer hanteerbaar. En die jongeren van nu brengen op hun beurt andere kinderen groot. Wat we nu verspelen… dat gaat over generaties." - politie*

159 Limburgs netwerk geestelijke gezondheid voor kinderen en jongeren: www.ligant.be.

4 Conclusie

De (samen)werking van actoren om een jongere met complexe problematieken te beschermen wordt gekenmerkt door grenzen waarop de actoren stoten. De nood aan opvang wordt meestal in eerste instantie aangevoeld door de politie die met de jongere in een crisissituatie in contact komt. Na uitputting van de mogelijkheden tot overnachting in de thuiscontext en eventueel via het crisismeldpunt, staat de politie met de rug tegen de muur. Wanneer dit zich afspeelt in de vooravond of nacht is instroom in een voorziening moeilijk. Daarenboven wordt buiten de kantooruren het oordeel over de noodzaak tot 'beveiliging' door personen geveld die eventueel minder expertise hebben met betrekking tot minderjarigen. Een overnachting in de cel of een gedwongen opname in de psychiatrie is op dat moment een laatste redmiddel.

Wanneer er naar opvang gezocht wordt bij voorzieningen, engageren deze laatsten zich om binnen hun beschikbare capaciteit te zoeken hoe ze mits een extra inspanning de jongeren kunnen helpen, maar zij geven aan dat er een grens bestaat. Ingaan op de vraag tot opname wordt door een aantal zaken belemmerd, namelijk indien de voorziening inschat dat de jongere de dynamiek in de leefgroep in gevaar zal brengen, er een risico is op weglopen, de jongere agressie vertoont, de jongere reeds in veel instellingen verbleef, de jongere geen motivatie vertoont en/of de voorziening inschat dat ze geen begeleiding kan geven, zoals bij laagbegaafde jongeren, jongeren die grensoverschrijdend gedrag vertonen, GES+/VAPH-jongeren en jongeren die een combinatie kennen met drugs. Voorzieningen zitten met wachtlijsten die ze niet weggewerkt krijgen en willen vermijden dat ze zich voor de instroom engageren, maar aan hun lot overgelaten worden voor de door- of uitstroom van deze jongeren. Ook bij problemen/crisissen voelen ze zich alleen staan: wanneer de interne opties afwezig of uitgeput zijn, is men afhankelijk van een externe time-out of de *goodwill* van een andere organisatie om de jongere (even) op te nemen. Deze potentiële redder in nood houdt echter om dezelfde redenen graag controle over de instroom.

Deze problematiek betreft misschien slechts een klein deel van de jongeren, maar het zijn die jongeren waarbij de nood aan hulp onbeantwoord blijft en de problematieken bijgevolg erger worden, die naderhand nergens meer terecht kunnen. Jongeren bouwen doorheen hun traject in het systeem net die eigenschappen op die maken dat ze minder welkom zijn bij voorzieningen. Het is pas wanneer hun problematiek zodanig complex is dat er mechanismen in werking worden gezet en ultieme maatregelen worden genomen opdat de jongere uiteindelijk toch beschermd kan worden. De jongere is daardoor echter onnodig vergleden in het systeem: de gepaste begeleiding wordt op dat moment ondergeschikt aan bescherming.

De problematiek van het weglopen verdient een aparte vermelding. De wegloopproblematiek belast het systeem en maakt dat deze jongeren op verschillende momenten het gevaar lopen om te overnachten in de cel (op voorhand uit de instelling gehaald worden wanneer ze voorgeleid moeten worden de volgende dag, op voorhand uit de gezinscontext gehaald worden om onder toezicht de nacht door te brengen, op het moment van het opnieuw vatten hun plaats in de instelling kwijt zijn …).

Jongeren die in de cel of een afdeling voor volwassenen terecht komen, zijn meestal geen onbekenden voor het systeem. Dit zijn jongeren waarbij initieel nood was aan bescherming van zichzelf of de maatschappij en de betrokken actoren op een bepaald moment op hun grenzen stoten en op zoek moeten naar een alternatief dat niet steeds voor handen is. Hierdoor belanden ze in een neerwaartse spiraal en wachten de actoren noodgedwongen totdat de uiterste beschermingsmechanismen in actie treden. Om deze neerwaartse spiraal, inclusief het steeds hogere gevaar op het terecht komen op een plaats die niet geschikt is voor hen, te doorbreken, kan er een aantal aanbevelingen geformuleerd worden die verder na de algemene conclusie toegelicht zullen worden.

Hoofdstuk 6
Algemene conclusie

1 Inleiding

De bescherming van het kind heeft de laatste decennia aan belang gewonnen in de samenleving. Contradictorisch genoeg wordt deze samenleving net dóór het ingrijpen van de samenleving geconfronteerd met onrustwekkende situaties waarin kinderen belanden die eigenlijk nood hebben aan bescherming. Dit onderzoek ontstond vanuit een bezorgdheid omtrent minderjarigen die overnachten in een politiecel of via gedwongen opname worden opgenomen in de volwassenenpsychiatrie.

Een overnachting in de politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen kan weinig bijdragen tot de noden en behoeften van jongeren met een complexe problematiek. Integendeel, de omgeving is niet aangepast aan kwetsbare kinderen en kan zelfs een negatieve impact op hen hebben. De overheid wil met dit onderzoek een aanzet geven om deze situaties te voorkomen en dus de aanpak ervan in Vlaanderen te versterken.

Het onderzoek heeft ter verkenning het wettelijk kader in kaart gebracht waarin vrijheidsberovingen van minderjarigen kunnen plaatsvinden, daarna werd de aard en de omvang van de problematiek onderzocht, om vervolgens na te gaan hoe de praktijk momenteel met deze problematiek omgaat en hoe deze situaties in de toekomst voorkomen kunnen worden. Binnen dit onderzoek werden de wettelijke kaders bestudeerd en verduidelijkt met rechtspraak en andere literatuur. Voor de aard en omvang werd gezocht naar politionele data en werd de databank met Minimalistische Psychiatrische Gegevens van de psychiatrische ziekenhuizen bestudeerd. Om de huidige (samen)werking van de actoren die gericht is op de bescherming van de jongere te begrijpen, werd er in iedere provincie een focusgroep georganiseerd met professionele actoren waaronder de politie, parket, jeugdrechters, advocaten, crisismeldpunt, sociale dienst jeugdrecht-bank, private voorzieningen, psychiatrische ziekenhuizen …, waarbij er eveneens gevraagd werd naar mogelijke verbeteringen. Deze resultaten werden met opnieuw actoren uit verschillende hoeken besproken in twee expertpanels. De resultaten worden hier nogmaals kort weergegeven, alsook een aantal aanbevelingen die hieruit volgen.

2 Wettelijk kader

Uit de verkenning van het wettelijk kader blijkt dat sommige regelingen specifiek betrekking hebben op minderjarigen, terwijl andere regelingen algemeen gelden voor alle personen, waaronder minderjarigen. Er is één specifieke situatie waarin geen rechtsgrond voor vrijheidsberoving bestaat, namelijk de fase vóór de voorleiding bij de jeugdrechter van VOS-jongeren. Door middel van input van de professionele actoren via de focusgroepen blijkt dat er nog een aantal situaties voorvallen in de praktijk waarbij er geen rechtsgrond voor handen is. Dit doet zich vooral voor in situaties waar men het gevaar op weglopen hoog inschat.

Aanvullend op het wettelijk kader werden de plaatsen in de praktijk waar jongeren van hun vrijheid beroofd konden worden, in kaart gebracht. Het is immers pas wanneer er nood is aan een vrijheidsberovende maatregel, maar de plaats niet voor handen is om deze uit te voeren, dat er een alternatief gezocht moet worden om de jongere of de maatschappij te beveiligen. Op dat moment loopt de jongere gevaar om op

een plaats terecht te komen die niet geschikt is. Het landschap voor 'noodplaatsingen' is niet enkel zeer breed, maar ook voortdurend in beweging en niet transparant. Er kan bijgevolg wel een kader weergegeven worden, maar niet in kaart gebracht worden in welke mate er een gebrek zou zijn aan reguliere plaatsen waardoor de jongeren uit noodzaak terecht komen in een politiecel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen voor een overnachting. Het gebrek aan transparantie wordt in de focusgroepen bevestigd: voorzieningen bepalen veelal zelf hoe dynamisch ze omgaan met (beschikbare) plaatsen en zoeken vooral een oplossing op het moment dat er een noodplaatsing moet gebeuren. Uit de focusgroepen komt wel duidelijk naar voor dat er een schaarste ervaren wordt van plaatsen om jongeren op cruciale momenten te beschermen. Daarnaast blijkt dat een gedwongen opname enkel kan in ziekenhuizen die erkend zijn om volwassenen gedwongen op te nemen. Hierdoor vallen een aantal ziekenhuizen met enkel kinderafdelingen – die met andere woorden de juiste expertise in huis hebben voor kinderen – buiten deze erkenning.

3 Aard en omvang

Het blijkt niet mogelijk te zijn de omvang van het probleem celslapers heel precies in kaart te brengen. Na de vaststelling dat de gegevens van overnachtingen in de cel niet nationaal ter beschikking waren, werd via een bevraging nagegaan in welke Vlaamse politiezones jongeren mogelijks konden overnachten. Verschillende politiezones beschikken niet over de infrastructuur of personeelsmiddelen om in een overnachting te voorzien en moeten in geval van nood een beroep doen op een naburige zone; dit kan formeel vastgelegd of op een meer ad hoc basis zijn. Er werd een selectie gemaakt van een aantal politiezones waar de registratiegegevens vervolgens verzameld werden. Uit deze data kan wel afgeleid worden hoeveel jongeren overnachten in de cel, maar opnieuw moest worden vastgesteld dat deze cijfergegevens het niet toelaten om een zicht te geven op de problematiek waarop het onderzoek gericht was. De onrustwekkende celslapers, namelijk de niet-MOF-situaties, kunnen in geen enkele onderzochte politiezone onderscheiden worden van de MOF-arrestaties. Hoeveel "onrustwekkende" situaties er zijn, is dus niet gekend.

In de psychiatrische gegevens van 2015 en 2016 konden er respectievelijk 4 en 3 jongeren teruggevonden worden die jonger waren dan 15 jaar op het moment dat ze opgenomen werden in de volwassenen-psychiatrie en dus opgenomen werden buiten het wettelijk toelaatbare. Slechts één opname hiervan was langer dan 24 uur op voorhand gepland, de rest waren hoogdringende situaties. Meer algemeen blijkt dat ongeveer de helft van alle hoogdringende gerechtelijke opnames van jongeren terecht komt in de volwassenenpsychiatrie, terwijl dit maar 6% is bij de niet-hoogdringende situaties. In noodsituaties komen de jongeren dus minder makkelijk op de juiste plaats terecht.

Dit onderzoek wees uit dat we noch een zicht hebben op het tekort aan plaatsen, noch een volledig zicht hebben op de grootte van het probleem. Deze onwetendheid maakt het onmogelijk om het beleid dat jongeren in de toekomst beter moet beschermen gericht aan te sturen.

4 (Samen)werking

4.1 Opvang noodzakelijk

In een aantal situaties is het juridisch gerechtvaardigd om jongeren in de cel te laten overnachten. Dat is vooral zo in geval van jeugddelinquentie (MOF). Of deze overnachting de meest geschikte plaats is, is een ander vraagstuk dat geen onderwerp uitmaakt van voorliggend onderzoek. Wel zien we dat de politiezones die over cellen beschikken tegen 2027 in orde moeten zijn met een apart toezichtslokaal voor minderjarigen (VOS en MOF) die vooral qua infrastructuur meer aangepast zal zijn op de jongere. De recente verlenging van de aanhouding tot 48 uur kan in het kader van minderjarigen in vraag gesteld worden, gezien deze verlenging afkomstig is uit het reguliere strafrecht, ongeacht de leeftijd van de persoon. Uit resultaten blijkt evenwel toch dat het gebruik van deze langere aanhouding bij minderjarigen in de praktijk eerder beperkt gehouden wordt en zelfs de 24 uur in de in het onderzoek betrokken zones niet overschreden werd. In eerste instantie tracht men een overnachting te vermijden door de jongere in zijn thuiscontext te laten overnachten indien de veiligheid dit toe laat.

Binnen dit onderzoek zijn voornamelijk de situaties belangrijk waarbij er geen rechtsgrond is en de cel of de volwassen psychiatrie in nood als alternatief naar voor wordt geschoven. Het is onmogelijk om de zeer uiteenlopende trajecten van jongeren met complexe problematieken vereenvoudigd in kaart te brengen, maar een aantal factoren leiden tot een verhoogd risico om in een cel of een psychiatrische afdeling voor volwassenen te belanden. In eerste instantie probeert de politie een overnachting in de cel te vermijden door een oplossing te zoeken in de (thuis)context en verder samen met het crisismeldpunt en het parket na te gaan of er een vrijwillige opvang mogelijk is. Een overnachting dreigt vooral wanneer deze zoektocht niet succesvol is en er toch nood is aan bescherming (van jongere en/of maatschappij). Indien dit zich afspeelt op het verkeerde moment (lees: tegen de avond of tijdens de nacht) is er minder mogelijkheid tot instroom in voorzieningen, wordt er buiten de kantooruren door afwezigheid van een jeugdmagistraat of – indien bestaande – gespecialiseerde afdelingen binnen de politie vaak met minder kennis van zaken beslist (en sneller gekozen voor beveiliging[160]) of is er minder mankracht om de jongere naar opvang op een andere locatie over te dragen. Een overnachting in de cel of een gedwongen opname in de psychiatrie wordt op dat moment een laatste redmiddel.

4.2 Ruimer systeem

De problematiek van de celslapers en jongeren op psychiatrische afdelingen voor volwassenen valt niet te isoleren van het ruimere systeem waarin deze voorvallen. Uit de focusgroepen blijkt immers dat de werking van het systeem dat als doel heeft om de jongere te helpen, contradictorisch genoeg jongeren genereert die meer nood hebben aan opvang en bovendien meer kans hebben dat deze opvangplaats niet gevonden kan worden.

---

160 Op dat moment kan de kennis en ervaring in het algemeen of omtrent specifieke dossiers volgens de deelnemers aan de focusgroepen ontbreken en zou er sneller overgegaan worden tot beveiliging. Eerder onderzoek naar dit soort beslissingen bij jeugdrechters ondersteunt dit aanvoelen: jeugdrechters die van permanentie zijn, zouden vaker beslissen tot een plaatsing en dus kiezen voor beveiliging eerder dan een maatregel die de jongere in zijn eigen leefmilieu behoudt. Zie ook: E. GILBERT, V. MAHIEU, E. GOEDSEELS en I. RAVIER, *Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters / jeugdrechtbanken in MOF-zaken,* Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Brussel, 2012, 191 p.

4.2.1 Meer nood aan opvang

Het zoeken van opvang kost alle actoren op verschillende momenten veel tijd en energie. Nochtans gaat het in eerste instantie om slechts tijdelijke oplossingen en zouden de actoren de jongere graag zien terechtkomen in een opvang met een meer geschikte ondersteuning/begeleiding die beantwoordt aan de individuele noden van de jongere en zijn situatie. Twee oorzaken kunnen ertoe leiden dat deze geschikte opvang niet gevonden wordt. Ten eerste zijn er jongeren die een dusdanig complexe problematiek hebben dat volgens de actoren het perfecte antwoord in het huidige aanbod niet bestaat en waar men uiteindelijk kiest voor beveiliging uit noodzaak. Ten tweede zijn er jongeren waarvoor de geschikte opvang wel bestaat, maar deze niet toegankelijk is wegens een wachtlijst (waar de meer uitzonderlijke dossiers bovendien steeds voorrang krijgen).

Jongeren zonder de juiste begeleiding belanden zo van crisis in crisis. Situaties die spoedig tot een (tijdelijke) oplossing dwingen, belasten het systeem met steeds opnieuw het blussen van brandjes. Intussen kent de jongere een aaneenschakeling van voorzieningen en dit vaak zonder succeservaring. De problematiek wordt complexer en de – zoals een jeugdrechter het verwoordt – 'crisisnetwerkschade' loopt zo bij de jongere verder op. Het vertrouwen van de jongere in de hulpverlening gaat daarbij verder achteruit en het wordt steeds moeilijker om de juiste hulp te vinden.

4.2.2 Meer kans dat de opvang niet gevonden kan worden

De zoektocht naar opvang kan op verschillende momenten gebeuren: in de fase waarin er op zoek gegaan wordt naar opvang vooraleer de rechter tussenkomt, maar ook later wanneer de jongere voorgeleid is en de jeugdrechter een uitspraak moet doen en een plaats zoekt, of wanneer de jongere een plaats heeft en de voorziening een time-out zoekt of de jongere zelf weggelopen is.

Voorzieningen doen in dringende situaties hun best om zoveel mogelijk jongeren te helpen en dus op te vangen: isolatiekamers worden omgebouwd en jongeren worden doorgeschoven naar andere afdelingen om toch maar een bed vrij te maken. Voorzieningen blijken als het moet redelijk dynamisch te kunnen omspringen met de bezetting van bedden.

Er zijn echter redenen die maken dat voorzieningen op hun grenzen stoten en minder makkelijk open staan voor de opvang van jongeren en daardoor de zoektocht van de actoren naar opvang bemoeilijkt wordt. Voorzieningen willen graag hulp bieden aan 'gewone' jongeren op de wachtlijst; dat jongeren daar dan hoogdringend tussenkomen, belemmert dit. Voorzieningen staan ook niet te springen om jongeren op te nemen waarbij ze het gevoel hebben dat de begeleiding zal vastlopen. Ze vrezen dat door gebrek aan time-out mogelijkheden en/of gebrek aan vervolghulp waarnaar de minderjarige kan doorstromen de jongere uiteindelijk bij hen zal moeten blijven zonder dat ze deze de geschikte hulp kunnen bieden. Deze angst bestaat meer bepaald bij jongeren die de dynamiek van de leefgroep in gevaar dreigen te brengen, het personeel in gevaar dreigen te brengen, een groot risico hebben op weglopen, buiten de doelgroep van de voorziening vallen (vaak de meer complexe problematieken met raakvlakken psychiatrie en gerechtelijke jeugdhulp), geen motivatie kennen en al in meerdere instellingen verbleven.

Het zijn net die jongeren die reeds meerdere trajecten onsuccesvol hebben afgewerkt bij meerdere voorzieningen en geen toegang vinden in de geschikte opvang om uit het circuit te geraken, die de kenmerken bezitten die maken dat er minder bereidheid gevonden wordt om de jongere (tijdelijk) op te vangen. Op het moment dat er geen opvang voor de jongere gevonden kan worden, lijkt in de zoektocht het aanspreken van informele contacten en inspelen op de gevoelige snaar van de voorzieningen in een poging om de jongere te 'verkopen', aan belang te winnen.

4.2.3 Verhogen kansen

De jongeren hebben meer kans op een plaats (opvang en/of geschikte begeleiding) wanneer de problematiek ernstig genoeg is en de minderjarige bovenaan de wachtlijst terecht komt of de voorziening de terughoudendheid opzij schuift. Het wachten op een meer ernstige problematiek tot de voorziening het gevoel heeft dat ze niet anders kan dan de jongere op te nemen, mag/kan voor de voorzieningen uiteraard geen standaard worden. Toch blijkt uit de resultaten dat in sommige gevallen het wachten tot de situatie meer ernstig wordt, de enige uitweg lijkt om de jongere toch te kunnen laten opvangen en te beschermen. Dat gaat ten koste van de jongere en ten koste van het af te leggen traject dat door de bijkomende schade zwaarder wordt.

Samenvattend kan gesteld worden dat sommige jongeren doorheen hun traject in het systeem net die eigenschappen opbouwen die maken dat ze minder welkom zijn bij voorzieningen. Ze belanden hierdoor in een negatieve spiraal tot de problematiek dusdanig complex is dat alle uiterste maatregelen en mechanismen in actie komen en de jongere uiteindelijk beschermd kan worden. Deze uiterste bescherming houdt echter niet altijd een gepaste begeleiding in en is dus – voor de jongere en de maatschappij – geen gepast antwoord op de problematiek.

Hoofdstuk 7
Aanbevelingen

1 Inleiding

Bij deze aanbevelingen past vooreerst een algemene opmerking over de reikwijdte en de draagwijdte.

Wat de reikwijdte betreft, hebben we gezocht naar een middenpositie tussen een minimaal en maximaal antwoord op de wens van de opdrachtgever om de uit het onderzoek voortvloeiende aanbevelingen te formuleren. Daarom hebben we ons niet beperkt tot aanbevelingen die louter betrekking hebben op de overnachtingen in een politiecel of de volwassenenpsychiatrie, noch aanbevelingen geformuleerd die volledig of grotendeels te situeren zijn buiten de in het rapport behandelde materie.

Dat laatste is in deze materie van belang, gezien in de focusgroepen en expertpanels vaak werd gewezen op meer algemene vragen en problemen in de werking, de organisatie en het aanbod van de jeugdhulp. Op structureel niveau kan het beleid zeker ook effecten hebben op de onderzochte problematiek, bijvoorbeeld door in te zetten op gepaste vroeginterventie die een mogelijke probleemescalatie vermijdt, door een betere aanbodafstemming op de jeugdhulpnoden of door de ontwikkeling van een meer transparante en door alle actoren gedragen besluitvorming. Het is evenwel delicaat om enkel vanuit dit onderzoek over die aspecten aanbevelingen te formuleren, aangezien daarvoor ongetwijfeld nog andere perspectieven van belang zijn. Aanbevelingen op dat niveau zullen daarom veeleer verder overleg, onderzoek of uitwisseling van ervaringen betreffen, dan echt concrete voorstellen.

Ook de draagwijdte van de aanbevelingen moet in de juiste context worden geplaatst. Als onderzoeksteam kunnen noch wensen we enige instructies te geven aan onze opdrachtgever. Wij hebben enkel, vanuit een onafhankelijke positie, een poging ondernomen om de naar ons oordeel mogelijke acties te detecteren die kunnen steunen op de bevindingen van het uitgevoerde onderzoek. Daaruit vloeit voort dat deze aanbevelingen te beschouwen zijn als adviezen en niet als opdrachten aan de door ons aangesproken actoren. De directe stijl waarin de aanbevelingen zijn geformuleerd, doet hieraan niets af; dit heeft enkel te maken met de leesbaarheid ervan en het vermijden van te veelvuldig gebruik van de voorwaardelijke wijs en gelijkaardige omschrijvingen.

Het is nu aan de aangesproken actoren om zich te bezinnen over de te geven gevolgen aan dit onderzoeksrapport en deze aanbevelingen. Daarbij zullen zij ongetwijfeld deels kunnen wijzen op reeds lopende beleidsinitiatieven en op bestaande praktijken en samenwerkingen. De aanbevelingen zijn dan te beschouwen als een ondersteuning hiervoor, eventueel als een aanbeveling voor versterking, versnelling of heroriëntering van deze initiatieven.

De eventuele realisatie van deze aanbevelingen staat, uiteraard, niet garant voor het creëren van een ideale situatie. Dit heeft te maken met de beperkte reikwijdte van de aanbevelingen, maar ook met de ‘menselijke factor’ en met de zekerheid dat een ideaal na te streven is, maar nooit volledig kan worden bereikt in een complexe en immer evoluerende samenleving.

Hieronder worden enkele aanbevelingen gegeven omtrent het wettelijk kader en de registratie van de problematiek, maar het merendeel richt zich op de (samen)werking binnen de sector omtrent de bescherming van jongeren met een complexe problematiek.

Belangrijk in het achterhoofd te houden is dat dit onderzoek focust op situaties waarin het systeem vastloopt en er een beroep moet worden gedaan op ongepaste, onaanvaardbare noodoplossingen. Deze zijn misschien relatief beperkt in aantal, maar net die situaties wijzen op de aanwezigheid van tekortkomingen en behoeven dus de nodige aandacht. Wanneer er toch jongeren terecht dreigen te komen in situaties die we als samenleving liever vermijden, moét er actief gezocht worden naar verbeteringen om ook aan deze jongeren de gepaste bescherming te bieden.

2 Wettelijk kader

1. Creëer een duidelijke wettelijke basis voor de vrijheidsberoving van jongeren in verontrustende situaties, met daarbij een heldere omschrijving van de toepassingscriteria en -voorwaarden en aandacht voor een correcte procedure en rechtsbescherming.

2. Bestudeer of voor de volgende vrijheidsberovingen een specifieke wettelijke regeling voor minderjarigen moet worden gecreëerd: de arrestatietermijn van 48 uur, de voorlopige hechtenis, de spoedprocedure tot opname van een geesteszieke, de ontvluchting uit een psychiatrische dienst en de bestuurlijke aanhouding. Een aparte regeling voor minderjarigen kan meer aandacht hebben voor de specifieke noden en behoeften die jongeren hebben in vergelijking met volwassenen in situaties waarin ze van hun vrijheid beroofd worden.

3. Volg, indien de arrestatietermijn van 48 uur wordt behouden voor minderjarigen, de toepassing van deze termijn nauwgezet op om te vrijwaren dat deze slechts zeer uitzonderlijk toegepast zou worden voor minderjarigen die verdacht worden van het plegen van een MOF.

4. Pas, zonder een uitspraak te doen over de *geschiktheid* van de toezichtslokalen voor jongeren die tegen 2027 in iedere politiezone aan een aantal minimumnormen moeten voldoen, bestaande cellen eerder aan om beter tegemoet te komen aan de noden van de jongeren of richt deze in waar deze nog niet bestaan. Het zal voor de politiezones minder inspanning vergen om creatief te zijn met neutrale ruimtes die min of meer afgesloten en gecontroleerd kunnen worden. Belangrijk hierbij is dat de implementatie van de voorschriften van deze toezichtslokalen ook opgevolgd worden.

5. Bekijk aansluitend bij het overwegen van meer specifieke regelingen voor jongeren of de leeftijdsgrens van 15 jaar om opgenomen te mogen worden in de volwassenenpsychiatrie kan worden opgetrokken tot 18 jaar, om zo samen te vallen met de meerderjarigheid. Met een volledig gescheiden regeling voor jongeren buiten het volwassenenparcours, kan de hulp aan minderjarigen meer op hun maat uitgebouwd worden.

6. Herbekijk het systeem van de erkenning voor gedwongen opname van ziekenhuizen. Er zijn ziekenhuizen met de nodige expertise voor jongeren in huis die door gebrek aan een erkende afdeling voor volwassenen niet aangesproken kunnen worden voor een gedwongen opname, waardoor er meer kans is dat er plaats gevonden worden in een volwassen afdeling. Afdelingen voor kinderen zouden los van de afdelingen voor volwassenen erkend kunnen worden waardoor de mogelijkheid tot gedwongen opname beter afgestemd kan worden op de nood van minderjarigen.

3 Gegevens

7. Maak de gegevens van de MPG-databank sneller toegankelijk, ook al ontbreken er cijfergegevens van één of enkele psychiatrische ziekenhuizen. Naar aanleiding van dit onderzoek werd er een uitzondering gemaakt en werd een beweging ingezet naar een beleid om de vrijgave van recente jaren – mits beperkingen – in de toekomst sneller te laten verlopen. Deze wijziging in het beheer van de databank is noodzakelijk opdat het beleid mits de hulp van onderzoek korter op de bal zou kunnen spelen.

8. Uit de gegevens van de MPG-databank kan enkel opgemaakt worden wanneer een persoon ten gevolge van een rechtelijke beslissing opgenomen werd. De al dan niet gedwongen opname kan niet onderscheiden worden. Aangeraden wordt om binnen de categorie 'met wettelijke voorwaarden' ook een variabele 'gedwongen opname' op te nemen zodat deze categorie opnames eruit gelicht, geanalyseerd en opgevolgd kan worden. Deze categorie wordt wel opgenomen in de data verzameld door Zorginspectie en beschreven in haar verslag, maar daar dateert de meest recente vrijgave van 2015.

9. Registreer opsluitingen bij de politie op een manier waarop een onderscheid gemaakt kan worden tussen VOS en MOF. Deze aanbeveling kan niet losgekoppeld worden van de aanbeveling om een rechtsgrond te voorzien voor het opvangen van VOS-jongeren door de politie. Mits een meer gedetailleerde registratie van de reden van vrijheidsberoving kan de problematiek van VOS-celslapers – in tegenstelling tot nu – wel in kaart gebracht en opgevolgd worden.

10. Maak het mogelijk om de cijfergegevens omtrent vrijheidsberovingen in een verdere stap centraal te verzamelen binnen de Vaste Commissie van de Lokale Politie. Dit vergt een eenvormige registratie over alle zones heen. Zo kan de commissie deze gegevens op beleidsniveau opvolgen en de zones tijdig ondersteunen om deze situaties in de toekomst te voorkomen.

11. Naast de gegevens die onderzocht moesten worden binnen dit onderzoek, kan er tegelijk gedacht worden aan een registratie van vrijheidsbeperkende maatregelen binnen de voorzieningen zelf. Zij kunnen immers zelf beslissen om een kamer op slot te doen, terwijl dat door de betrokkene evenzeer ervaren kan worden als een ernstige vrijheidsberoving. Dit gebeurt momenteel veelal in een grijze zone. Pas als er (ook) een goed zicht is op de groep jongeren waarvoor deze maatregelen noodzakelijk zijn, kan er iets gezegd worden over de behoefte aan vrijheidsbeperkende maatregelen in zijn totaliteit.

4 (Samen)werking

12. Richt gespecialiseerde diensten 'jeugd' binnen de politiezones in indien deze nog niet aanwezig zijn[161], en maak de kennis van deze (eventueel reeds aanwezige) diensten 24/7 beschikbaar. Beslissingen omtrent het opvangen van de minderjarige kunnen zo met meer kennis van zaken genomen worden. Het risico op een te snelle beveiligingsreactie kan op die manier verlaagd worden. In dezelfde lijn moet ervoor gezorgd worden dat er steeds een gespecialiseerde parketmagistraat bereikbaar is buiten de kantooruren.

13. Ontwikkel een systeem om een beter zicht te krijgen op de plaatsen in voorzieningen die feitelijk beschikbaar zijn, ook al zijn ze formeel gesproken ingenomen. Plaatsen worden momenteel eerder dynamisch beschikbaar gezet door de voorzieningen op het moment dat dit nodig is. Bovendien kunnen plaatsen formeel bezet zijn, terwijl deze in de praktijk niet noodzakelijk bezet zijn. Dit belemmert een

161 Iedere korpschef kiest zelf hoe hij zijn team organiseert, alle politiezones hebben dus een andere structuur en hebben niet steeds een afdeling jeugd.

efficiënte inzet van de plaatsen en kost voor de betrokken actoren op het moment dat zij moeten zoeken naar een bed, veel tijd.

14. Onderzoek de mogelijkheid om in werkelijke crisissituaties feitelijk beschikbare bedden voor een beperkte duur in te zetten om ongewenste overnachtingen (in politiecel of volwassenenpsychiatrie) te vermijden, zonder dat dit een voorafname vormt op de daaropvolgende besluitvorming over gewenste plaatsing.

15. Zoek naar een manier om de crisissituatie bij een jongere te laten afkoelen voor bijvoorbeeld 12 uur, zodat er (samen met de jongere) op een rustige manier naar een oplossing gezocht kan worden. Hier wordt gedacht aan (aangepaste) verblijfplaatsen waar men 12 of 24 uur terecht kan om van daaruit verder te zien. Vaak is de situatie, vraag en nood na een *calming down* anders en meer beheersbaar dan in een volle crisissituatie.

16. Creëer een plaats waar er met de jongere in crisis in gesprek gegaan kan worden en/of voorzie de mogelijkheid om een traject te lopen waarbij ambulant toenadering gezocht wordt om het verzet van de jongere tegen hulp om te buigen (bijvoorbeeld vanuit de psychiatrie). Afwezigheid van behandelmotivatie maakt dat de jongere – zo blijkt uit het onderzoek – op vele plaatsen minder welkom is. Hieraan werken verhoogt de kans dat hij of zij (eventueel op termijn) opgevangen kan worden in een voorziening waar er meer aan de basis van de problematiek gewerkt kan worden en verkleint op zich dan weer de kans dat er in het verdere traject van de jongere een noodoplossing gezocht moet worden.

17. Organiseer een overleg tussen beleid, toegangspoort, sociale dienst, jeugdrechters en private voorzieningen over de procedures van private voorzieningen inzake intake, time-out en stopzetting van de begeleiding.

18. Overleg met de private voorzieningen over de mogelijkheid de opnameplicht, die nu slechts zeer uitzonderlijk bestaat, uit te breiden tot bepaalde noodsituaties. Hou daarbij evenwel ook rekening met de mogelijkheden, noden en behoeften van het hulpaanbod. Belangrijk hierbij is dat de voorzieningen niet verplicht mogen worden tot het onmogelijke (bv. een doelgroep die ze niet aankunnen). Aan een dergelijke opnameverplichting moet een ondersteuning worden gekoppeld in geval van crisissen en moeten alternatieven beschikbaar zijn bij werkelijke onmogelijkheid om een begeleiding verder te zetten.[162]

19. Onderzoek op welke manier sommige instellingen erin slagen om samen met het personeel veel mogelijk te maken en daardoor schijnbaar verder kunnen gaan dan andere instellingen. Uit het gevoerde onderzoek blijkt immers dat heel wat voorzieningen hun best doen om jongeren een plaats te geven, terwijl er bij sommige voorzieningen een terughoudendheid bestaat om bepaalde jongeren op te nemen. Ga in dit continuüm in de praktijk na wat voorzieningen tegenhoudt en wat ze nodig hebben om deze terughoudendheid te overwinnen.

20. Voorzie in opleiding voor het personeel in de omgang met interne crisissen en moedig de uitwisseling van *good practices* hierin tussen de voorzieningen aan. Installeer een systeem van *peer review*, onder andere op het vlak van opleiding van personeel en in omgang met agressie-incidenten opdat alle voorzieningen zich voldoende gesterkt kunnen voelen om met meer complexe situaties om te gaan. Door de versterking samen te laten gaan met eventueel infrastructurele aanpassingen zullen een aantal

162 Uit eerder onderzoek blijkt ook dat private voorzieningen niet *in se* tegenstander zijn van een opnameplicht: A.S. VERSWEYVELT en J. PUT, *De opname- en begeleidingsplicht in de jeugdhulp en de gehandicaptenzorg*, Leuven, KU Leuven, 2016, 142 p., www.law.kuleuven.be/isr/begeleidingsplicht.

crisismomenten voor de jongeren intern een oplossing kunnen vinden en zullen voorzieningen minder nood hebben aan externe time-outs. Een grotere draagkracht van de voorziening en dus minder zoektochten naar een noodoplossing doet de kans verkleinen om terecht te komen op een ongeschikte plaats.

21. Bouw een soort *rescue*-teams uit om de voorzieningen bij te staan. Deze teams moeten kort op de bal kunnen spelen wanneer de begeleiding van de jongere in crisis dreigt te gaan. Door het financieren van ambulante geestelijke gezondheidszorg, kunnen mobiele teams psychiatrische hulp bieden binnen een voorziening zodat het team op dat vlak ademruimte krijgt. Het team kan dan achteraf verder werken met de jongere in plaats van hem op te geven en te zoeken naar een externe oplossing. In maart 2018 ontstond de mogelijkheid tot outreachend consult waarbij twee consultgevers vanwege de Ondersteuningscentra Jeugdzorg ter plaatse komen om perspectief in de begeleiding te bieden.[163] Ditzelfde idee zou uitgewerkt kunnen worden voor crisissituaties mits de nodige financiële ondersteuning waardoor deze taak in de praktijk door voldoende personeel uitgevoerd kan worden.

22. Voorzie ondersteuning voor voorzieningen die een plaats zoeken voor jongeren die bij hen een plaats toegewezen kregen. Het is niet ondenkbaar dat de interne mogelijkheden voor een bepaalde instelling ondanks de versterking van het team alsnog uitgeput geraken, teams hebben het gevoel op dat moment te weinig uitwegen te hebben en aan hun lot overgelaten te worden. In dat scenario zou het mogelijk moeten zijn om voor de jongere een nieuwe plaats te vinden zonder dat de voorziening zelf tot het uiterste moet gaan in een zoektocht bij collega-voorzieningen om een meer gepaste opvang te zoeken of zelfs uiteindelijk de tussenkomst van de jeugdrechter moet inroepen.

23. Onderzoek in welke mate het crisismeldpunt ingeschakeld kan worden voor jongeren die reeds een plaats toegewezen kregen, maar waarop de begeleiding vastloopt. Waar dit in de huidige werking van het systeem over een niet verwaarloosbaar aandeel jongeren zou gaan, zou dit aandeel door de interne versterking van de voorzieningen idealiter tot een minimum herleid moeten kunnen worden.

24. Ga na of een verhoging van het aantal aanmeldmomenten voor time-out realiseerbaar is en maak time-out sneller inzetbaar zodat men korter op de bal kan spelen.

25. Onderzoek waarom voorzieningen time-out inroepen en of een time-out wel degelijk steeds het juiste antwoord is. Is het een middel dat ingezet wordt omdat de jongere nood heeft aan een time-out (in dat geval kan overwogen worden om het bestaande time-out aanbod uit te breiden), of is het een middel dat ingezet wordt als noodzakelijk rustmoment voor de begeleiding omdat de voorziening op het einde van haar mogelijkheden zit (in dat geval kan het versterken van de draagkracht van de begeleiding reeds een antwoord bieden)?

26. Laat de hulp aan minderjarigen door meerdere voorzieningen tegelijkertijd dragen. Het onderzoek toont aan dat de meer complexe problematieken waar VAPH, GGZ en Jongerenwelzijn bij elkaar komen, vaak naar elkaar worden doorgeschoven waardoor de jongere uiteindelijk aan geen enkele voorziening toegewezen geraakt. Door een intense samenwerking tussen voorzieningen met een bepaalde specialisatie wordt de hulp over de sectoren heen rond de jongere georganiseerd in plaats van de jongere voor afzonderlijke problemen door te verwijzen naar de verschillende specialisaties. Enerzijds is dit efficiënter voor de jongere,

163 AGENTSCHAP JONGERENWELZIJN, *Outreachend consult. Door het consultteam van de Ondersteuningscentra Jeugdzorg*, Brussel, 2 p., http://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/nieuwsbrief/2018/02/docs/flyer_3-luik_outreachend_consult.pdf

anderzijds kunnen voorzieningen zich gesterkt voelen in hun capaciteiten om met meer complexe problematieken aan de slag te gaan en dus minder snel jongeren weigeren.

27. Onderzoek de haalbaarheid van een nieuwe benadering of organisatie van het jeugdhulplandschap waarbij de nodige expertise gekoppeld wordt aan een bed in plaats van een bed te koppelen aan de aangeboden hulp. Dit zal immers verregaande gevolgen hebben voor het begrip 'capaciteit', de inzet van personeel, middelen en beslissingen omtrent de trekkersrol in een dossier.

28. Baseer een preventie- en reactiebeleid ten aanzien van weglopers uit instellingen op onderzoek naar de oorzaken, noden en behoeften. Het eerder aangehaalde onderzoek van Child Focus[164] vergelijkt weglopers uit de thuiscontext en een instellingscontext, maar focust niet op de specificiteit van deze laatste of op het verschil tussen jongeren in een instelling die wel en jongeren in een instelling die niet weglopen. Door de noden en behoeften van deze doelgroep in kaart te brengen kan het weglopen beter begrepen en voorkomen worden.

29. Ga in de praktijk bij de weglopers individueel na wat de oorzaken zijn, zoek het meest geschikte antwoord hierop en ga er tijdig mee aan de slag. Dit zijn aanbevelingen die reeds naar voor kwamen uit het onderzoek van Child Focus dat jongeren zelf aan het woord liet, maar ook ondersteund kunnen worden binnen dit onderzoek: zo spoedig mogelijk geschikte hulp inzetten en voorkomen dat de problematiek escaleert, maakt dat er minder kans is op een moment dat de jongere in de cel of volwassenenpsychiatrie moet overnachten.

30. Ga daarnaast meer algemeen na wat mogelijke reacties zijn op wegloopgedrag uit open instellingen. Enerzijds wordt er gedacht aan een meer besloten capaciteit (al dan niet in het huidige aanbod) wanneer de veiligheid primeert, anderzijds is beslotenheid niet steeds het juiste antwoord op de problematiek die aan de basis ligt en moet er aandacht blijven uitgaan naar de individuele aanpak.

31. Een uitbreiding van de besloten plaatsen in de private voorzieningen is niet enkel van belang in het kader van de problematiek van weglopers, maar moet ook overwogen worden in het licht van het nieuwe jeugddelinquentierecht waarbij de gesloten plaatsen voor VOS-jongeren in de gemeenschapsinstellingen zullen verdwijnen. Terwijl de aanwezigheid van VOS-jongeren die nood hebben aan een gesloten opvang niet meer zichtbaar zal zijn in de cijfers van de gemeenschapsinstellingen, moet er vanuit de overheid aandacht gaan naar deze categorie van jongeren die zich zal verschuiven naar de private voorzieningen. Dit maakt dat vorige aanbevelingen om de voorzieningen te sterken in hun aanpak van meer complexe problematieken, voor de toekomst enkel maar aan belang winnen.

164 G. VAN DE WATER en N. VETTENBURG, *Weglopen: weg ... van wat? Studie over het profiel en de ervaringen van weglopers in België*, Antwerpen, Maklu-Uitgevers, 2004, 194 p., childfocus.be/sites/default/files/manual_uploads/weglopen.pdf

Bibliografie

Rapporten, boeken en artikels

AGENTSCHAP JONGERENWELZIJN, *Outreachend consult. Door het consultteam van de Ondersteunings-centra Jeugdzorg*, Brussel, 2 p., http://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/nieuwsbrief/2018/02/docs/flyer_3-luik_outreachend_consult.pdf

CHILD FOCUS, *Slachtoffers van tienerpooiers in Vlaanderen, Een exploratief onderzoek door Child Focus, in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn, naar het bestaan van het fenomeen en de mogelijke aanpak ervan in Vlaanderen*, 2016, 70 p.

COMITÉ P., *Amigos, 2008. Doorgangscellen en politielokalen (Syntheseverslag)*, 2008, www.comitep.be/AdditionalReports/2009/NL/Amigos_2008.doc

COMITÉ P, *Politie en geesteszieken. Standpunten inzake enkele in de praktijk gerezen juridische kwesties (situatie op 15 december 2016)*, 2017, 68 p., www.comitep.be/AdditionalReports/2017-05-04_geesteszieken.pdf.

CPT, *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Belgique du 14 au 23 novembre 1993*, CPT/Inf (94) 15, 98 p.

CPT, *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997*, CPT/Inf (98) 11, 110 p.

CPT, *9th General Report on the CPT's activities*, CPT/Inf (99) 12, 28 p.

CPT, *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 18 au 27 avril 2005*, CPT/Inf (2006) 15, 78 p.

CPT, *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 24 septembre au 4 octobre 2013*, CPT/Inf (2016) 13, 72 p.

DEHAGHANI, R., 'Vulnerable by law (but not by nature)': examining perceptions of youth and childhood 'vulnerability' in the context of police custody, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2017, 39(4), pp. 454-472.

DESMET, N., *'t Zitemzo jeugdrecht. Met minderjarigen en de politie*, Lovendegem, Drukkerij De Sonville, 2013, 35 p., http://www.infojeugdhulp.be/wp-content/uploads/2015/11/Jeugdrecht-politieenminderjarigen-20130909.pdf.

GILBERT, E., MAHIEU, V, GOEDSEELS, E. en RAVIER, I., *Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters / jeugdrechtbanken in MOF-zaken,* Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Brussel, 2012, 191 p.

GOOSSENS, F. en BERKMOES, H., "Het CPT en de Belgische politie" in DAEMS, T. en PARMENTIER, S. (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2018, pp. 7-75.

KEMP, V. en HODGSON, J., "England and Wales: Empirical findings" in VANDERHALLEN, M., VAN OOSTERHOUT, M., BERGER, M. en VAN DER KROON, C., "Minderjarige verdachten in de politiecel" in DE KIMPE, S., NOORDA, J. en FERWERDA, H. (eds.), *Jongeren en politie*, Cahiers politiestudies, Antwerpen, Maklu-Uitgevers, 2015(34), pp. 119-143.

KEMP, V. en HODGSON, J., "England and Wales: Empirical findings" in VANDERHALLEN, M., VAN OOSTERHOUT, M., PANZAVOLTA, M. en DE VOCHT, D. (eds*.), Interrogating young suspects II: Procedural safeguards from an empirical perspective*, Antwerpen, Intersentia, 2016, pp. 127-181.

KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN VZW, *Kinderen, vrijheidsbeperking en vrijheidsberoving*, Gent, Kinderrechtenforum, 2007(4), 168 p.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT*, Jaarverslag 2016-2017. Waar is mijn thuis?*, 2017, 194 p.

MORTELMANS, D., *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*, Leuven, Acco, 2007, 534 p.

PUT, J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 622 p.

PUT, J., PLEYSIER, S. en ROM, M., "Jeugddetentie doorgelicht: een contextuele bespreking van het CPT-rapport over gesloten jeugdinstellingen in België" in DAEMS, T. en PARMENTIER, S. (eds.), *Europa waakt. Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité*, Leuven, Universitaire Pers, 2018, pp. 139-175.

REKENHOF, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement*, Brussel, Rekenhof, 103 p.

ROM, M., HERBOTS, K. en PUT, J., *De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationaal perspectief,* Instituut voor Sociaal Recht, Leuven, KU Leuven, 2009, 208 p.

SENAEVE, P. en HERBOTS, K., *Het statuut van de geestesgestoorden*, Antwerpen, Maklu, 1999, 305 p.

VAN DAMME, L., COLINS, O.F., VANDERPLASSCHEN, W., "Gender differences in psychiatric disorders and clusters of self-esteem among detained adolescents", *Psychiatry Research*, 2014(220), pp. 991-997.

VAN DE WATER, G. en VETTENBURG, N., *Weglopen: weg ... van wat? Studie over het profiel en de ervaringen van weglopers in België*, Antwerpen, Maklu-Uitgevers, 2004, 194 p., childfocus.be/sites/default /files/manual_uploads/weglopen.pdf

VERSWEYVELT, A.S. en PUT, J., *De opname- en begeleidingsplicht in de jeugdhulp en de gehandicaptenzorg*, Leuven, KU Leuven, 2016, 142 p., www.law.kuleuven.be/isr/begeleidingsplicht.

VLAAMSE OVERHEID, *Nota aan het managementcomité over de samenwerking crisisjeugdhulp – magistratuur*, doc nr. 20131216_07, 4 p.

ZORGINSPECTIE, *Beleidsrapport. Vrijheidsbeperkende maatregelen bij kinderen en jongeren in kinderpsychiatrische afdelingen van algemene en psychiatrische ziekenhuizen*, Brussel, Departement WVG, 2017, 93 p.

ZORGINSPECTIE, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement WVG, 2018, 50p.

Media en internet

BEEL, V., "Verplicht kinderpsychiatrie om jongeren op te nemen", *De Standaard* 28 september 2017.

BEEL, V., "Een kind opsluiten in volwassen psychiatrie is nooit oké", *De Standaard* 28 september 2017.

DEKEYSER, A., "Mijn dochter kon zich niets herinneren, behalve dat die ene man haar beet", *De Standaard* 23 januari 2016.

DE MUNCK, H., "Jeugdhulp hoort niet in de cel", *De Standaard* 3 oktober 2014.

DESMET, Y., "Standpunt", *De Morgen* 18 maart 2015.

VAN GARDEREN, F., "Opgesloten in de grotenmensenwereld", *De Morgen* 21 september 2013.

VAN GARDEREN, F., "Meisje (11) geplaatst bij volwassen patiënten", *De Standaard* 21 september 2017.

VANHECKE, N., "Kinder-psychiatrie dumpt meisje bij Justitiepaleis", *De Standaard* 17 maart 2015.

X., "Opnieuw minderjarige in politiecel", *De Morgen* 13 november 2017.

https://www.jongerenwelzijn.be/jeugdhulp/publieke-jeugdinstellingen/gemeenschapsinstellingen/.

http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/2017/gemeenschapsinstellingen

https://www.wissel.be/site/index.php/afdelingen/de-switch.

http://www.votjeugdhulp.be/voorstelling-JEZ11.

https://wingerdbloei.be/werking/de-overstap/.

http://www.jeugdzorgemmaus.be/WebFiles/NZ%20Jeugdzorgemmaus/Documents/Folders%20voorzieningen/22_De%20Leemwinning/180506_Folder_LW.pdf.

https://www.vaph.be/nieuws/51-extra-plaatsen-voor-jongeren-met-een-handicap-met-complexe-problemen.

Wetgeving, rechtspraak en parlementaire stukken

Verdrag Verenigde Naties 20 november 1989 inzake de rechten van het kind, *BS* 17 januari 1992.

Havana Rules: General Assembly resolution 45/113 14 december 1990, United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty.

Herziening van artikel 12 van de Grondwet 24 oktober 2017, *BS* 29 november 2017.

Preambule bij het aanhangsel 8 december 2008 bij het protocol gesloten tussen de Federale Regering en de overheden bedoeld in de art. 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van art. 36, 4° en art. 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma voor kinderen en jongeren, *BS* 16 januari 2009.

Besluitwet 14 november 1939 betreffende de beteugeling van de dronkenschap, *BS* 18 november 1939.

Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

Wet 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *BS* 31 december 1980.

Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990.

Wet 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.

Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.

Wet 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 1 maart 2002.

Wet 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 19 juli 2006.

Wet 31 oktober 2017 tot wijziging van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, de wet van 7 juni 1969 tot vaststelling van de tijd gedurende welke geen opsporing ten huize, huiszoeking of aanhouding mag worden verricht, de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt en de wet van 19 december 2003 betreffende het Europees aanhoudingsbevel, *BS* 29 november 2017.

KB 23 oktober 1964 tot bepaling van de normen die door de ziekenhuizen en hun diensten moeten worden nageleefd, *BS* 7 november 1964.

KB 18 juli 1991 ter uitvoering van artikel 36 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 26 juli 1991.

KB 1 oktober 2002 houdende bepaling van de regels volgens welke bepaalde minimale psychiatrische statistische gegevens moeten worden medegedeeld aan de Minister die de Volksgezondheid onder zijn bevoegdheid heeft, *BS* 10 december 2002.

KB 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen, *BS* 16 oktober 2007.

MB 8 juli 1997 houdende aanwijzing van psychiatrische diensten die ertoe gehouden zijn de geesteszieke, ten aanzien van wie er een beschermingsmaatregel werd gelast, op te nemen en van de geneesheer-hoofd van de dienst, bevoegd om beschermingsmaatregelen te nemen, *BS* 10 september 1997.

Omz. 3 januari 2003 betreffende de bevoorrading van personen in arrest, met uitzondering van diegenen die het voorwerp uitmaken van een opsluiting in een strafinrichting, *BS* 28 januari 2003.

Decr.Vl. 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris en houdende oprichting van een Commissie van toezicht met betrekking tot voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *BS* 7 oktober 1997.

Decr.Vl. 7 mei 2004 betreffende de integrale jeugdhulp, *BS* 11 oktober 2004.

Decr.Vl. 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand, *BS* 15 april 2008.

Decr.Vl. 15 juli 2016 houdende diverse bepalingen betreffende het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, *BS* 19 augustus 2016.

Decr.Vl. 3 februari 2017 houdende wijziging van het decreet van 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris, van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, met het oog op de organisatie van het externe toezicht en de externe klachtenregeling bij voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *BS* 10 maart 2017.

B.Vl.Reg. 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, *BS* 10 december 1994.

Voorstel van decreet (K. SCHRYVERS e.a.) houdende het externe toezicht en de externe klachtenregeling bij voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, *Parl.St.* Vl.Parl. 2015-16, nr. 633/1.

Ontwerp van de wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *Parl.St*. Senaat 1989-1990, nr. 733/2.

Vr. en Antw. Kamer 2015-16, 13 januari 2016 (Vr. nr. 1225 VAN HECKE).

Vr. en Antw. Kamer 2015-16, 18 april 2016 (Vr. nr. 1204 VAN HECKE).

Vr. en Antw. Vl. Parl. 2016-17, 16 oktober 2016 (Vr. nr. 38 L. PARYS).

Vr. en Antw. Vl. Parl. 2017-18, 15 november 2017, nr. 8 (Vr. nr. 60/7 B. ANSEEUW).

Vr. en Antw. Vl. Parl. 2017-18, 17 november 2017 (Vr. nr. 127 B. ANSEEUW).

Vr. en Antw. Vl. Parl. 2017-18, 1 december 2017 (Vr. nr. 151 V. JANS).

Cass. 15 mei 2002, *JLMB* 2003, 1092.

Cass. 7 mei 2007, AR C.07.0053.N.

Cass. 7 mei 2007, nr. 228, *RW* 2007-08, 14, noot R. HEPS.

Cass. 31 augustus 2010, *TJK* 2011, 143, noot P. TRAEST.

Cass. 20 december 2011, *RW* 2012-13, 460, noot B. DE SMET en *T.Strafr.* 2012, 450, noot I. MENNES.

Cass. 6 september 2017, P.2017.0927.F.

Jrb. Antwerpen 2 maart 2015, *TJK* 2015, 193, noot D. RAMOS.

Bijlagen

Bijlage 1. Overzicht psychiatrische ziekenhuizen in Vlaanderen

Erk. nr.	Naam ziekenhuis	erkenning GO	Type ZH	Locatie	Provincie	K(d+n)	k(n)	waarvan crisis	+FOR-K*	+FOR-K crisis	A-bed	A(d+n)	a(n)
	Enkel afdeling voor kinderen												
009	ZiekenhuisNetwerk Antwerpen - Campus ZNA Middelheim / Koningin Paola Kinderziekenhuis (ZNA Ukja)	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN	61		(9)					
	ZiekenhuisNetwerk Antwerpen - Campus ZNA Hoge Beuken (ZNA Ukja)	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN	24							
989	Kinderpsychiatrisch Centrum Genk	Nee	Psych ZH	Genk	Limb	15	1	(2)					
900	Fusieziekenhuis Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain - Campus de Deyne (Guislain)	Nee	Psych ZH	Gent	O-Vl	15	2	(1)					
322	Universitaire Ziekenhuizen van de KU Leuven - campus Gasthuisberg	Nee	Alg. ZH	Leuven	Vl-Br	40		(5)					
	Afdeling voor volwassenen en kinderen												
939	Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Geel	Ja	Psych ZH	Geel	AN	16		(1)	8	1	1	88	
143	Universitair Ziekenhuis Brussel	Nee	Alg. ZH	Jette	Bru	15						30	
952	Medisch Centrum Sint-Jozef	Ja	Psych ZH	Bilzen	Limb	25	5	(2)				108	15
991	Psychiatrisch Ziekenhuis Asster - Campus Melveren (PZ ASSTER)	Ja	Psych ZH	Sint-Truiden	Limb	15	3	(2)	8	3		70	9
243	Jessa Ziekenhuis (enkel dag) - Campus Virga Jesse	Nee	Alg. ZH	Hasselt	Limb							50	
959	Psychiatrisch Centrum Caritas	Ja	Psych ZH	Melle	O-Vl	24	8	(3)	8	2		80	
992	Psychiatrisch Centrum Gent-Sleidinge - Campus SLEIDINGE	Ja	Psych ZH	Evergem	O-Vl				8			90	7
595	Algemeen Ziekenhuis Nikolaas - Campus Sint-Niklaas	Nee	Alg. ZH	Sint-Niklaas	O-Vl	17		(2)	8	3		30	
670	Universitair Ziekenhuis Gent	Nee	Alg. ZH	Gent	O-Vl	15		(1)				76	
947	Psychiatrische Kliniek Broeders Alexianen - Campus Liefdestraat (Alexianen)	Ja	Psych ZH	Tienen	Vl-Br	15	2	(2)		3		90	8
943	Universitair Centrum Sint-Jozef - Campus Kortenberg	Ja	Psych ZH	Kortenberg	Vl-Br	20	10					163	10
528	Kliniek Heilige Familie	Ja	Psych ZH	Kortrijk	W-Vl	24	5	(3)	7	3		75	
901	Kliniek Sint-Jozef, Centrum voor Psychiatrie en Psychotherapie	Nee	Psych ZH	Pittem	W-Vl	20	6	(2)			5	90	5
140	Algemeen Ziekenhuis Sint-Lucas - Campus Sint-Lucas	Nee	Alg. ZH	Brugge	W-Vl	25		(3)				30	
	Enkel afdelingen voor volwassenen												
009	ZiekenhuisNetwerk Antwerpen - Campus ZNA Sint-Erasmus	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN							220	
	ZiekenhuisNetwerk Antwerpen - Campus ZNA Jan Palfijn	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN							95	5
	ZiekenhuisNetwerk Antwerpen - Campus ZNA Sint-Elisabeth	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN							58	5
	ZiekenhuisNetwerk Antwerpen - Campus ZNA Joostens	Nee	Alg. ZH	Zoersel	AN							165	

026	Algemeen Ziekenhuis Sint-Maarten - Campus Rooienberg	Nee	Alg. ZH	Duffel	AN		166	
	Algemeen Ziekenhuis Sint-Maarten - Campus Zwartzustersvest	Nee	Alg. ZH	Mechelen	AN		60	1
046	Verpleeginrichting De Dennen	Nee	Alg. ZH	Malle	AN		137	10
063	Algemeen Ziekenhuis Turnhout - Campus Sint-Jozef	Nee	Alg. ZH	Turnhout	AN		30	
097	Heilig Hartziekenhuis	Nee	Alg. ZH	Lier	AN		116	
099	Gasthuiszusters Antwerpen - Campus Sint-Vincentius	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN		50	5
	Gasthuiszusters Antwerpen - Campus Sint-Jozef	Nee	Alg. ZH	Mortsel	AN		0	
682	Algemeen Ziekenhuis Monica - Campus AZ MONICA ANTWERPEN	Nee	Alg. ZH	Antwerpen	AN		30	5
689	Imeldaziekenhuis	Nee	Alg. ZH	Bonheiden	AN		60	
710	Algemeen Ziekenhuis KLINA - Campus KLINA	Nee	Alg. ZH	Brasschaat	AN		40	
902	Multiversum - Campus Amedeus	Ja	Psych ZH	Mortsel	AN		110	5
	Multiversum - Campus Alexianen Boechout	Ja	Psych ZH	Boechout	AN		42	1
937	Psychiatrisch Ziekenhuis Bethaniënhuis - Campus Bethaniënhuis	Ja	Psych ZH	Zoersel	AN		135	6
	Psychiatrisch Ziekenhuis Bethaniënhuis - Campus Elim	Nee	Psych ZH	Kapellen	AN		110	1
970	Psychiatrisch Ziekenhuis Duffel	Ja	Psych ZH	Duffel	AN		90	
998	Psychiatrisch Ziekenhuis Stuivenberg	Ja	Psych ZH	Antwerpen	AN		30	1
997	Psycho-sociaal Centrum Sint-Alexius	Nee	Psych ZH	Elsene	Bru		30	
243	Jessa Ziekenhuis - Campus Salvator	Nee	Alg. ZH	Hasselt	Limb			33
371	Ziekenhuis Oost-Limburg - Campus Sint-Jan	Nee	Alg. ZH	Genk	Limb		44	
	Ziekenhuis Oost-Limburg - Campus Sint-Barbara	Nee	Alg. ZH	Lanaken	Limb		60	1
714	Sint-Franciskusziekenhuis	Nee	Alg. ZH	Heusden-Zolder	Limb		40	5
719	Maria Ziekenhuis Noord-Limburg	Nee	Alg. ZH	Overpelt	Limb		33	
909	Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Rekem	Ja	Psych ZH	Lanaken	Limb		30	
991	Psychiatrisch Ziekenhuis Asster - Campus Stad (PZ ASSTER)	Ja	Psych ZH	Sint-Truiden	Limb		30	
012	Algemeen Ziekenhuis Sint-Blasius - campus Algemeen Ziekenhuis	Nee	Alg. ZH	Dendermonde	O-Vl		60	
017	Algemeen Ziekenhuis Maria Middelares - Campus Algemeen Ziekenhuis	Nee	Alg. ZH	Gent	O-Vl			
176	Algemeen Stedelijk Ziekenhuis - Campus Aalst	Nee	Alg. ZH	Aalst	O-Vl		90	
217	Algemeen Ziekenhuis Sint-Elisabeth	Nee	Alg. ZH	Zottegem	O-Vl			
290	AZ Sint-Lucas - Campus Sint-Lucas	Nee	Alg. ZH	Gent	O-Vl		72	
550	Algemeen Ziekenhuis Glorieux - Campus Glorieux	Nee	Alg. ZH	Ronse	O-Vl		60	

713	Algemeen Ziekenhuis Jan Palfijn - Campus Site Watersportbaan	Nee	Alg. ZH	Gent	O-Vl		
900	Fusieziekenhuis Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain - Campus Dokter Guislain	Ja	Psych ZH	Gent	O-Vl		
	Fusieziekenhuis Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain - Campus Sint-Alfons	Nee	Psych ZH	Gent	O-Vl	60	
911	Psychiatrisch Centrum Sint-Franciscus - De Pelgrim Penitentenlaan 7	Ja	Psych ZH	Zottegem	O-Vl		
	Psychiatrisch Centrum Sint-Franciscus - De Pelgrim Penitentenlaan 22	Nee	Psych ZH	Zottegem	O-Vl	30	
	Psychiatrisch Centrum Sint-Franciscus - De Pelgrim	Nee	Psych ZH	Oosterzele	O-Vl	29	
918	Psychiatrisch Ziekenhuis en Revalidatiecentrum Sint-Hiëronymus	Ja	Psych ZH	Sint-Niklaas	O-Vl		
930	Psychiatrisch Ziekenhuis Sint-Camillus	Ja	Psych ZH	Gent	O-Vl	60	
956	Psychiatrisch Centrum Sint-Jan	Nee	Psych ZH	Eeklo	O-Vl	30	
960	Psychiatrisch Ziekenhuis Sint-Lucia - Campus Ankerstraat	Ja	Psych ZH	Sint-Niklaas	O-Vl	38	
	Psychiatrisch Ziekenhuis Sint-Lucia - Campus dagkliniek	Nee	Psych ZH	Beveren	O-Vl		
978	Psychiatrisch Centrum Sint-Jan Baptist	Ja	Psych ZH	Zelzate	O-Vl		
988	Psychiatrisch Centrum Ariadne	Nee	Psych ZH	Lede	O-Vl	50	
992	Psychiatrisch Centrum Gent-Sleidinge - Campus Gent	Nee	Psych ZH	Gent	O-Vl		
126	Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis - Campus Aalst	Nee	Alg. ZH	Aalst	O-Vl		22
	Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis - Campus Asse	Nee	Alg. ZH	Asse	Vl-Br	35	2
106	Algemeen Ziekenhuis Sint-Maria - Campus Sint-Maria	Nee	Alg. ZH	Halle	Vl-Br	30	
109	Regionaal Ziekenhuis Heilig Hart Tienen - Campus St.-Jan	Nee	Alg. ZH	Tienen	Vl-Br		
204	Algemeen Ziekenhuis Vilvoorde	Nee	Alg. ZH	Vilvoorde	Vl-Br	45	
942	Psychiatrische Kliniek Sint-Annendael	Ja	Psych ZH	Diest	Vl-Br	30	
943	Universitair Centrum Sint-Jozef - Campus Leuven	Nee	Psych ZH	Leuven	Vl-Br	30	
944	Psychiatrische Kliniek Sint-Alexius	Ja	Psych ZH	Grimbergen	Vl-Br	30	
947	Psychiatrische Kliniek Broeders Alexianen - campus Mechelsestraat	Nee	Psych ZH	Leuven	Vl-Br	30	
975	Universitair Psychiatrisch Centrum Sint-Kamillus - campus Krijkelberg	Ja	Psych ZH	Bierbeek	Vl-Br	30	
	Universitair Psychiatrisch Centrum Sint-Kamillus - campus Oudebaan	Nee	Psych ZH	Leuven	Vl-Br	30	
049	Algemeen Ziekenhuis Sint-Jan Brugge - Oostende - Campus Sint-Jan	Nee	Alg. ZH	Brugge	W-Vl	30	
	Algemeen Ziekenhuis Sint-Jan Brugge - Oostende - Campus Sint-Franciscus Xaverius	Nee	Alg. ZH	Brugge	W-Vl	30	

	Algemeen Ziekenhuis Sint-Jan Brugge - Oostende - Campus Henri Serruys	Nee	Alg. ZH	Oostende	W-Vl	30
057	Jan Yperman Ziekenhuis - campus Ieper	Nee	Alg. ZH	Ieper	W-Vl	30
117	Algemeen Ziekenhuis Delta - Campus Brugsesteenweg	Nee	Alg. ZH	Roeselare	W-Vl	30
	Algemeen Ziekenhuis Delta - Campus Westlaan	Nee	Alg. ZH	Roeselare	W-Vl	30
310	Algemeen Ziekenhuis WEST - Sint-Augustinuskliniek	Ja	Alg. ZH	Veurne	W-Vl	50
392	Algemeen Ziekenhuis ZENO - Campus Knokke-Heist	Nee	Alg. ZH	Knokke-Heist	W-Vl	30
395	Sint-Andriesziekenhuis	Nee	Alg. ZH	Tielt	W-Vl	30
396	Algemeen Ziekenhuis Groeninge - Campus Kennedylaan	Nee	Alg. ZH	Kortrijk	W-Vl	
397	Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes Ziekenhuis Waregem -Kliniek Onze-Lieve-Vrouw Van Lourdes	Nee	Alg. ZH	Waregem	W-Vl	60
525	Algemeen Ziekenhuis Damiaan	Nee	Alg. ZH	Oostende	W-Vl	30
676	Koningin Elisabeth Instituut	Nee	Alg. ZH	Koksijde	W-Vl	30
961	Psychiatrisch Ziekenhuis H. Hart	Ja	Psych ZH	Ieper	W-Vl	55
962	Psychiatrisch Centrum Onze-Lieve-Vrouw van Vrede	Ja	Psych ZH	Menen	W-Vl	
963	Psychiatrisch Ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw	Ja	Psych ZH	Brugge	W-Vl	30
982	Psychiatrisch Centrum Sint-Amandus	Ja	Psych ZH	Beernem	W-Vl	30
987	Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg	Nee	Psych ZH	Brugge	W-Vl	30

Bijlage 2. Infographic jongeren in psychiatrische ziekenhuizen in 2015 (in absolute aantallen)

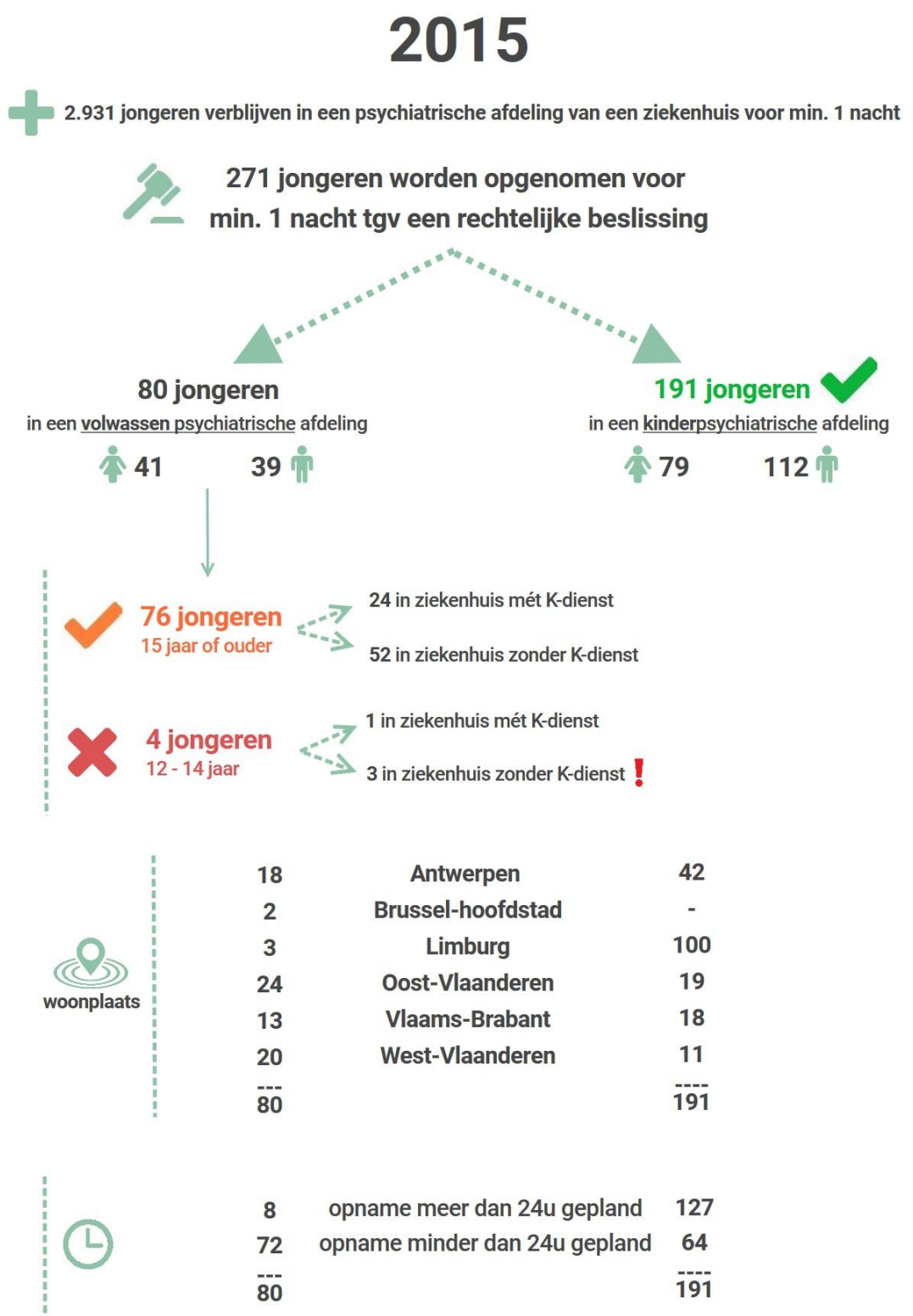

Bijlage 3. Infographic jongeren in psychiatrische ziekenhuizen in 2016 (in absolute aantallen)

